

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๖๖ ตอนที่ ๑๖๕๑ – ๑๖๖๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๖๕๑

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ถ. ขอโทษ ท่านอาจารย์เองเคยบำเพ็ญสมณาวนาบ้างหรือเปล่า

ส. ไม่จำเป็น เพราะว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา สิ่งที่จะเกิดขึ้นกับแต่ละบุคคลนั้น ต้องมีปัจจัยจึงจะเกิดได้ เพราะฉะนั้น แม้ไม่หวัง แต่ถ้ามีปัจจัยที่จะเกิด สภาพธรรมนั้นก็ต้องเกิด เพียงแต่ว่าเราจะติดจะยึดในสภาพธรรมนั้น หรือเปล่าเท่านั้นเอง ถ้าปัญญาเพียงพอจะสามารถรู้ได้ว่า สภาพธรรมนั้นเป็นแต่เพียงธรรมชาติหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เท่านั้นเอง

ความสำคัญที่จะต้องเจริญ คือ ต้องถึงการละการยึดถือสภาพธรรมทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความสงบขั้นใด หรือไม่ว่าจะเป็นปัญญาขั้นใดก็ตาม ต้องถึงการยึดถือว่าสภาพธรรมนั้น ๆ เป็นเรา

ถ้ายังไม่ละ ไม่สามารถดับความเป็นตัวตนได้ เพราะว่าโลภะยังเข้ามาอย่างเจียบที่สุดโดยไม่รู้ตัวเลย เวลานี้โลภะก็มาเจียบ ๆ อยู่ตลอด แล้วแต่ว่าจะมาทางไหน จะมากับความเห็นผิด พอใจในความเห็นผิด พอใจในความไม่รู้ พอใจในการที่จะไม่ศึกษา นั่นเป็นเรื่องของโลภะทั้งนั้นที่จะทำให้ผิดจากปัญญา

ธ. การเจริญเมตตา เมื่อสติเกิดขึ้น บางครั้งเห็นโทษของโทสะ หรือขณะนั้นโทสะเกิดแล้ว แต่เรารู้ว่าโทสะเกิด สติที่จะให้เจริญเมตตาจึงเกิดขึ้น นี่ประการหนึ่ง และก็รอหาโอกาสที่จะหยิบบรรเทาความเป็นมิตรให้เขา ซึ่งอย่างนี้เกิดบ่อยกว่าที่เราจะเห็นตัวอกุศลที่เป็นโลภะ ถ้าเราเห็นโลภะแล้ว สติไม่เกิด ไม่ค่อยรู้ ไม่เหมือนกับโทสะ เราเห็นหน้าใครแล้วไม่ค่อยชอบ เรารู้เลยว่านี่โทสะมาแล้ว เราจึงเจริญเมตตาได้ ทุกครั้งมักเป็นอย่างนั้น แต่สำหรับโลภะ เช่น เราเห็นเด็กน่ารัก หรือใครหน้าตาดี มักจะไม่มีสติเกิด

ถ. หมายความว่า การเจริญเมตตา ถ้ามีโทสะแล้วจะเจริญได้ไวกว่า

ธ. เจริญเมตตาเพราะเราเห็นโทษของโทสะ โทสะนั้นเป็นอกุศลที่เห็นง่าย และเราก็ไม่ชอบด้วย เมื่อสติเกิดก็รู้ว่า โทสะเกิดแล้ว อกุศลเกิดขึ้นกับเราแล้ว สิ่งนี้ไม่ควรเจริญ มีทางเดียวเท่านั้นคือการเจริญเมตตา ฉะนั้น ทำให้เราเจริญเมตตาได้ แต่ถ้าโลภะเกิด เราไม่รู้ และเราชอบด้วย ไม่เหมือนโทสะ

ถ. แสดงว่ายังไม่มีสติ เพราะเราให้อกุศลเกิดก่อน และมานึกได้ที่หลัง คือ โทสะเกิดก่อน จึงเจริญเมตตาได้

ผู้ฟัง สติเป็นโสภณธรรม ไม่เกิดกับจิตที่เป็นอกุศล เมื่อพูดถึงโทสะ จึงไม่มีสติเกิดร่วมด้วย เมื่อพูดถึงโลภะ ก็ไม่มีสติเกิดร่วมด้วย สติต้องเกิดกับจิตที่เป็นกุศล

ถ. ก็ทำไมเราไม่มีกุศลขึ้นก่อน

ผู้ฟัง เป็นอนัตตา

สุ. คำถามหรือคำตอบของคุณธงชัยสรุปได้ว่า การที่จะให้จิตสงบจากการที่เป็นโทสะมาเป็นเมตตา ไม่ใช่ขั้นดับกิเลส จึงไม่สามารถกระทำได้เลยเวลาที่มิโลภะเกิด แสดงให้เห็นว่า สมถภาวนาไม่ได้ดับกิเลส ถึงอย่างไร ๆ ก็ยังต้องมีกิเลส คือ โลภะ

ธ. การเจริญเมตตานั่น คือ การเจริญสตินั่นเอง ใช่ไหม

สุ. เป็นการเจริญสมณะ

ธ. การเจริญสมณะก็คือการเจริญสตินั่นเอง แต่เป็นสติคนละขั้นกับวิปัสสนา

สุ. เพราะเหตุว่าสมณะก็ต้องมีสติ ต่างกันที่ปัญญา

ธ. ก็คือการเจริญสตินั่นเอง เพราะถ้าสติเกิดบ่อย เมตตาก็เกิดขึ้นบ่อย

สุ. แต่ว่าเป็นขั้นสมณะ

ก. เวลาที่สติเกิดขึ้น ระลึกรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ขณะที่เกิดโลภะ โทสะ เราจะไม่แสดงออกทางกายทางวาจา ใช่ไหม

สุ. หมายความว่าอย่างไร

ก. หมายความว่า ถ้าเราโกรธ เกิดโทสะขึ้นมา และเกิดสติระลึกถึงลักษณะของความโกรธ ขณะนั้นเราจะรู้ว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมและดับไป โดยที่เราจะไม่แสดงออกทางกายหรือทางวาจา ใช่มั้ย

ส. ถ้ากำลังแสดงออก คือ แสดงโทสะ สติระลึกได้ไหม

ก. ได้

ก. กำลังแสดงโทสะนี้ สติระลึกได้หรือ

ส. ทุกอย่าง สติต้องระลึกจนกว่าจะไม่มีเรา

ก. ในเมื่อบอกว่าโทสะเป็น ...

ส. คนละขณะ

ผู้ฟัง จิตเกิดขึ้นทีละขณะ ถ้ามีสติก็ไม่มีโทสะ

ก. ถ้าเรารู้ตัวว่าโกรธ และเรายังโกรธขึ้น เป็นสติไหม

ส. แล้วแต่เหตุปัจจัย รู้จักตัวเองตามความเป็นจริงจนกว่าจะไม่มีเรา ...

โดยมากคนใจร้อน อยากจะหมดกิเลสเร็ว ๆ แต่ไม่รู้ว่ปัญญาต้องเกิด

ก. ถ้าสติไวขึ้น ไม่จำเป็นต้องมีโทสะก่อนก็ได้ สติเกิด เมตตาได้เลย หมายความว่าเพียงไม่ชอบอะไรนิดหน่อย แต่เรารู้แล้วว่า อกุศลเกิด เมื่อเรารู้เรารั้งเกี้ยว เราจึงเตือนตัวเองว่า เราควรเจริญเมตตา จะทำให้โทสะนั้นลดลง

อ. เมตตาน้อย ไม่ใช่ว่าต้องโทสะก่อนแล้วเกิดเมตตา ผมไม่รู้ด้วยซ้ำว่า จะเกิดเมื่อไร คือ สติเกิดเองทุกครั้ง แต่คุณพูดคล้าย ๆ กับว่า โทสะเป็นเหตุปัจจัยให้เจริญเมตตาได้

ก. ได้ เพราะรู้โทษของโทสะ โทสะเป็นอกุศล เป็นปัจจัยให้เกิดกุศลได้

อ. เหมือนกับว่ามีโทสะมาก ๆ ดี จะได้มีเมตตามาก ๆ

ก. มีแล้วจะทำให้เบาบางลงไปได้ไหม เพราะถ้าไม่รู้ตัวกิเลส จะจับกิเลสได้อย่างไร

ส. ทุกคนอาจจะลืมสังเกตว่า มีคำว่า รู้ คือ ปัญญา ถ้าขณะนั้นไม่เกิด ก็ไม่มีทาง

- ถ. เพราะฉะนั้น ต้องยอมรับว่า ปุถุชนทุกคนต้องมีกิเลสอยู่
- สุ. แน่แน่นอน แต่จะดับได้อย่างไร
- ถ. จะเห็นได้อย่างไรว่า เรามีกิเลส
- สุ. ต้องปัญญาเท่านั้นที่เห็น ถ้าไม่ใช่ปัญญา ก็ไม่เห็น
- ถ. ในหนังสือเรื่องเมตตาที่ท่านอาจารย์ถอดเทปกำบรรยายไว้ มีกล่าวชัดเจนว่า ขณะใดจิตเป็นโทสะ ขณะนั้นขาดเมตตา ขณะใดมีมานะ ขณะนั้นขาดเมตตา ขณะใดมีอิสสาริยา ขณะนั้นขาดเมตตา เพราะฉะนั้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เรา รู้ทันทีว่า ขณะนั้นเราขาดเมตตา
- สุ. ต้องเป็นเรื่องของปัญญาอีกที่รู้
- ถ. เพราะฉะนั้น ขณะที่มอกุศล เราก็รู้ว่าขณะนั้นเราขาดเมตตา หรือเรา รู้โทษของอกุศล ก็ต้องเจริญกุศลขึ้นโดยอัตโนมัติ โดยที่เราไม่ได้ตั้งใจว่าจะต้องเจริญ ด้วยเข้าไป
- สุ. ก็ตรงกันกับคุณอัลลันที่ว่า ต้องรู้ ไม่ใช่มีโทสะเป็นเหตุ แต่เพราะรู้ว่า ขาดเมตตา จึงเจริญเมตตา

... เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เป็นสังขารธรรม อาศัยปัจจัยเกิดขึ้นและดับไป เร็วมาก จนกระทั่งถ้าไม่อาศัยพระปัญญาที่ได้อบรมบำเพ็ญพระบารมีมา จะประจักษ์แจ้งไม่ได้ เพราะว่ามัชฌิมาปฏิปทาเป็นหนทางที่ยากจะปฏิบัติ และไม่ใช่ให้ทำอย่างอื่น แต่ให้รู้สภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิด ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่ว่าทอดทิ้ง หมายความว่าไม่ต้องไปทำอะไรขึ้นมา มีของจริงอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น จึงยากที่ว่า ๑. ไม่ต้องทำอะไร ๒. ต้องเพียรที่จะรู้สิ่งที่มีแล้ว

แต่โดยมากโลกะเขาพอใจที่จะไปแสวงหาสิ่งที่ไม่ใช่ของจริง ถ้ามีการให้ทำอะไร อย่างอื่น ก็ทราบได้เลยว่า อะไรทำให้ทำอย่างนั้น ซึ่งไม่ใช่ปัญญาแน่นอน เพราะถ้าเป็นปัญญา ไม่ใช่ให้ไปทำอย่างอื่น แต่ให้ศึกษา สังเกต พิจารณา รู้สิ่งที่มี ปัจจัยเกิดขึ้น อย่างไฉน ไม่มีใครสักคนเดียวที่สามารถจะทำได้ เห็น ไม่มีใคร

สามารถทำได้ รูปร่างกายตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าก็ไม่มีใครสามารถทำได้ แต่เมื่อมีเองตามเหตุปัจจัยจนชินด้วยความไม่รู้ตั้งแต่เกิด ก็จึงไม่รู้ต่อไปอีกว่า รูปนี้มาจากไหน

รูปนี้เกิดจากกรรม หรือว่าเกิดจากจิต หรือว่าเกิดจากอตุ หรือเกิดจากอาหาร ก็ไม่มีความสนใจเลย รู้แต่ว่าเรามีรูป รูปเป็นเรา โดยสาเหตุไม่เจова รูปนี้มาจากไหน เพราะว่ารูปรูปร่างนี้ดับไปแล้ว รูปเมื่อก็ดับไปแล้ว

รูปทุกรูปที่เกิด มีอายุเพียงเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ และจิตที่เกิดดับ ๑๗ ขณะก็เร็วมาก เพียงแค่ทางตากำลังเห็นกับทางหูที่กำลังได้ยิน จิตก็เกิดดับเกินกว่า ๑๗ ขณะมาก เพราะฉะนั้น รูปแต่ละรูปที่เราคิดว่า เทียง ถาวรนั้น ไม่เป็นความจริงเลย

นี่คือสิ่งที่ปัญญาจะต้องรู้ แต่เมื่อทำอย่างอื่น ต้องการอย่างอื่น ก็ไม่มีทางที่จะรู้ความจริงของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเกิดดับ

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจเรื่องสติปัฏฐานโดยสัจจญาณอย่างเที่ยงแท้แน่นอน ก่อนที่กิจจญาณ คือ สัมมาสติ จะมีปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดระลึกได้ตามที่ได้ฟังจนชินจนกระทั่งเข้าใจ จนไม่ต้องไปทำอื่น นอกจากสติเกิดเมื่อไรก็ระลึกสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา จนกว่าจะรู้ว่าไม่ใช่เรา เพราะว่าเป็นนามธรรมอย่างไร คือ เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เป็นรูปธรรมอย่างไร คือ เป็นเพียงสิ่งที่กระทบจักขุปสาทแล้วปรากฏ ถ้าคนไม่มีจักขุปสาท ทำอย่างไร ๆ สิ่งปรากฏทางตาก็คงปรากฏไม่ได้ เพราะฉะนั้นของจริงต้องอาศัยกระทบกับสิ่งที่ป็นทวาร หรือเป็นทางให้จิตเกิดขึ้นแต่ละอย่าง ๆ

อย่างจิตได้ยิน ก็ต้องอาศัยหูกระทบกับเสียง แม้มีหู แต่เสียงไม่มากระทบจิตได้ยินก็เกิดไม่ได้ ใครจะไปสร้างให้จิตได้ยินเกิดขึ้นอย่างไรก็ไม่มีหนทางเลย แต่ในเวลาจิตได้ยินเพราะเหตุปัจจัย ความไม่รู้ก็ปิดกั้นทำให้ไม่เห็นความเป็นอนัตตาว่าไม่ใช่เราเลย และได้ยินก็ดับไปทันที สภาพธรรมอื่นก็เกิดต่อ เมื่อสภาพธรรมอื่นเกิดต่อก็ยึดถือสภาพธรรมอื่นต่อไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่เมื่อวานนี้ จนกระทั่งเมื่อนี้ จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ จนกระทั่งขณะต่อไป ไม่มีวันหยุด เพราะที่ไม่รู้ความจริง คือ การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมแต่ละอย่าง

ถ. เมื่อที่อาจารย์บอกว่า สภาพธรรมที่ปรากฏ สภาพที่เห็น หมายถึงว่าที่กำลังเห็น จะเกิดดับอยู่ ๗ ขณะ

สุ. มิได้ รูปกับนามมีอายุไม่เท่ากัน นามธรรมเกิดดับเร็วมากจนไม่มีอะไรจะวัดได้ นอกจากทรงแสดงว่า แม้ในขณะที่เกิดขึ้นขณะหนึ่งและดับไปจะมีอนุขณะ ๓ ขณะ คือ ขณะที่เกิด ขณะที่ยังไม่ดับ และขณะที่ดับ นั่นจึงจะวัดอายุของนามธรรม คือ จิต เจตสิกดวงหนึ่ง ๆ ขณะหนึ่ง ๆ ได้ว่า แม้ในขณะที่หนึ่งยังมีขณะย่อยให้รู้ได้ว่า จะต้องประกอบด้วย ๓ ขณะ ไม่ว่าในภพไหนทั้งสิ้น จะมีการเกิดดับเร็วอย่างนี้เท่ากันหมด ไม่มีใครสามารถไปทำให้จิตดับช้าลงได้

เพราะฉะนั้น ปัญญาต้องอบรมจนแทงตลอดจริง ๆ จึงจะประจักษ์ว่า ไม่ใช่เรา เพราะว่าความยึดมั่นในตัวตนลึกมาก ไม่ว่าจะเห็นก็ไม่รู้เสียแล้ว จึงเป็นเรา ได้ยินก็ไม่รู้เสียแล้ว จึงเป็นเรา คิดนึกก็ไม่รู้เสียแล้ว จึงเป็นเรา คือ ไม่รู้ปัจจัยที่ทำให้เกิดสภาพธรรมแต่ละอย่าง เมื่อไม่รู้ความเป็นเราก็สุขแน่อนหนาทุกภพทุกชาติ จนกว่าจะประจักษ์ความจริง คือ การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมตามปกติอย่างนี้เมื่อไรเมื่อนั้นจะค่อย ๆ ถ่ายถอนความเป็นตัวตนออก แต่ไม่ดับ จนกว่าจะประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน

นิพพาน เป็นปรมัตถธรรม เป็นธรรมที่มีจริง

สภาพธรรมที่มีจริง ไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อ อย่างเห็น ไม่ต้องบอกว่า เห็น ไม่จำเป็นต้องพูดอะไรสักคำเดียว เห็นก็เกิดขึ้นทำหน้าที่เห็น ไม่ต้องมีใครไปเรียกว่าเห็น หรือต้องใช้ภาษาอะไรทั้งสิ้น ได้ยินก็เหมือนกัน เป็นสภาพได้ยิน ไม่ว่าจะเห็น สุข สุข สัตว์ ภพไหนภูมิไหนที่มีการได้ยิน ได้ยินก็เกิดขึ้น เป็นสภาพที่เกิดขึ้นได้ยินนี้เป็นปรมัตถธรรม สำหรับนิพพานก็เป็นปรมัตถธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่จิต ไม่ใช่เจตสิก ไม่ใช่รูป ที่เป็นปรมัตถธรรมที่เกิดดับ มีปัจจัยปรุงแต่ง

เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่ประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน ดับกิเลสไม่ได้ แม้ว่าจะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรม แสดงว่าการยึดถือ

นามธรรมกับรูปธรรมเหนียวแน่นจริง ๆ แม้ดับแล้วก็เกิดมาอีก ดับแล้วก็เกิดมาอีก ไม่มีที่สิ้นสุด แต่ก็ยังเป็นที่ตั้งของความยึดถือได้

อย่างเราเองก็ทราบว่า เห็นไม่เที่ยง เห็นเมื่อไหร่ก็เห็นเดี๋ยวนี้ไม่ใช่ขณะเดียวกัน ได้ยินเมื่อไหร่ก็ไม่เที่ยง ได้ยินเดี๋ยวนี้กับได้ยินเมื่อไหร่ก็คนละขณะ ก็ไม่เห็นจะดับกิเลส เพราะฉะนั้น เวลาที่สภาพธรรมปรากฏแม้เกิดขึ้นและดับไป กิเลสก็ยังดับไม่ได้ เพราะอำนาจความลึกของความเหนียวแน่น จึงต้องประจักษ์แจ้งลักษณะของพระนิพพาน ซึ่งพระนิพพานเป็นสภาพธรรมที่ดับกิเลส อย่างอื่นดับกิเลสไม่ได้เลย เพราะว่าสภาพธรรมอื่นเกิดขึ้นก็เป็นที่ตั้งของความพอใจ ยังยึดถือ ยังอบอุ้ม แต่นิพพานเป็นสภาพที่ไม่เกิด เพราะไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ตัณหาก็ก้าวเข้าไปพอใจไม่ได้ ในลักษณะของธาตุที่ไม่มีการเกิดขึ้นให้พอใจ

ถ. ถ้าอย่างนั้นการสร้างสติขึ้นมาในชีวิตประจำวัน ที่เป็นการรู้ธรรมที่ปรากฏขณะนั้นเดี๋ยวนี้ ก็เป็นการช่วยชั่วคราวหนึ่ง แต่ไม่ใช่ให้หมดกิเลส คือพระนิพพาน

สุ. สร้างไม่ได้ แม้แต่คำพูด ก็ต้องแสดงถึงความเข้าใจธรรม ถ้าเรายังคิดว่า จะตั้งสติ จะใช้สติ จะสร้างสติ ก็แปลว่ามีเรา และไม่ได้เข้าใจในสภาพความเป็นอนัตตาเลยว่า แต่ละขณะ อย่างได้ยิน ใครจะรู้ว่า ขณะต่อไปจะเป็นได้ยิน หรือจะเป็นรู้แจ้ง หรือจะเป็นเห็น หรือจะเป็นคิดนึก

แม้แต่ได้ยินก็ยังไม่สามารถรู้ได้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไร เพราะฉะนั้น เราไม่สามารถรู้ได้ว่า สัมผัสสติจะเกิดเมื่อไร แต่อาศัยการฟังด้วยสติ ต้องมีสติจึงจะพิจารณาสิ่งที่ได้ยินได้ฟังและเข้าใจโดยถูกต้องได้ เมื่อมีสติขึ้นการฟังบ่อย ๆ เนือง ๆ สัญญา ความจำแนกในสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง ก็ปรุงแต่งให้สัมผัสตรึงตามที่ได้ยิน ได้ฟังว่า ขณะนี้มีสิ่งที่จะต้องศึกษา มีสิ่งที่ปัญญาจะต้องเจริญ มีสิ่งที่ต้องรู้แจ้ง ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน และขณะใดที่สติเกิด ขณะนั้นก็รู้ว่าต่างกับขณะที่หลงลืมสติ โดยไม่มีเราจะไปตั้งสติ หรือสร้างสติ หรือใช้สติอีกต่อไป

แม้แต่การอ่านพระสูตร หรือการศึกษาธรรม ถ้าไม่เข้าใจในพยัญชนะ โดยสอดคล้องกันตลอดจะเข้าใจผิด อย่างในสติปัฏฐานใช้คำว่า อบรมเจริญสติ ดูเหมือนกับมีเรา แต่ตามความเป็นจริง สติเจริญ ไม่ใช่มีใครไปเจริญสติ

ถ. สติเจริญขึ้น

ส. แน่นนอน เมื่อมีปัจจัยเกิดขึ้น ๑ ขณะ ต่อไปก็มีปัจจัยเกิดขึ้นอีก ๑ ขณะ ต่อไปก็มีปัจจัยเกิดขึ้นอีก ๑ ขณะ นั่นคือการเจริญขึ้นของสติ แต่ไม่ใช่มีเราไปเจริญสติ แต่เวลาที่คนอ่านยังไม่หมดกิเลส ยังไม่รู้หนทาง เพราะฉะนั้น ในขณะที่สติเกิด เขาก็ยังคิดว่า เขาเจริญสติ

การศึกษารธรรมนี้ต้องหลาย ๆ ระดับมาก ขั้นนี้คิดอย่างนี้ ขั้นต่อไปต้องคิดอย่างโน้น ให้สอดคล้องกันทั้งหมดว่า ในขั้นต้นเป็นอย่างนี้ ในขั้นต่อไปจะเป็นอย่างไร ไม่ใช่เอาขั้นต้นมาใช้ในขั้นต่อไป แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเข้าใจด้วยว่า ไม่มีใครที่กำลังเจริญสติ แต่เมื่อยังดับกิเลสไม่ได้ จึงเข้าใจว่ากำลังเจริญสติ แต่ความจริงที่ทรงแสดงไว้ คือ สติเจริญ

ถ. ถ้าสติเจริญ หมายความว่าทุกคนนั้นมีสติอยู่แล้ว

ส. มิได้ ถ้าไม่ฟังจะเอาสติมาจากไหน อย่างคนที่ไม่เคยฟังพระธรรมเลย ไม่เคยรู้ว่า สัจจญาณ ของจริง คือ กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ กำลังได้ยินเดี๋ยวนี้ สติของเขาจะระลึกได้อย่างไร ไม่ได้หมายความว่าทุกคนมีสติอยู่แล้ว หมายความว่าต้องฟังเป็นสาวก คือ ผู้ฟัง แม้แต่ท่านพระสารีบุตรก็เป็นสาวก ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งโดยไม่ต้องฟัง

ถ. อาจารย์จำกัดอยู่ที่ว่า การฟังอย่างเดียวเป็นหนทางแห่งการ ...

ส. ถ้าท่านไม่อาศัยการฟัง จะอาศัยอะไร

ถ. คิดว่า การฟังเป็นหนทางหนึ่ง

ส. ทางอื่นคืออะไร

ถ. ทางอื่น คือ เมื่อฟังแล้ว ต้อง ...

ส. ก็ต้องฟังแล้ว ไซ้ไหม เพราะฉะนั้น จึงใช้คำว่าฟัง

๑๖๕๒

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ถ. อย่างเรื่องของพระปุณณะ พระปุณณะท่านได้ฟังหรือได้ศึกษาจาก พระพุทธองค์ ท่านจะไปปฏิบัติ ณ หมู่บ้านคนดุร้าย เมื่อพระพุทธองค์ตรัสถามว่า รู้ไหมว่าหมู่บ้านที่จะไปนั้นเป็นหมู่บ้านของคนดุร้ายอำมหิต โหดเหี้ยม ท่านพระปุณณะก็กราบทูลว่า รู้ พระพุทธองค์ตรัสถามว่า เมื่อรู้แล้วยังกล้าไปไหม ท่านพระปุณณะก็กราบทูลว่า กล้าไป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นเธอไปได้ ท่านพระปุณณะเมื่อไปแล้วก็สามารถประพฤติปฏิบัติและสามารถเจริญสติได้ ในหมู่บ้านนั้น และสามารถทำให้คนในหมู่บ้านนั้นมีจิตใจอ่อนโยนแทนความโหดเหี้ยม คือ สามารถเอาชนะได้

ถ้าพิจารณาจะเป็นไปได้ไหมว่า เมื่อเรียนรู้แล้ว ต้องประพฤติปฏิบัติด้วยตัวเอง คือ ต้องรู้ให้แจ่มชัดก่อน ขั้นต่อไป เข้าใจด้วยตัวเอง และบรรลุด้วยตัวเอง ซึ่งถ้าพิจารณาเปรียบเทียบในเรื่องของปัญญาแล้ว จะเข้าลักษณะปัญญา ๓ ชนิดด้วยกัน คือ สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ปัญญาที่เกิดจากการอ่าน จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยตัวของตัวเอง และ ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ที่ได้สั่งสมอบรมฝึกอยู่เสมอ ๆ จะเป็นไปได้ไหม

สุ. ไม่ใช่อาศัยการฟังเฉย ๆ แต่การที่สัมผัสสติจะระลึกได้ ถ้าไม่มีการฟัง มาก่อน กิจจญาณ คือ การปฏิบัติ ก็เกิดไม่ได้ ที่กล่าวว่า ท่านพระปุณณะปฏิบัติ นั้น หมายความว่า สติของท่านระลึกตามที่ท่านเข้าใจพระธรรมที่ได้ฟังจากพระผู้มีพระภาค ที่ทรงแสดงเรื่องของสภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่กำลังเห็น กำลังได้ยินในขณะนี้

ปฏิบัติ คือ สติเกิด ไม่ใช่มีใครปฏิบัติ ไม่ใช่ท่านป้อนนะ สติเป็นสติ สติไม่ใช่ท่านป้อนนะ ท่านเห็นว่า สติเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวท่าน ถ้ายังเป็นสติของท่าน ก็ดับกิเลสไม่ได้

ถ. เมื่อพิจารณาในชีวิตประจำวัน สติจะสามารถพัฒนาจนกระทั่ง มีสติสมบูรณ์ โดยที่ไม่ถูกสิ่งอื่นจูงไปให้เราหลง จะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน

ส. อย่างพระสงฆ์สาวกที่ท่านปฏิบัติกันมา ท่านต้องสามารถประจักษ์แจ้ง อริยสัจได้ ในสมัยที่พระพุทธองค์ยังไม่ปรินิพพานเป็นจำนวนมาก ทั้งพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ สำหรับพระโสดาบัน ก็มีทั้งผู้ที่ครองเรือน ไม่ครองเรือน มีทั้งบรรพชิต มีทั้งคฤหัสถ์ ซึ่งท่านก็ต้องเป็นผู้มีปกติเจริญปัญญา จนกระทั่งรู้แจ้งสภาพธรรม ประจักษ์แจ้งความเกิดดับ รู้แจ้งนิพพาน มิฉะนั้น ท่านก็เป็นพระอริยบุคคลไม่ได้

เพราะฉะนั้น มีมาแล้วในพระไตรปิฎกมากมาย เมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปี แต่ ถ้าคนในยุคนี้สมัยนี้ไม่เข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน ไม่ศึกษาพระไตรปิฎก ไม่มีการเจริญ สติปัฏฐาน พระโสดาบันก็มีไม่ได้ อย่างว่าแต่พระอรหันต์เลย

ข้อที่จะไม่ตื่นเต้น ก็คือ ดูข้อปฏิบัติว่า ข้อปฏิบัตินั้น ปัญญาเจริญขึ้น รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏซึ่งเป็นสัจธรรมของจริงได้ไหม ถ้าไม่ใช่ข้อปฏิบัติอย่างนี้ ก็ไม่ต้องตื่นเต้นในผลอะไรทั้งสิ้น ใครจะกล่าวว่าใครเป็นพระอรหันต์ ใครเป็น พระอนาคามี ใครเป็นพระสกทาคามี ใครเป็นพระโสดาบัน ก็เป็นด้วยความเข้าใจ ของตัวเอง แต่ไม่ตรงตามเหตุผล

ถ. ไม่ตรงตามเหตุผลอย่างไร

ส. หมายความว่าต้องรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ โดยความ ไม่ใช่ตัวตน เห็นเป็นสภาพรู้ สติระลึกอย่างไร ขณะที่สติต่างกับขณะที่หลงลืมสติ อย่างไร เพียงตอบแค่นี้ก่อน นี่คือผู้ที่ จะเจริญสติปัฏฐาน ถ้าตอบไม่ได้ ก็ถือว่า เขาไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน และปัญญาจะรู้สิ่งที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ได้อย่างไร

ตั้งแต่เข้าจนกระทั่งถึงเย็น มีแข็งปรากฏอยู่ตลอด ไข่มใหม่ เพราะตื่นขึ้นมาที่นอนก็แข็ง ลูกจากที่นอนทำกระทบพื้นก็แข็ง เอื้อมมือจับขันน้ำ แก้วน้ำก็แข็ง หยิบช้อนหยิบส้อมก็แข็ง ถูกหู ถูกศีรษะอะไรก็แข็ง หยิบย่ำม หยิบจีวร พวกนี้แข็งหมด หลงลืมสติและมีสติต่างกันอย่างไร ก็แข็งกำลังมี ปรากฏอยู่ตลอด แต่หลงลืมสติ แต่เวลาที่สติเกิด คือ แข็งกำลังปรากฏกระทบ ใสใจ เพื่อจะพิจารณาศึกษาให้รู้ว่า แข็งเป็นสิ่งที่จริง ๆ แต่ไม่ใช่คน ไม่ใช่โต๊ะ ไม่ใช่เก้าอี้ ไม่ใช่ร่ม ไม่ใช่ถ้วยแก้ว ไม่ใช่ช้อนส้อม เป็นแต่เพียงสภาพชนิดหนึ่ง เป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งแข็ง

ทำไมรู้ว่าเป็นของจริง มีจริง และแข็ง เพราะขณะนั้นมีสภาพที่กำลังรู้ในลักษณะที่แข็งนั้น เพราะฉะนั้น ลักษณะที่รู้แข็ง ไม่ใช่แข็ง คนละอย่าง

อย่างไร แข็ง แต่ถ้ายังไม่กระทบจะไม่รู้ความแข็งของไม้ แต่เวลากระทบมีสภาพรู้ และแข็งนี้จึงปรากฏ เพราะฉะนั้น ขณะนั้นจะศึกษาลักษณะที่แข็งโดยเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งก็ได้ หรือจะศึกษาลักษณะที่กำลังรู้แข็ง รู้ว่าเป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ก็ได้ และถ้ารู้อย่างนี้ เราก็ไม่มีในขณะที่กำลังรู้แข็ง

ย้ายมาทางตา ก็เหมือนกัน ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางใจ ก็เหมือนกัน จะต้องพิจารณาละเอียดขึ้น ๆ ทุกเหตุการณ์ ทุกขณะ ไม่ว่าจะตื่นตื่น ไม่ว่าจะดีใจ ไม่ว่าจะเสียใจ ไม่ว่าจะตกใจ ไม่ว่าจะทอดถอย เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างทั้งนั้น ซึ่งมีอยู่ตลอด และหลงลืมสติตลอด แต่ขณะที่มีสติ คือ ศึกษาลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ จึงจะกล่าวได้ว่า สติเกิด และกำลังระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังมีจริง ๆ ขณะนั้น

ถ. ใช้คำว่า สติเกิด

ส. แน่นนอน ในพระไตรปิฎกจะมีพยัญชนะ ๒ คำ หลงลืมสติ กับมีสติตลอดหมดในพระไตรปิฎก

ถ. พูดว่า จิตเป็นสภาพที่รู้ ถูกใหม่

ส. สภาพรู้ หมายความว่าถึงนามธรรม

ปรมัตถธรรมมี ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน และแยกออกเป็น ๒ อย่าง ธรรมชาติใดที่ไม่ใช่รูป ธรรมชาตินั้นเป็นนาม ซึ่งรูปหมายความว่าถึงสิ่งที่ไม่รู้อะไรเลย อย่างเช่น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หวาน เปรี้ยว เสียง กลิ่น รส พวกนี้ทั้งหมด ไม่ใช่สภาพรู้ และเป็นสังขารธรรม เพราะว่ามีปัจจัยปรุงแต่งจึงเกิด

นอกจากรูปแล้ว อย่างอื่นเป็นนามหมด เพราะฉะนั้น เมื่อปรมัตถธรรมมี ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน เมื่อเอารูปที่ไม่ใช่สภาพรู้ ออก ก็เหลือจิต เจตสิก นิพพาน รวมเป็น ๓ สำหรับจิตและเจตสิกเป็นสภาพรู้ที่อาศัยปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้น ส่วนนิพพานเมื่อไม่ใช่รูป เป็นนาม แต่ไม่ใช่นามที่เกิด จึงไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ก็ต่างกัน ไปโดยที่ว่า นิพพานไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง เป็นวิสังขารธรรม เป็นอสังขตธรรม และไม่ใช่สภาพรู้ แต่เป็นนามธรรม เพราะไม่ใช่รูปเท่านั้นเอง

สภาพรู้มี ๒ อย่าง คือ จิตกับเจตสิก แต่เวลาที่สติจะระลึกลักษณะของ สภาพธรรม ไม่ต้องแยกว่าเป็นจิตเจตสิก เพียงแต่ให้รู้ในลักษณะซึ่งเป็นสภาพรู้กับ สิ่งที่ไม่รู้อะไร อย่างเช่น คิดนึก เป็นสภาพรู้คำ รู้เรื่อง ไต่เก้าอันนี้ไม่คิดอะไรเลย ขณะที่กำลังคิดก็เป็นลักษณะอาการของธาตุรู้ ซึ่งในขณะนั้นไม่ใช่รู้สี ไม่ใช่รู้เสียง ไม่ใช่รู้กลิ่น แต่กำลังรู้เรื่องราว รู้คำ เป็นปรมัตถธรรมซึ่งเป็นนามธรรม เวลาเกิด คิดขึ้นมาก็รู้ว่าเป็นเพียงสภาพรู้ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย คือ เพราะเคยเห็นสิ่งนั้นบ้าง เคยได้ยินบ้าง เคยได้กลิ่นบ้าง เคยชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง เคยโกรธ เคยเสียใจมาก ๆ ก็เป็นปัจจัยให้เกิดความคิดเรื่องนั้น และคิดเรื่องนั้นอีกต่อ ๆ ไป

นี่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะปัจจัยทั้งนั้น และจะเห็นได้ว่า แลกความคิดกันไม่ได้ เพราะถ้าคนหนึ่งไม่เคยเห็นเลย อย่างดิฉันไม่เคยเห็นฤๅษีเกศเลย จะให้ดิฉันนึกถึง ฤๅษีเกศ นึกอย่างไรก็นึกไม่ได้ แต่ถ้าให้นึกถึงทัชมาฮาล นึกได้ นึกถึงถ้ำอชันตา ถ้ำเอลโลรา นึกได้ เพราะเคยเห็น เพราะมีปัจจัยทำให้เกิดคิดอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะมีความสุข ความทุกข์ ความดีใจ ความจำ ความกลัว ความตื่นเต้น การเห็น การได้ยิน พวกนี้ต้องรู้ว่าเป็นสภาพธรรมที่เป็นสภาพนามธรรม ไม่ต้องเรียกชื่อ ไม่ต้องอะไรเลย ให้รู้ในอาการรู้ ในลักษณะรู้ว่า เป็นสิ่งที่มีจริง ๆ และ

ไม่ใช่เรา ข้อสำคัญต้องเอาเราออกจากสิ่งที่มีจริง ๆ นั้น ซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นเราทั้งหมด คิดก็ว่าเป็นเรา

ถ. เป็นสภาพที่มีปัจจัยปรุงแต่ง

ส. เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งเกิดขึ้นและหมดไปอย่างรวดเร็วมาก แต่เราไม่เห็นการดับไป เพราะว่าสิ่งอื่นเกิดต่อทันที อย่างได้ยินดับ เห็นก็ต่อ ทำให้ไม่เห็นการดับไปของการได้ยิน

ถ. ถ้าพิจารณาอย่างนี้แล้ว ไปใช้กับคนที่เขาประกอบอาชีพ เช่น ขับรถ สมมติว่าเห็นรถที่อยู่ข้างหน้า และเห็นว่าเป็นสภาพที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ...

ส. นั่นเป็นความคิดนึก เพราะว่าเราไม่ได้พิจารณาลักษณะของเห็น แต่เราไปคิดว่า รถนั้นมีปัจจัยปรุงแต่ง ที่เห็นนี้ดับแล้วโดยที่ปัญญาไม่ได้ประจักษ์แจ้งเลย ว่า เห็นไม่ใช่เรา และดับไปแล้วด้วย แต่มีสภาพคิดนึก ขณะที่กำลังคิดนึกก็เป็นเรากำลังคิด เพราะไม่ได้รู้ว่ ขณะนั้นความคิดเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง

ถ. คิดนึกนี้ไม่ใช่ปัญญา

ส. ไม่ใช่ จะคิดเป็นกุศลก็ได้ เป็นอกุศลก็ได้ แล้วแต่ ถ้าคิดเป็นกุศล ก็คิดในทางที่ถูกต้อง ในทางที่ดี คิดในเรื่องทาน ในเรื่องศีล ในเรื่องความสงบ ในเรื่องธรรม

ถ. ถ้าอย่างนั้น ปัญญา หมายถึงว่าจะต้องเห็นสภาพความจริงที่ปรากฏว่าเป็นเพราะมีเหตุมีปัจจัย คือ สภาพนามธรรมก็เป็นเพราะเหตุปัจจัย

ส. นั่นเป็นการคิดนึกอีก คือ สติมีหลายระดับมาก มีสติขั้นฟัง เวลาที่เข้าใจปุ๊บแสดงว่าต้องมีสติ และต้องมีปัญญา

ถ. ต้องใช้ปัญญา

ส. ใช้ไม่ได้ ปัญญาไม่มีที่ไหนจะให้อใช้ เหมือนคนไม่มีเงินเลย และเราไปบอกเขาให้ใช้เงินซื้อโน้นซื้อนี้ แต่เขาไม่มีเงินจะใช้ ต้องไปหาเงินมาก่อน ก่อนที่จะใช้เงิน ต้องหาเงินมาก่อน

ถ. ถ้ามีเงินน้อยล่ะ

ส. เขาไม่มีเลย คนอนาถาทั้งนั้นเลย คนที่ไม่ได้เจริญโพชฌงค์ เขาว่าเป็นคนจนมาก สติก็ไม่มี ปัญญา ก็ไม่มี ไม่ใช่เป็นพวกพระอัครสาวกจะได้มีมาก ๆ

ถ. อย่างนั้นใช้คำว่า สุตมยปัญญา ก็ไม่ถูกต้อง

ส. ถูกต้องที่ว่า เป็นปัญญาขั้นฟัง เมื่อมีปัญญาขั้นฟังบ่อย ๆ แล้วก็ไปสังขารขั้นปรุงแต่งให้สัมมาสติขั้นปฏิบัติที่เป็นมรรคมรรค ๘ เกิดได้ ต้องอาศัยเหตุปัจจัย เหมือนอย่างเราจะอ่านหนังสือภาษาอังกฤษ ทำไม่อ่านได้ ถ้าไม่ได้เรียนมาทีละตัว ทีละคำ ไปเอาปัญญาที่โหนมาใช้ อ่านหนังสือ เราส่งหนังสือให้เด็กและบอกว่าให้อ่าน ๆ ใช้ปัญญาอ่าน เด็กก็อ่านไม่ได้ เพราะไม่มีปัญญา แต่ถ้าเราสอนเด็กให้อ่านทีละตัว ทีละคำ จนกระทั่งเขาเห็นภาษาอังกฤษเล่มไหน เขาก็หยิบขึ้นมาอ่านได้เลย เพราะเขาเข้าใจและก็เกิดปัญญา เพราะว่าศึกษาโดยตลอด แต่คนที่ไม่ได้ศึกษาเลย เราส่งไปให้เขาอ่าน และบอกให้ใช้ปัญญา ใช้สติ อ่านเดี๋ยวนี้ เขาก็ทำไม่ได้

ถ. จะต้องมีการเจริญ

ส. ต้องมีการเจริญสติปัฏฐาน เจริญปัญญา แต่ไม่ใช่จะไปใช้ปัญญาใช้สติ เพราะไม่มีจะใช้

ถ. ให้ถือว่าไม่มีปัญญา ไม่มีสติจะใช้

ส. แน่นนอน เหมือนคนอ่านหนังสือไม่ออก และเราไปให้เขาอ่าน ก็ต้องไปสอนเขาก่อน จนกว่าเขาจะอ่านได้ จนกว่าเขาจะมีปัญญา

ถ. สิ่งที่ยังสมมาที่เป็นบารมี หรือสิ่งที่ติดมานั้น ถือว่าไม่มีอยู่

ส. มี

ถ. ถ้ามี ก็แสดงว่าเราเอาออกมาใช้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเจริญ

ส. อย่างท่านพระสารีบุตร ท่านเจริญปัญญามากจนกระทั่งถึงการที่จะได้เป็นพระอัครสาวก แต่ไม่ถึงขั้นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นท่านจะเอาปัญญาของท่านมาใช้ให้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่ได้ เพราะท่านไม่ได้มีปัญญาขั้นนั้น ท่านไม่มีปัญญาขั้นที่จะตรัสรู้เองโดยไม่ได้ฟัง แต่ท่านมีพร้อมที่ว่า เมื่อฟังแล้วท่านจะบรรลุขั้นไหน

ถ. แต่ปัญญาของท่านได้สั่งสมมาแล้ว ไซ้ใหม่ เป็นบารมี

ส. พอที่จะเป็นพระอัครสาวก แต่ไม่พอที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าพอที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านไม่ต้องฟัง ท่านตรัสรู้เองได้

ถ. ก็แสดงว่าท่านมีอยู่ ไม่ต้องเจริญ

ส. ท่านมีพร้อม เพราะท่านเจริญมาแล้วทุกชาติเป็นแสนกับ ท่านเจริญปัญญาแสนกับ ไม่ใช่ว่าตลอดเวลานั้น ท่านไม่ได้มีปัญญาเลย อย่างเราให้หนังสือ คนที่เขาอ่านหนังสือออกอ่าน ไม่ใช่ว่าเขาไม่เคยศึกษามาเลยและไปให้เขามีปัญญาเดี๋ยวนั้น แต่ถ้าเขามีปัญญาศึกษามาแล้ว เราให้เขาอ่าน เขาอ่านได้ เพราะว่าเขาสะสมมาแล้ว เขามีปัญญา

ถ. พูดถึงสติ ก็เช่นเดียวกัน คิดว่า ทุกคนน่าจะมีสติอยู่แล้ว

ส. ท่านกรุณาอธิบายว่า สติขณะนี้ที่มีอยู่แล้วเป็นอะไร

ถ. สติที่มีอยู่แล้ว หมายความว่า อย่างเห็น สามารถรู้ว่า สิ่งที่เห็นนั้นเป็นสภาพอย่างไร เช่น เห็นแก้วน้ำ ก็รู้ว่า นี่แก้วน้ำ มีน้ำ มีที่รอง คือ รู้อยู่แล้ว

ส. ถ้าสุนัขที่เห็นอาหาร และรู้ว่าเป็นสิ่งที่กินได้ มีสติไหม

ถ. นั่นก็เป็นสติแบบสุนัข ถ้าเราพูดอย่างนี้ก็คล้าย ๆ กับว่า จะดึงเรื่องสติให้ต่ำลงไป พูดถึงเรื่องคน เพราะผู้ที่เกิดมาเป็นคนนั้น ย่อมสั่งสมบุญบารมีประกอบด้วยกุศล สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดีอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าต้องนำสิ่งที่ดีนั้นออกมาให้เป็นประโยชน์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ส. ถ้าอย่างนั้นก็หมายความว่า เวลานี้คนที่เขาขายขนมต้มแกงก็มีสติหมดอย่างนั้นหรือ ไม่มีอกุศลเลย แต่สติเป็นโสภณธรรม สติที่เป็นอกุศลไม่มีเลย

ถ. ในขณะที่เขาขายขนมต้มแกงนั้น เขาทำอย่างมีความรู้สึกตัว

ส. เขาก็รู้ว่า นี่ถั่วเขียว นี่น้ำตาล และเขาก็เอาน้ำตาลใส่ลงไป น้ำเอากล้วยใส่เข้าไป เขาไม่ผิดพลาดเลย ถ้าเป็นผู้มีสติ หมายความว่าเขามีกุศลหรือ

เพราะสติไม่เกิดกับอกุศลจิตเลย หมายความว่าโลภะของเขาไม่มี เราตื่นนอนขึ้นมา ล้างหน้าแปรงฟัน เราจะไม่เกิดอกุศลเลย ถ้าหมายความว่าเรามีสติอยู่แล้ว

ถ. ถ้าอย่างนั้น สติหมายความว่าถึงสิ่งที่เป็นกุศลด้วย โสภณด้วย

ส. ใช้คำว่า โสภณเจตสิก หมายความว่าเกิดกับกุศลจิตก็ได้ เกิดกับ กุศลวิบากจิตก็ได้ เกิดกับกิริยาจิตของพระอรหันต์ก็ได้ ต้องจำกัดลงไป ถ้าจะใช้ อย่างชาวบ้านเข้าใจ ไม่ต้องศึกษาธรรมเลย ไปเข้าใจธรรมกันเอาเองหมดเลย แปลว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอย่างไรก็ไม่ฟังทั้งนั้น คิดอย่างนี้ เข้าใจอย่างนี้กันไปเอง

ถ. ที่ค้านนี้ เพราะคิดว่า ทุกคนมีสิ่งที่มีอยู่แล้ว

ส. มีสิ่งที่มีอยู่แล้ว คือ อกุศล ไม่ใช่ปัญญา

กุศลต้องขณะใดที่เป็นไปในทาน ขณะใดที่เป็นไปในศีล วิริตฺตทฺจริต ขณะใดที่เป็นไปในการเจริญความสงบ ขณะใดที่เป็นไปในการเจริญปัญญาจึงจะเป็นกุศล เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ มีแต่อกุศล สำหรับบางคนกุศลไม่เกิดเลยทั้งวัน เพราะว่าไม่เคยคิด ที่จะให้ มีแต่การที่จะเอาตลอด ตั้งแต่เข้าตื่นขึ้นมาจะทำอะไร จะกินอะไร จะซื้ออะไร จะสนุกอย่างไร นั่นคืออกุศลตลอดหมด ไม่เคยคิดที่จะสละสิ่งที่มีเพื่อประโยชน์สุข ของคนอื่น

ขณะที่เป็นทานจึงจะเป็นกุศล ขณะที่วิริตฺตทฺจริตจึงจะเป็นกุศล เพราะว่าวาจาที่ ทำให้คนอื่นเดือดร้อนมี ถ้าขณะนั้นไม่สามารถงดเว้นได้ ขณะนั้นก็เป็นอกุศลจิต แต่ ขณะใดที่รู้ว่าถ้าพูดแล้วคนอื่นจะเสียใจ ก็เว้น ไม่พูด ขณะนั้นเป็นกุศล นั่นเป็นกุศล ในเรื่องของศีล และวันหนึ่ง ๆ พุดกันมากที่สุดด้วยโลภะ ด้วยโทสะ ด้วยโมหะ แต่ผู้ที่จะให้เป็นวาจาสุภาสิต เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ เป็นสิ่งที่จริง และเป็นสิ่งที่ทำให้สบาย ด้วย สบายใจไม่เดือดร้อน ก็ต้องอาศัยกุศลจิตในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าจะพูดคุยสนทนาธรรมกับคนที่ไม่ได้ศึกษาเลย อ่อนใจ เพราะว่าเป็นความเข้าใจของเขาทั้งนั้น เขาเข้าใจอย่างนั้น บอกเขาอย่างไร เขาก็ เข้าใจอย่างนั้น พระไตรปิฎกเขาก็บอกว่า มากไป ขี้เกียจ ไม่มีเวลาพอที่จะศึกษา

ถ. ก็ต้องค่อย ๆ คุยไปเรื่อย ๆ เพราะบางสิ่งบางอย่างถ้าคุยในระดับสูงเกินไป เขาก็ไม่สามารถที่จะรับได้ อย่างนี้จะมีวิธีใดที่จะทำให้เห็นได้ง่าย ๆ และเป็นช่วง เป็นลำดับ เป็นขั้นเป็นตอนไป

ส. เขาจะยอมรับไหมว่า เริ่มจากการที่เขาไม่ได้ศึกษาพระธรรม เขาไม่รู้พระธรรม เหมือนอย่างวันนั้นที่คุยกันและเขาถามว่า อย่างนั้นเขาก็ไม่รู้ธรรมเลยหรือ ก็บอกเขาว่า ถูก เพราะเขาไม่รู้ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าว่าเป็นธรรม เขาไม่รู้ว่าเป็นธรรม หูเป็นธรรม อ่อน แข็ง เย็น ร้อน เป็นธรรม หิวเป็นธรรม เสียใจเป็นธรรม เมื่อไม่รู้อย่างนี้ ก็ถือว่าเขาไม่รู้ธรรม จะถือว่ารู้ธรรมได้อย่างไร ในเมื่อไม่รู้ว่าเป็นธรรมคืออะไร

๑๖๕๓

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ถ. บางครั้ง สภาพจิตใจของคน ถ้าบอกว่า ไม่รู้เลย เขาจะค้านว่า ทำไมจะไม่รู้

สุ. ถ้าเขาเป็นผู้ที่ตรง เขาก็น่าจะอยากทราบว่าเขาไม่รู้อะไร ถ้าผู้อื่นสามารถบอกได้ เขาก็น่าที่จะพร้อมพิจารณาว่าเขาไม่รู้จริงอย่างนั้นไหม เขาต้องยอมรับความจริงก่อนว่า ไม่รู้จริง ๆ และจะได้ค่อย ๆ รู้ขึ้น

ถ้าเขาคิดว่า เขารู้แล้ว ใครจะไปให้เขารู้อีกก็ไม่ได้ แต่ถ้าเขาเริ่มรู้ว่า เขาไม่รู้ และเขาอยากรู้ใหม่ เมื่อไม่รู้ อยากจะรู้หรือเปล่า เมื่อไม่รู้และไม่อยากจะรู้ ก็ตามสบาย เพราะว่าเราก็ช่วยอะไรไม่ได้ แต่ถ้าไม่รู้และอยากจะรู้ ก็มีทางที่จะศึกษาให้รู้ขึ้น

ถ. ในการรู้ของแต่ละคน บางคนก็อยากจะรู้โดยตรงไปตรงมา แต่บางคน การที่จะให้รู้นี้ ต้องค่อย ๆ จูงให้รู้ทีละน้อย อย่างเรื่องของสติปัฏฐาน จะให้รู้ก็รู้เพียงว่าได้สนทนากัน แต่จะให้รู้อย่างพิจารณาละเอียดเลย ทุกขณะเลย ก็ยังทำไม่ได้ อยากจะรู้อย่างนั้น อย่างละเอียด แต่ก็คิดว่า จะต้องใช้เวลาสั่งสมอบรม

สุ. แน่นอนที่สุด ถ้าเขาคิดว่าเขาสามารถรู้ได้โดยรวดเร็ว เขาก็เข้าใจผิด อย่างกำลังเห็น เพียงแต่จะให้รู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ต่างกับสิ่งที่ปรากฏทางตา นี่ก็ยากแล้ว และสิ่งที่ปรากฏทางตายังต้องไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล ไม่ใช่วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย เพราะเพียงแต่หลับตาก็ไม่มีแล้ว

เพราะฉะนั้น ความคิดนึกเกิดจากเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา และนึกถึงรูปร่าง สันฐาน เห็นเป็นคน เป็นสัตว์ ซึ่งก็หมายความว่า เริ่มโลกของสมมติบัญญัติ เพราะว่าโลกของปรมัตถ์เป็นโลกที่ไม่ต้องใช้ชื่อ ไม่ต้องคิดคำ ไม่ต้องคิดเรื่อง สิ่งนั้นมีจริง ๆ อย่างเห็น ไม่ต้องเรียกอะไรเลย แต่เวลามีเรื่องราวของสิ่งที่เห็น

เป็นดอกกุหลาบ เป็นดอกกล้วยไม้ เป็นพารานสี เป็นกรุงเดลี นั่นคือโลกของสมมติบัญญัติแล้ว

ถ้าทราบโดยยังไม่แยกว่า โลกของปรมาตม์เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น โลกของสมมติบัญญัติคือความคิดนึกต่อจากปรมาตม์ที่ปรากฏ ก็ไม่มีทางที่จะรู้ว่าการไม่มีตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลจริง ๆ นั้น เพราะว่าเกิดแล้วดับ เหลือแต่ความคิดนึก

เหมือนอย่างไกรลาสเมื่อก็ ขณะนี้อยู่ที่ไหนนอกจากคิด ไม่เห็น ไม่ได้ยิน เพราะฉะนั้น จึงรู้ว่า ปรมาตมธรรมเกิดขึ้น แต่เรื่องราวทั้งหลายไม่ได้เกิดขึ้น และจิตที่คิดนึกเรื่องราวนั้นก็เกิดขึ้น ต้องละเอียดจริง ๆ จึงจะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน แต่ละทางไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องง่าย ๆ ว่าหมดตัวตน เป็นพระโสดาบันกันเต็มบ้านเต็มเมือง

ถ. คล้าย ๆ กับว่า เจริญสติทางตา ทางหู อยู่ตลอดเวลาทุก ๆ ทวารทั้ง ๖

สุ. แน่นนอน และความรู้ของตนเองจะเพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยตตรธรรมจริง ๆ หมายความว่ารู้เฉพาะตัว เพราะว่าขณะนี้สติของใครจะเกิด คนอื่นรู้ไม่ได้ เหมือนกับว่าขณะนี้แต่ละคนคิดอะไร คนอื่นก็รู้ไม่ได้ และปัญญาของใครจะเจริญถึงขั้นรู้แจ้งแทงตลอด คนอื่นก็รู้ไม่ได้

นี่เป็นเหตุที่พระผู้มีพระภาคผู้เดียวที่สามารถพยากรณ์ว่า ใครบรรลุมรรคผลนิพพานขั้นไหน คนอื่นไม่สามารถรู้ได้ นั่ง ๆ กันอยู่อย่างนี้ ใครคิดอะไร สติของใครจะเกิด สติของใครจะไม่เกิด สติเกิดแล้วปัญญาของใครจะรู้มากหรือน้อย ก็ไม่มีใครสามารถรู้ได้ นอกจากผู้รู้เอง กับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือผู้ที่มีปัญญาสามารถรู้วาระจิตของคนอื่นได้

ถ. ท่านอาจารย์วางแผนการปฏิบัติเฉพาะตามทวารทั้ง ๖ โดยการเจริญสติ หรือว่ามีประยุกต์เข้ามาในชีวิตประจำวันเป็นหลักการ เป็นขั้นตอนอะไรบ้าง อย่างไร

สุ. ไม่มีวิธีของดิฉันเอง พระธรรมทรงแสดงไว้อย่างไร ก็แสดงตามความเป็นจริงอย่างนั้น เพราะรู้แน่ที่ไม่มีทางอื่นเลย อย่างแข็งกำลังปรากฏ ได้ยินกำลังปรากฏ เห็นกำลังปรากฏ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ดับไปหมดแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว

เราจะตามไปพิสูจน์ว่าไม่ใช่เรา เกิดขึ้นและดับไปก็ไม่ได้ ต้องสิ่งไหนที่เกิดและปรากฏ
สตรระลักษณะนั้นปรากฏว่าสิ่งนั้นดับไป จึงจะเป็นปัญญาที่ประจักษ์แจ้งการเกิดดับ
จริง ๆ ที่ไม่ใช่ขั้นคิดนึก

ถ. ต้องระลึกให้ทัน

ส. ไม่ใช่ระลึกให้ทัน แล้วแต่สติจะเกิด และค่อย ๆ ศึกษาไปเรื่อย ๆ
เหมือนกับจับด้ามมีด

ถ. การเจริญสติถึงขั้นที่ว่า สติเจริญจนกระทั่งรู้เท่าทันแล้ว ถึงภวະ
นั้นแล้ว ถือว่าเป็นผู้รู้หมดจากกิเลสได้ไหม

ส. หมายความว่าถึงขั้นไหน

ถ. ถึงขั้นที่รู้เท่าทันหมด เวลาเห็นก็รู้สภาพที่รู้ และความจริงที่กำลังปรากฏ
ก็สามารถรู้ว่าเป็นเพราะเหตุเพราะปัจจัยปรุงแต่งขึ้นมา รู้เท่าทันอย่างนี้

ส. และเป็นอย่างไร

ถ. สภาพะนี้ จะถือว่าเป็นผู้หมดกิเลสได้ไหม

ส. ถ้ายังไม่ประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน ดับกิเลสไม่ได้ ต่อให้
ประจักษ์ว่าสภาพธรรมในขณะนี้กำลังเกิดดับ ก็ยังดับกิเลสไม่ได้ อย่างที่ดิฉันได้เรียน
ให้ทราบว่า ขั้นพิจารณา ทุกคนรู้ว่าขณะนี้ไม่ใช่ขณะเมื่อไหร่ ได้ยินคำนี้ ไม่ใช่ขณะที่
ได้ยินคำก่อนนี้ ก็แสดงว่าสภาพธรรมเกิดดับ รู้แบบนี้แล้วทำไมยังดับกิเลสไม่ได้
รู้ว่าเกิดดับ เข้าใจว่าเกิดดับ ยังดับกิเลสไม่ได้ฉันใด ต่อให้ประจักษ์ความเกิดขึ้นและ
ดับไป ๆ ก็ยังดับกิเลสไม่ได้ จนกว่าจะประจักษ์ลักษณะของนิพพาน ซึ่งเป็นธรรมเดียว
เท่านั้นที่ดับกิเลสได้

ถ. แต่เมื่อเจริญสติถึงขั้นที่เรียกว่า มีสติสมบูรณ์แล้ว

ส. สมบูรณ์ขั้นไหน สมบูรณ์นี้ ขึ้นพระโสดาบัน ๑๖ ญาณ พระสกทาคามี
อีกก็รอบ พระอนาคามีอีกเท่าไร พระพระอรหันต์อีกเท่าไร จะเอาสมบูรณ์ขั้นไหน
ตอนไหน ตรงไหน

ถ. ต้องมีเป็นขั้น ๆ อีก

ส. แน่นอน ปัญญาขั้นการฟังก็ยังไม่อ่อนมาก ฟังไปก็ค่อย ๆ เติบโตมาทีละน้อย เวลาสติเกิดก็ยังไม่อ่อนมาก ถึงวิปัสสนาญาณแรกก็อ่อนทีเดียว ทั้ง ๆ ที่เป็นวิปัสสนาญาณ ที่ใช้คำว่า อ่อน คือ ยังไม่สามารถประหารกิเลสหรือทำอะไรได้เลย เหมือนตัดต้นไม้ใหญ่ ครั้งที่ ๑ ฟันไปก็เข้า ไม่ใช่ว่าไม่เข้า แต่ว่าเข้าแค่ไหน เชื้อฉิมหรือว่าเข้าไปถึงแก่น

ถ. ฟันแรง ก็ถึงฉิมก่อน

ส. แน่นอน จนกว่าจะเข้าไปตัดต้นไม้ไม่ได้ แต่ต้องอาศัยจากขั้นที่ ๑ ซึ่งถือว่าเป็นขั้นอ่อน แต่ความจริงแล้ว สำหรับการอบรมแต่ละขั้น ๆ จากการฟังก็ถือว่ายากพอสมควร แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่ถือว่าอ่อน เพราะยังไม่ถึงขั้นที่ตัดแก่น

ถ. จะต้องเจริญไปให้จนถึงขั้นที่ตัดแก่น

ส. แน่นอน จนกระทั่งประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน

ถ. รู้สึกว่า ต้องทำความเข้าใจ

ส. แน่นอน เพราะฉะนั้น ไม่ศึกษาพระธรรม ไม่พิจารณาพระธรรม ไม่ฟังพระธรรมมาก ๆ แต่จะตื่นเตนกับผล ประหลาดมากทีเดียวว่า ทำไมถึงเชื่อง่าย ๆ

เวลามีคนบอกว่าเป็นวิปัสสนาญาณขั้นนั้นขั้นนี้ เป็นพระโสดาบัน ท่านผู้นี้เป็นพระอรหันต์ เป็นพระธาตุอะไรต่ออะไรต่าง ๆ นี่ไม่ใช่เหตุ เหตุ คือ การอบรมเจริญปัญญาเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ขั้นที่มีสติกับหลงลืมสติต่างกันอย่างไร ถ้าไม่รู้ขั้นนี้และบอกให้มัน นั่งทำอะไร นั่งแล้วรู้อะไร ก็ไม่ตรงกับความจริงที่เป็นสัจธรรมที่จะต้องรู้เห็นเดี๋ยวนี้ ได้ยินเดี๋ยวนี้ ไม่ว่าจะนั่ง จะยืน จะเดิน จะนอน จะนั่ง จะพูด จะคิด จะทำกิจการงาน ก็เป็นนามธรรมทั้งนั้น เป็นรูปธรรมทั้งนั้น ถ้าปัญญายังไม่สามารถรู้โดยทั่ว โดยตลอด จะไปดับความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้อย่างไร เพราะยึดไว้หมด ทุกนาม ทุกรูป

ถ. การนั่งบางครั้งทำให้สงบได้

ส. สงบอย่างไร

ถ. หมายความว่า สตินี้เจริญอยู่อย่างเดียว เช่น การนั่งกำหนดลมหายใจก็สามารถใช้สติกำหนดที่ลมหายใจได้ สมมติว่าจะพิจารณาสิ่งที่ปรากฏทางตา ปรากฏมากเหลือเกินนี้ ไม่อาจจะกำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเจริญสติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ แต่เมื่อนั่งเงียบ ๆ กำหนดได้อย่างหนึ่ง นี่เป็นหนทางที่จะทำให้สติเจริญได้มากกว่า เพราะถ้าพิจารณาตามประวัติของพระพุทธองค์ ช่วงที่พระองค์เสด็จมาประทับนั่งที่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ในช่วงนั้นเป็นความสงบ เป็นความเงียบ บำเพ็ญเพียรอยู่แต่พระองค์เดียว และกำหนดจิตให้สงบ หมายความว่าได้บรรลุฌาน ตามประวัติกล่าวไว้ อย่างนั้น ในการบรรลุฌาน ฌานมาจากไหน ก็มาจากความสงบก่อน ทำไมพระองค์ไม่ใช่สติปัฏฐานโดยตรง โดยการใช้สติกำหนดพิจารณาต้นโพธิ์ พิจารณาต้นไม้ พิจารณาลำคลองโดยตรง แสดงว่าการที่พระองค์ทรงนั่งนั้น ก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะกำหนดจิตให้แน่วแน่ และตามประวัติบอกว่าบรรลุฌานแล้ว ก็ได้บรรลุญาณทั้ง ๓ นั้นหมายถึงว่า การนั่งนั้นก็น่าเป็นหนทางที่จะเจริญสติได้เช่นเดียวกัน

สุ. นั่นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และท่านพระสารีบุตรท่านเป็นพระโสดาบันขณะไหน เมื่อที่พระคุณเจ้ากล่าวถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตอนนี้ขอกล่าวถึงพระอัครสาวกผู้เลิศด้วยปัญญา คือ ท่านพระสารีบุตร ท่านเป็นพระโสดาบันขณะไหน

ถ. ได้ฟังพระอัสสชิกล่าว

สุ. ท่านไปนั่งอยู่ใต้ต้นโพธิ์ และสงบ พิจารณาลมหายใจก่อนหรือเปล่า

ถ. ก็ไม่ได้พิจารณา

สุ. นั่นคือพระอัครสาวก และสำหรับคนสมัยนี้จะทำอย่างไร ไม่ใช่ว่าทั้งพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่ทั้งพระอัครสาวกผู้เลิศทางปัญญา จะทำอย่างไร ลองหาแบบ

ถ. ใช้ทั้ง ๒ อย่าง

สุ. ไม่ได้ ทำไมถึงกล่าวว่าไม่ได้ เพราะไม่ได้ทรงแสดงว่า ให้เอาแบบพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือท่านพระสารีบุตร แต่ทรงแสดงมหาสติปัฏฐานว่า

ถ้าปัญญาของใครยังไม่สามารถรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงอย่างนี้ จะนั่งและคิดว่า สงบ จะพิจารณาอะไรอย่างไร ๆ ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะว่าชีวิตต่างกัน พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบรรลุอย่างไร พระอัครสาวกบรรลุอย่างไร วิสาขามิคามาตาบรรลุอย่างไร ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีบรรลุอย่างไร และพระภิกษุ ภิกษุณีอื่น ๆ บรรลุอย่างไร ทำไมเราไม่คิดว่าเราเป็นใคร แต่เราอาจเผลอจะทำอย่าง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๔ อสงไขยแสนกัป ไม่คำนึงถึง พระอัครสาวกด้วย ซึ่งเราก็ไม่สามารถจะถึงแม้พระอัครสาวกอย่างท่านพระสารีบุตร และท่านก็ไม่ได้ไปนั่งทำอย่างพระพุทธเจ้า เพราะท่านไม่ได้เข้าใจผิดว่า ท่านต้องไปทำ อย่างนั้น แต่คนสมัยนี้ที่จะไปทำอย่างนั้น เข้าใจถูกหรือเข้าใจผิด

ถ. แต่ก็ไม่ใช่เข้าใจผิด ใช่ไหม

สุ. ก็ท่านพระอัครสาวก ทำไมท่านไม่ทำอย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ. คงเป็นเพราะการสั่งสมบารมีมาต่างกัน

สุ. และการสั่งสมของเราล่ะ จะเป็นอย่างไร

ถ. ก็ต้องอยู่ที่เรา

สุ. ไม่ใช่อย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน ใช่ไหม

ถ. แต่ก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

สุ. อย่างท่านพระสารีบุตร ถ้าท่านไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านก็ไม่รู้ ท่านก็เป็นพระโสดาบันไม่ได้ เพราะฉะนั้น ท่านต้องทำตามคำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน แต่ท่านเป็นพระโสดาบัน ขณะไหน เมื่อไร ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ต้องทำตามคำสั่งสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และเราเป็นใคร เราทั้งคนอื่นหมด จะมุ่งทำอย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เราเข้าใจถูกหรือเราเข้าใจผิด

ถ. ที่พูดนี้ หมายถึงว่า เอาผลที่มองเห็น

สุ. และเหตุผละ ผลนั้นง่าย ดูพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูท่านพระสารีบุตร ดูท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี คฤหัสถ์ท่านหนึ่ง ท่านบรรลุความเป็น

พระอนาคามีในขณะที่ท่านอยู่ในครวั แกงผักดองใหม่ ไฟลุกขึ้นติดโพลง ขณะนั้นท่านเป็นพระอนาคามี

ถ. แสดงว่าท่านได้แผ้วถางทางไว้แล้ว นี่ประการหนึ่ง

สุ. และเราแผ้วหรือยัง เรายังไม่แผ้ว แต่เราจะทำตามคนที่แผ้วแล้ว และตอนที่ท่านแผ้วกันมา

ถ. เรารู้ตัวของเรารู้ว่า อยู่ขั้นนี้ ขั้นธรรมดา

สุ. ขั้นธรรมดา คือ ขั้นที่จะต้องแผ้วทาง ถ้าจะแผ้วทาง ก็ต้องดูช่วงก่อนที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านเจริญอย่างไร เราควรจะทำตัวอย่างนั้น ไม่ใช่เราจะทำตามอย่างตอนที่ท่านบรรลุ เรายังไม่ได้แผ้วทางเลย เราก็ต้องทำเหมือนท่านตอนที่ท่านกำลังแผ้วทาง บารมี ๑๐ เรามีหรือยัง เมื่อเราไม่มี และเราไม่เจริญ เราก็จะไปทำอย่างโน้น ก็เป็นไปไม่ได้

ถ. มีตอนหนึ่งที่พูดถึงเกี่ยวกับเรื่องจิต หลังจากที่พระพุทธรูปทรงบำเพ็ญเพียรแล้ว อุปมา ๓ ข้อได้เกิดขึ้นกับพระพุทธรูป คือ ตราบใดก็ตามที่สมณพราหมณ์มีความเพียรพยายาม แต่ตัวเองไม่ได้ออกจากกาม และใจก็ยินดีในกามด้วย บำเพ็ญเพียรเท่าไรก็ไม่สามารถบรรลุ เหมือนกับไม้ที่ชุ่มน้ำ กำลังแช่อยู่ในน้ำด้วยในสมัยก่อนใช้ไม้สีไฟ ถ้าจะนำไม้สีไฟ ไฟติดขึ้นมาไม่ได้ นี่อุปมาข้อที่ ๑

อุปมาข้อที่ ๒ สมณพราหมณ์เหล่าใดก็ตามที่ทำตัวออกจากโลกียวิสัยแล้ว แต่ใจยังติดอยู่ ใจยังข้องอยู่ ยังพอใจ ยังยินดี หากจะบำเพ็ญเพียรใช้เวลาเท่าไรก็ตาม ก็ไม่สามารถบรรลุได้ เพราะใจยังข้องอยู่ เหมือนไม้สดแม้ไม่แช่ในน้ำ แต่ยังคงอยู่ ก็ไม่สามารถสีให้เกิดไฟได้ การบำเพ็ญเพียรก็เปล่าประโยชน์

อุปมาข้อที่ ๓ การบำเพ็ญเพียรที่ทำตัวออกห่างโลกียวิสัยด้วยและใจก็ไม่ข้องอยู่ด้วย ก็เหมือนไม้ที่แห้งและวางอยู่บนบก จึงสามารถสีให้เกิดไฟได้ง่าย เหมือนกับการบำเพ็ญเพียร

สุ. สำคัญที่สุด คือ วิธีทำให้ไม้แห้ง ทำอย่างไร เพราะว่าพุทธบริษัทมี ๔ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาที่ครองเรือน ที่ไม่ครองเรือน ทั้ง ๔ บริษัทบรรลุ

มรรคผลนิพพานเป็นจำนวนมาก โดยไม่ก้าวก่ายกันเลย คฤหัสถ์ก็บรรลุนิพพานของคฤหัสถ์ บรรพชิตก็บรรลุนิพพานของบรรพชิต เพราะฉะนั้น การบำเพ็ญเพียรทำอย่างไร

ถ. ต้องไปตามหลักที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้

สุ. มหาสติปัฏฐานเป็นหนทางเอก เป็นหนทางเดียว นี่เป็นพระพุทธพจน์ ไม่เปลี่ยน เปลี่ยนไม่ได้เลย

ถ. แปลว่าเหมาะกับทุกคน ใช่ไหม

สุ. ใครก็ตามที่จะเจริญปัญญา เวลานี้สภาพธรรมกำลังเกิดดับ ขอให้พิจารณาถึงเหตุผลว่า ถ้าสติไม่เกิดระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จะประจักษ์การดับได้ไหม เมื่อไม่ประจักษ์การเกิดดับ จะละความยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ไหม

ถ. ถ้าหากว่ามหาสติปัฏฐานสูตรเป็นเอกอย่างเดียวนั้นแล้ว หลักธรรมอื่น ๆ พระพุทธองค์ก็ไม่น่าจะบัญญัติไว้ บัญญัติเฉพาะมหาสติปัฏฐานสูตรอย่างเดียวก็น่าพอ

สุ. พระธรรมเทศนาทั้งหมด ไม่พ้นจากมหาสติปัฏฐานสักคำเดียว แม้แต่คำว่า อนัตตา ก็ไม่พ้นจากสติปัฏฐาน เพราะถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ จะเป็นอนัตตาได้อย่างไร จะรู้ในความเป็นอนัตตาได้อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจิต เรื่องเจตสิก เรื่องโลภะ เรื่องโทสะ ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึกรู้ จะรู้ว่าสภาพนั้นเป็นโลภะไม่ใช่ตัวตน โทสะเป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ธรรมทั้งหมด ไม่พ้นจากสติปัฏฐาน

ถ. ถ้าเน้นตรงนี้ ก็คงไม่มีข้อโต้แย้งอะไร

สุ. ต่อไปขอเน้นเรื่องข้อประพฤติปฏิบัติ ถ้ามีหลาย ๆ ทาง จะนำไปสู่ผลอย่างเดียวกันได้หรือไม่ ผมอยากจะขอความเข้าใจกับท่านสักเล็กน้อย

ถ. ก็ต้องมาแยกแยะว่า เป็นข้อปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์หรือไม่ หรือตามความคิดเห็นอย่างอื่น หรือความเข้าใจของคนอื่น

สุ. อย่างการเจริญอานาปานสติ กับการเจริญสติปัฏฐานที่เป็นปกติ ให้รู้สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็อาจจะ

มีความเห็นว่า เวลาเห็นทางตามากไป ไม่สามารถทำให้รู้ชัดรู้แจ้งไปทางใดทางหนึ่งได้ จึงกำหนดทีละอย่าง กับเป็นปกติ อย่างไหน ...

ถ. กำหนดทีละอย่างนี้เป็นปกติหรือเปล่า

ศุ. นั่นสิ ผมก็อยากจะถาม

ถ. ในความเห็น คิดว่าเป็นปกติ

สุ. ตามความเป็นจริงแล้ว สติเกิดตามความต้องการไม่ได้ เหมือนได้ยีนจะให้ยีนเกิดตามความต้องการไม่ได้ ต้องตามเหตุตามปัจจัย ไม่ใช่ว่ามีตัวตนที่จะไปจับจ้องอยู่ที่หนึ่งใด นี่เป็นความต่างกัน เพราะสัมมาสติ ต้องขณะนี้ทางตาเห็น สติจะเกิดหรือไม่เกิดแล้วแต่เหตุปัจจัย ทางหูได้ยิน สติจะเกิดหรือไม่เกิดแล้วแต่เหตุปัจจัย จะต้องแทรกระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นของจริงที่กำลังปรากฏ โดยไม่เลือก

ถ้าเป็นสัมมาสติ หมายความว่า เป็นอนัตตา เมื่อเป็นอนัตตาแล้ว สติเกิดขึ้นขณะใด สติระลึกทันทีขณะนั้น เพราะว่าเจตนารัสสิกไม่ได้ ปัญญาก็ระลึกไม่ได้ สัญญาก็ระลึกไม่ได้ เวทนาก็ระลึกไม่ได้ เพราะไม่ใช่สติ ต่อเมื่อใดสภาพที่เป็นเจตสิกชนิดหนึ่งคือสติเกิดขึ้นเท่านั้น จึงระลึกสิ่งที่กำลังปรากฏ นั่นคือลักษณะของสติซึ่งเป็นอนัตตา

เมื่อสติเป็นอนัตตา สติเกิดขณะใด สติระลึกทันที เพราะฉะนั้น ถ้ามีคนไปแบ่งไปจด ไปจำ ไปจับให้สติระลึกตรงนั้นตรงนี้ ไม่สามารถเป็นสัมมาสติได้ เพราะถ้าเป็นสัมมาสติแล้ว เขาเกิดเอง เขารัสสิกเอง

๑๖๕๔

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ส. ดิฉันอยากจะให้สติระลึกที่หู หรือที่เสียง หรือที่ได้ยิน แต่ช่วยไม่ได้ ถ้าสติจะระลึกที่อ่อนหรือที่แข็ง เพราะว่าสติเป็นอนัตตา

ถ. ทำไม่ได้

ส. ไม่ได้ เพราะว่าสติเกิดขณะใด ขณะนั้นสติระลึกโดยสติเอง ได้ยินเกิดขึ้นขณะใด ได้ยินก็ได้ยินขณะนั้น ไม่มีใครไปว่าต้องได้ยินสิ่งนั้นสิ่งนี้ ชันใด ได้ยินเกิดขึ้นเมื่อมีเสียงกระทบหู เสียงใดเป็นปัจจัยเกิดขึ้น ปราภฏ ได้ยินก็ได้ยินเสียงนั้น ได้ยินจะไปได้ยินเสียงอื่นที่ไม่มากระทบไม่ได้ ได้ยินต้องได้ยินเสียงที่มากระทบ ชันใด เมื่อ ...

ถ. ถ้าสัมมาสติกำหนดที่ลมหายใจ ลมหายใจก็มีอยู่แล้ว

ส. มิได้ ทำไมท่านจะให้สติไประลึกที่นั่น ในเมื่อสติเป็นอนัตตา สติจะระลึกที่อื่นก็ย่อมได้ นั่นคือสัมมาสติ แต่ถ้าจะให้สติระลึกที่หนึ่ง นั่นไม่ใช่สัมมาสติ เพราะว่ามีความจงใจที่จะให้สติระลึกที่นั่น

ถ. หมายความว่า ถ้าสิ่งที่มีอยู่แล้ว สติไม่สามารถจะระลึกได้

ส. สติระลึกได้ เพราะเป็นสติ ไม่ใช่เป็นเรา ถ้าเป็นเรา เราก็จะเลือก ให้สติระลึกตรงนั้น ตรงนี้ นั่นคือเรา ไม่ใช่สัมมาสติ

ถ. อย่างนี้ไม่ใช่เลือก หมายความว่าสิ่งที่มีอยู่แล้ว

ส. สิ่งที่มีอยู่แล้ว เห็นก็มีอยู่ ได้ยินก็มีอยู่ ลมหายใจก็มีอยู่ อ่อนแข็งก็มีอยู่ รสก็มีอยู่ เจ็บก็มี คิดนึกก็มี มีตั้งหลายอย่าง ทำไมจะให้สติระลึกที่ลมหายใจ ถ้าไม่ใช่เป็นไปด้วยความต้องการ แต่ถ้าเป็นสัมมาสติเอง ไม่มีใครบังคับสัมมาสติได้ เพราะบอกแล้วว่า ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร สภาพธรรมแต่ละอย่าง

ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร จึงเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ใครจะไปสั่งสติให้ระลึกตรึงนั่นตรึงนี้ไม่ได้ ถ้าทำอย่างนั้น แปลว่าไม่รู้ในความเป็นอนัตตาของสติ

ถ. ถ้าไม่ใช่คำว่า สั่ง บอกว่า เจริญสติที่ลมหายใจ ได้ไหม

ส. ถ้าพูดว่า เจริญสติที่ลมหายใจ นั้นไม่ใช่ต้องการหรือ ระบุไปว่า เจริญสติที่ลมหายใจ ก็ระบุอยู่แล้วถึงความต้องการ ฉะนั้น เป็นเรื่องละเอียดที่จะต้องพิจารณาในเหตุในผลว่า นี่เป็นความต้องการหรือเปล่า ที่ให้อยู่ที่ลมหายใจ

ถ. ก็เห็นด้วยที่ว่า สติกำหนดที่ ...

ส. สติ คือ สภาพที่ระลึกได้ ระลึกรู้ที่ลักษณะ โดยสติเอง ไม่ใช่โดยเรา ไปให้รู้ที่ลมหายใจ เพราะฉะนั้น สติจะระลึกที่ไหน เราไม่มีทางไปรู้ล่วงหน้าได้เลย เหมือนได้ยิน จะได้ยินเสียงอะไร เราก็ไม่รู้ล่วงหน้า เราไม่อยากได้ยินเสียงนี้เลย เสียงนี้ไม่ ...

ถ. ก็ไม่เป็นสติละ

ส. ไม่ได้ ล่วงหน้าไม่ได้ สภาพธรรมต้องเกิดแล้วปรากฏ สติจึงระลึกได้ สติจะไประลึกสิ่งที่ยังไม่ปรากฏไม่ได้ เพียงนึกเดี๋ยวก็นึกได้ เขวได้ ถ้าไม่ชอบกับเหตุผลให้ตรงตามความเป็นจริงว่า เข้าใจคำว่าอนัตตาแค่ไหน และวันไหนจะประจักษ์จริง ๆ ว่าเป็นอนัตตา ถ้าไม่ได้ดำเนินทางนี้จริง ๆ ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ตั้งแต่ต้น

ถ. ถ้าอย่างนั้น คำว่า พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ก็เป็นสภาพแค่นี้คิดอย่างเดียว ใช่ไหม

ส. ขณะที่ระลึกถึงพระพุทธรูป อย่างกำลังฟังพระธรรม และเกิดความเข้าใจ ก็รู้ได้ว่า ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงตรัสรู้ ไม่มีใครชี้หนทางที่จะทำให้ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมว่าเป็นอนัตตา นี่เป็นพุทธานุสสติ

ถ. แต่ว่าเป็นสติขั้นนึกคิด ไม่ใช่สติขั้นปัญญา

ส. แน่นนอน ถ้าเป็นสติขั้นสติปัญญา ต้องรู้ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม ๒ อย่างนี้เท่านั้น จะเปลี่ยนจากนี้ไปไม่ได้เลย

ถ. และพุทธานุสสติ อัมมานุสสติ สังฆานุสสติ มีประโยชน์ไหม

สุ. พุทธานุสสติ เป็นกุศล แล้วแต่ว่าเป็นกุศลขั้นไหน ขั้นทำให้จิตสงบ หรือขั้นที่สติปฏิฐานระลึกว่า แม้ขณะที่กำลังระลึกถึงพระคุณ ก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่เรา สูดยอดของพระธรรมเทศนา คือ สติปฏิฐาน จึงจะดับกิเลสได้

ถ. อานาปานสติก็น่าจะเป็นกุศล เพราะว่าทำให้เกิดมีสติ

สุ. ท่านจะเอาขั้นสมถะ หรือท่านจะเอาขั้นวิปัสสนา

ถ. อันดับแรกต้องขั้นสมถะก่อน

สุ. ทำไมต้องเป็นอันดับแรก

ถ. เพราะว่าในการพิจารณา ...

สุ. ถ้าท่านอบรมเจริญสมถะ จุดประสงค์คือจิตสงบ แต่ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมว่าไม่ใช่ตัวตน นั่นคือสมถภาวนา มีก่อนการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาค ท่านอาฬารดาบส ท่านอุทกดาบส ท่านก็เจริญจนถึงอุปमानได้ แต่ท่านไม่ได้แสดงหนทางที่จะทำให้บรรลุความเป็นพระโสดาบัน ดับกิเลสได้

ถ. แต่การเจริญอย่างนั้น ก็หมายถึงว่า เป็นผู้สั่งสมปัญญา

สุ. ขั้นสมถะ ไม่ใช่ขั้นวิปัสสนา เพราะฉะนั้น อาฬารดาบสตอนนี้ก็ยังอยู่บนโน้น ยังไม่ได้เป็นพระโสดาบัน ในเมื่อคนอื่นเขาเป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์กันมากมายนับไม่ถ้วน

ถ. แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่น่าคิดว่า ทำไมพระองค์จึงนึกถึงอาฬารดาบสและอุทกดาบสก่อน

สุ. เพราะรู้ว่าท่านทั้งสองเป็นผู้มีปัญญา แต่ไม่ใช่ปัญญาขั้นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ. แต่เป็นปัญญาเพราะการสั่งสมสมถะ ใช่ไหม

สุ. วิปัสสนาท่านก็ต้องสั่งสมมาแล้ว ถ้าไม่สั่งสมมาจะไม่เห็นว่า อินทรีย์ของสัตว์ต่างกัน ต้องเป็นผู้ที่มีรู้ลึในดวงตาน้อย มีกิเลสเบาบาง

ถ. ถ้าสะสมมาแล้ว ท่านก็น่าจะรู้เอง

ส. ไม่ได้ ปัญญาของการสะสมมี ๑. บรรลุถึงการเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นี่ขั้นสูงสุด ๒. บรรลุความเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ขึ้นรองลงมา ๓. บรรลุขั้นเป็นสาวก ซึ่งตามลำดับ คือ ขั้นอัครสาวก มหาสาวก สาวกธรรมดา

ถ. ถือเป็นวิปัสสนาธรรมดา

ส. ปัญญาต่างชั้นกัน เพราะฉะนั้น อาฬารดาบสท่านสะสมปัญญาขั้นไหนมา ท่านไม่ได้สะสมปัญญาที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน

ถ. ก็อาจารย์บอกว่ามีวิปัสสนาอยู่ด้วย

ส. ท่านต้องสะสมวิปัสสนามาแล้ว อย่างพระพุทธเจ้าตอนที่ไปชิตีपालมาณพ ในสมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านสามารถบรรลุความเป็นพระอรหันตได้ แต่เนื่องจากท่านสะสมบารมีที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านจึงไม่ได้บรรลุพระอรหันตในชาตินั้น แต่ไม่ได้หมายความว่า เป็นคนโง่ เป็นคนเซ่อเซอะ และปรารถนาความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นาน ๆ เข้า อยู่ดี ๆ วันดีคืนดีก็เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยไม่ได้ฟังพระธรรม โดยไม่ได้เป็นพหูสูต โดยไม่ได้อบรมเจริญปัญญา ไม่เป็นเช่นนั้นเลย จะต้องบำเพ็ญบารมีพร้อมจึงจะบรรลุได้

ถ. แสดงว่าในด้านการบำเพ็ญสติ จะต้องใช้วิปัสสนาพิจารณา

ส. สติปัฏฐาน เป็นการเจริญวิปัสสนา เพราะว่าสติปัฏฐานเป็นขั้นต้นเป็นเหตุ วิปัสสนาเป็นผล ถ้าสติไม่ระลึกรู้ ปัญญาที่จะรู้แจ้งก็เกิดไม่ได้ วิปัสสนา คือปัญญาขั้นประจักษ์

ถ. คิดว่าน่าจะเท่ากัน สติเป็นเบื้องต้น

ส. หมายความว่า สติต้องระลึกรู้ที่ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่เป็นเบื้องต้นอย่างชั้นทาน

ถ. ต้องระลึกรู้ถึงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

ส. แน่นอนที่สุด ไม่อย่างนั้นก็ประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่กำลังเป็นนามธรรมเป็นรูปธรรมก็ไม่รู้

ถ. อานาปานสติ ก็น่าจะประจักษ์ในขั้นที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมได้เหมือนกัน

ส. ขึ้นไหน ถ้าคิดถึงคนที่เขากำหนดลมหายใจว่าเขาทำอะไร เขาจะเห็นความเป็นอนัตตาของสติไหม

ถ. ในเมื่อเขากำหนดลมหายใจ

ส. จะเห็นความเป็นอนัตตาของสติไหมว่า สติไม่มีใครบังคับบัญชาได้ สติจะระลึกที่ได้ยินก็ได้ สติจะระลึกที่เห็นก็ได้ นั่นคือสัมมาสติ ในเมื่อเขามีความต้องการให้ตั้งมั่นอยู่ที่ลมหายใจ เป็นลักษณะของความต้องการ หรือเป็นลักษณะของปัญญาที่รู้ว่า สติเป็นอนัตตา

ถ. แน่نونว่า ยังไม่ถึงขั้นกำหนดที่เรียกว่าความเป็นอนัตตา

ส. และเมื่อไรจะกำหนด

ถ. ในขณะต่อมา

ส. ขณะไหน ต่อมาขณะไหน ขณะต่อมาอย่างไรก็ได้ เพราะเอาไปตั้งไว้เสียแนบแน่นแล้ว ถอนไม่ออก ตั้งอยู่ที่นั่นทีเดียว จะเป็นอนัตตาได้อย่างไร

ถ. เมื่อตั้งอยู่ตรงนั้นได้ ก็สามารถที่จะมองเห็นได้ว่า นั่นเป็นอนัตตาได้

ส. และเห็นขณะนี้ เขาจะรู้ได้อย่างไรว่า เป็นอนัตตา ได้ยินขณะนี้ เขาจะรู้ได้อย่างไรว่า ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ก็อยู่ที่เขา เขาจะรู้

ส. อยู่อย่างไร ในเมื่อเขาไปอยู่ที่ลมหายใจ

ถ. ก่อนที่จะกำหนดลมหายใจ ก็เรียนรู้มาแล้ว

ส. มิได้ เรียนรู้ไม่ได้ ต้องเป็นสติที่ระลึก ขึ้นระลึก ไม่ใช่ขึ้นรู้จากการฟัง สัจจญาณคืออะไร เขาก็ไม่รู้ว่า คือ กำลังเห็นเป็นสัจจญาณ กำลังได้ยินเป็นสัจจญาณ เพราะเขาเอาไปตั้งที่ลมหายใจ แสดงว่าสัจจญาณของเขาไม่มี

ถ. น่าจะมี

ส. ถ้ามี ก็ต้องเห็นเป็นของจริง เป็นสัจจญาณ ถ้ารู้จริง ๆ ว่า ปัญญาจะต้องประจักษ์การเกิดดับของเห็น เพราะฉะนั้น สติจะต้องระลึกที่ทางตาที่กำลังเห็น จึงจะประจักษ์ได้ ถ้ารู้ว่าได้ยินเป็นสัจจธรรมกำลังเกิดดับ ที่จะประจักษ์ได้ ก็เพราะสติระลึก ถ้ารู้อย่างนี้ สติก็ระลึกที่ได้ยินจนกว่าจะประจักษ์ได้ ถ้ารู้จริงอย่างนี้ ข้อปฏิบัติก็ต้องตรงกัน

ถ. ถ้าจากทางสัมผัส

ส. และทางตา ทางหูละ

ถ. ก็ปิดไว้

ส. ปิดไว้ เมื่อไรจะรู้ได้

ถ. ตอนเปิด

ส. เปิดเมื่อไร

ถ. เปิดตอนที่ไม่ได้กำหนดที่ลมหายใจ

ส. ไม่ได้ ถ้าไม่ได้กำหนด และปัญญาจะไปรู้ทางตา ไม่มีทางเป็นไปได้เลย ถ้าสติไม่ระลึก อย่างไรก็ตาม ปัญญาจะรู้ รู้ไม่ได้แน่ รู้ได้เพียงขั้นการฟัง ขั้นประจักษ์แจ้ง มิไม่ได้เลย

ถ. ที่เข้าใจ หมายความว่า เอาสติไป ...

ส. ไม่ใช่เอาสติ หมายความว่า ผู้นั้นสติเกิด

ถ. เกิดเฉพาะตรงนั้นอย่างเดียว

ส. ไม่ได้ ไปบังคับสติ ไปทำอะไรสติไม่ได้เลย ต้องมีสัจจญาณขั้นต้น คือ รู้ว่า ปัญญารู้ว่าอะไรเป็นสัจจธรรม กำลังเห็นเป็นของจริงหรือเปล่า นี่ต้องรู้ การเห็นเกิดขึ้นและดับไปหรือเปล่า นี่ต้องพิจารณา ถ้าการเห็นเป็นของจริงกำลังเกิดดับ ถ้ารู้อย่างนี้จริง ๆ จะเป็นปัจจัยให้สติระลึกขณะที่กำลังเห็น นี่คือการสัมพันธ์กันระหว่างสัจจญาณกับกิจจญาณ ไม่ใช่ว่ารู้อย่างนี้แล้วไปทำอย่างอื่น นั่นไม่ใช่ ถ้าเป็นอย่างนั้นไม่สัมพันธ์กันเลยระหว่างสัจจญาณกับกิจจญาณ ไม่ใช่เป็นผู้ตรง

ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงตรัสรู้เรื่องของทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในพระไตรปิฎกจะไม่มีเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเลย ถ้าตรวดูในพระไตรปิฎกทั้งหมด จะไม่พ้นจากเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะว่าเส้นทางที่จะรู้สิ่งที่มีจริงที่ปรากฏ แต่เมื่อปัญญาไม่เกิด ก็ยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นเรา เป็นของเรา เป็นตัวตนของเรา

ต้องให้ตรง เมื่อปัญญาอย่างนี้ ชั้นฟัง ชั้นเข้าใจ สติก็ต้องรู้ตามขั้นที่ได้เข้าใจแล้ว คือ เมื่อรู้ว่าเห็นเป็นสังขารเกิดดับ สติจะต้องระลึกขณะที่กำลังเห็น จนกว่าจะประจักษ์การเกิดดับ เมื่อรู้ว่าได้ยินเป็นสังขารธรรม เป็นของจริง เคยยึดถือว่าเป็นเรา ได้ยิน เป็นความไม่รู้ เป็นความยึดถือ เป็นตัวสัkkายทิฏฐิ การที่จะละให้หมดไปได้ ก็ต้องสติระลึกและพิจารณาศึกษาจนประจักษ์การเกิดดับของได้ยินกับเสียง นี่คือข้อปฏิบัติที่ตรง หมายความว่าสังขญาณรู้อย่างไร กิจจญาณกับปฏิบัติเพื่อประจักษ์แจ้งอย่างนั้น ไม่มีความคลาดเคลื่อนเลย

ถ. สังขญาณหมายถึงอะไร

สุ. การรู้จริง ๆ ว่า อะไรเป็นสังขารธรรม อะไรเป็นอริยสังขารธรรม การเห็นมีเกิดดับ ถ้าปัญญาไม่ประจักษ์แจ้งเป็นพระอรหันต์บุคคลไม่ได้ เพราะว่ายังยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเราเห็น การได้ยินมีจริง ถ้าสติไม่ระลึก ปัญญาไม่เจริญ ไม่ประจักษ์แจ้งว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดดับ ถ้าไม่ประจักษ์แจ้งก็เป็นพระอรหันต์บุคคลไม่ได้ ดับการยึดถือได้ยินว่าเป็นเราไม่ได้

เพราะฉะนั้น สังขญาณกับกิจจญาณต้องตรงกัน และกตญาณก็ต้องตรงด้วย คือ สติระลึกที่ไหน ประจักษ์การเกิดดับที่นั่น ไม่ใช่สติระลึกที่นี้ ไปประจักษ์การเกิดดับที่โน่น ทางโน้น ไม่ได้ ถ้าสติระลึกที่ลมหายใจและจะไปประจักษ์การเห็นว่าเกิดดับ เป็นไปไม่ได้ ไม่ตรงกัน

ถ้าใครผิดสักนิดหนึ่ง หมายความว่าข้อปฏิบัติผิดแล้ว คลาดไปแล้ว นิดหนึ่ง ก็ผิดไปแล้ว เพราะฉะนั้น จึงมีสัพพตปริมาสกายคันถะ ผู้ที่จะดับได้ คือ

พระโสดาบัน ตราบได้ยังไม่ถึงความเป็นพระโสดาบัน โลกาก็ดังไปนิดหนึ่งได้ เขวไปเรื่อย ๆ ได้ทีละเล็กทีละน้อย มากหรือน้อยแล้วแต่การพิจารณาในเหตุผลของผู้นั้น

ถ. คล้าย ๆ กับว่า ต้องสะสมอบรม เพราะว่า

สุ. ตั้งแต่ขั้นฟัง ฟังแล้วยังต้องพิจารณา ยังต้องยึดถือในหลักเหตุผล ที่ถูกต้อง อย่างสังจธรรมคืออะไร

ภาษาบาลีใช้คำว่า สังจจะ คือ จริง ธรรม คือ สิ่งที่เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น สังจธรรม ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนเลย แต่เป็นของจริงที่มีปรากฏให้พิสูจน์ได้ทุกขณะ

เห็นกำลังมี เป็นสังจธรรมหรือเปล่า เป็นของจริงหรือเปล่า ใครบอกว่าไม่จริง คนนั้นพูดถูกหรือพูดผิด เห็นเกิดขึ้นและดับไปจริงหรือเปล่า ใครบอกว่าเห็นไม่ดับเลย พูดถูกหรือพูดผิด ค่อย ๆ พิจารณาไปจนกระทั่งสติระลึกรวมลักษณะสภาพธรรมนั้น ๆ จึงจะเป็นกิจจญาณ ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กัน และระลึกรวมกว่ากตญาณ คือ การประจักษ์แจ้งเกิดขึ้น เหตุกับผลต้องตรงกันทุกชั้น

ผู้ฟัง เวลาที่ปรากฏทางตา ถ้ายังเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ กับคำว่าสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมเปรูปรธรรม มีลักษณะอย่างไร เพราะว่าทางตา เราเห็น มักจะเห็นเป็นวัตถุ เช่น เห็นแก้ว เห็นไมโครโฟน ก็ยังไม่ใช้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะฉะนั้น เห็นอย่างไรจึงจะกล่าวว่า เป็นการเห็นที่ตรงตามลักษณะ

ทางตาเห็น จะต้องมียุทธลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ทางหูก็ต้องมีทั้งรูปธรรมและนามธรรม ในที่สุดทั้ง ๖ ทาง จนไม่สงสัย ตรงนี้เป็นสิ่งที่ยากมากที่สุด การจะเห็นอย่างนั้นได้ จะต้องมียุทธธรรมอะไรเป็นเครื่องประกอบ คือ สตินั่นเอง ถ้าไม่ใช่สติ จะเห็นอย่างนั้นได้หรือเปล่า

นี่เป็นจุดที่จะต้องเข้าใจ เพียงแค่ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แค่นี้เท่านั้น แต่ไม่่ง่ายเลยที่เราจะพูดถึงเรื่องการมีสติ หรือแม้จะกล่าวว่า ขณะใดมีสติ ขณะใดหลงลืมสติ แม้ ๒ คำนี้จะดูเหมือนว่าไม่ยาก แต่จริง ๆ แล้วยากมาก เพราะว่าสติจะต้องมีลักษณะที่ระลึก ถ้ายังเห็นอย่างนี้ ก็แสดงว่าสติไม่เกิด

ถ้าไม่เกิดก็ยังเป็นเหมือนอย่างเดิม คือ เห็นสิ่งที่เป็นบัญญัติหรือสมมติ ยังไม่เห็นสิ่งที่เป็นปรมาตถ์ หรือเห็นสิ่งที่เป็นของจริง แต่ก็ต้องเห็นก่อนตามความเป็นจริง จะกล่าวว่าไม่เห็นไม่ได้ ต้องเห็นก่อน จึงจะรู้ว่าเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตรงนี้ ตรงที่เห็น ที่จะเป็นลักษณะเป็นรูปเป็นนามได้ ไม่ทราบว่ามีอธิบายถูกหรือไม่

ส. ข้อสำคัญประการหนึ่ง ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมแน่นอนที่สุด คือ การไปพยายามทำให้พระพุทธศาสนาขึ้นสติปัญญาน่าๆ ซึ่งจะต้องผิดมาก นี่เป็นข้อที่จะทำให้เสื่อมในการปฏิบัติ เพราะไปทำให้ง่าย แต่ความจริง คิดดู จะง่ายหรือจะยากในการที่จะรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตนในขณะที่กำลังเห็น ทั้งเห็นและสิ่งที่ปรากฏ ลักษณะอย่างไรจึงไม่ใช่ตัวตน เพราะว่าเคยเห็นเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุ มาตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย และเมื่อไรปัญญาจะสามารถแยกลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ออกจากสิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตนได้

อย่างคำถามบางอย่าง อาจจะสะกิดใจ อย่างที่ถามว่า จับสีได้ไหม

ถ. จับสีไม่ได้

ส. เพราะอะไร

ถ. เพราะเป็นเรื่องของตาที่จะมองเห็น

ส. เพราะฉะนั้น เวลาจับ จับอะไร

ถ. ก็จับวัตถุที่สัมผัสทางกาย

ส. นั่นสิ อะไร กระทบสัมผัสอะไร เวลากระทบสัมผัส ที่จับนี้ จับอะไร

ถ. เป็นความรู้สึก หรือว่าเป็นการจับ จับได้ะ

ส. จับได้ะนี่ไม่ถูกแล้ว แม้แต่สิ่งง่าย ๆ ธรรมดา เราก็อาจจะคิดว่าทำให้พระพุทธศาสนาง่าย แต่ไม่ได้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมตามที่ทรงตรัสรู้และทรงแสดง อย่างสีนี้ จับอย่างไรก็จับไม่ได้ เพราะว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ เมื่อสีจับไม่ได้ จับอะไรได้ นี่มาถึงอีกขั้นหนึ่งที่จะให้รู้ว่า เราเข้าใจจริง ๆ หรือเราเพียงแต่พูดตาม คิดตามเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้น ถ้าจับสีไม่ได้ จับอะไรได้ กระทบสัมผัสอะไร

ถ. สัมผัสสิ่งที่รู้ทางกาย

ส. นันทิ อะโรปรากฏาให้รู้ได้ทางกาย

ถ. ความอ่อน แข็ง เย็น ร้อน

ส. แนนอน เพราะฉะนั้น ที่ตัวนี้มีแต่ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ซึ่งถ้ากระทบสัมผัสเมื่อไร สติปัฏฐานสามารถที่จะรู้ความจริงในสิ่งนั้นได้ สภาพธรรมมีอยู่ที่ตัวตลอด เพียงแต่ว่าสติจะเกิดระลึกหรือไม่ระลึก ถ้าไม่ระลึก ก็ไม่รู้ความจริงว่าไม่ใช่เรา อ่อนแข็งนี้หรือเรา นี่ก็อ่อน นี่ก็แข็งเหมือนๆ กัน ทำไม ยึดถืออันนี้ว่าเป็นเรา ถ้าตัดแขนออกไปไว้ข้างนอก ทำไมไม่ไปตามคิดว่ำนั่นเรา แต่เวลารวมกันอยู่ตรงนี้ก็เกิดยึดถือว่ำนั่นเป็นเรา หรือของเรา เพราะว่าหลงลืมสติ ไม่ได้รู้ ลักษณะที่เป็นปรมาัตถธรรมของสภาพธรรมนั้นๆ เลย

๑๖๕๕

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ส. อีกคำถามหนึ่งซึ่งอาจจะตลก ชัน ๆ กรุณาให้อภัยด้วย คือถามว่า
เวลานี้ท่านมีฝันไหม

ถ. มี

ส. ท่านทราบเมื่อไรว่าท่านมีฝัน

ถ. เพราะว่าตอนเช้าก็ต้องแปรงฟัน

ส. เดียวนี้ ท่านมีไหม

ถ. ยังมองไม่เห็น

ส. แล้วมีไหม

ถ. มี

ส. ทั้ง ๆ ที่ไม่เห็น ยังว่ามี เห็นไหม ซึ่งความจริงกระทบแข็ง ถ้าเป็น
ปรมาตมธรรมจริง ๆ คือ แข็ง ไม่ใช่ฝัน เพราะฉะนั้น ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า คือ
ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ทรงแสดงไว้ละเอียดอย่างไร เราก็เมินเฉย ต่อให้
บอกว่าไม่มีอะไรนอกจากดิน น้ำ ไฟ ลม เราก็เมินเฉยอีก แต่จริง ๆ แล้วเป็นอย่างนั้น
และต่อให้ทรงแสดงว่า เกิดดับอย่างรวดเร็ว คือ ระหว่างรูปทางตาที่ปรากฏ กับ
เสียงทางหูที่ปรากฏ ขณะใดที่เสียงปรากฏขณะนั้นรูปทางตาต้องดับ ไม่ปรากฏเลย
และขณะใดที่รูปทางตาปรากฏ เสียงในขณะนี้จะปรากฏซ้อนกันไม่ได้เลย

นี่คือการเกิดดับอย่างรวดเร็วที่สุดของรูป เพราะฉะนั้น ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า
มีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่อย่างละเอียดในทุกกลุ่มของรูป นี่เป็นเหตุที่ทำให้สามารถ
แตกย่อยร่างนี้ออกได้อย่างละเอียดที่สุด เพราะว่ามีอากาศธาตุคั่นอยู่

เหมือนกับเรือนหลังหนึ่ง ที่แรกก็ไม่มีอะไร มีแต่อากาศ เมื่อเอาอิฐ เอาไม้
มาก่อน เอาแถววัลย์มาพันเข้า ก็กลายเป็นบ้าน มีหน้าต่าง มีประตู ฉันทิ อากาศธาตุ

ก็อาศัยมหาภูตรูปเกิดเป็นกลุ่ม ๆ รวมกันก็ทำให้ยึดถือว่าทั้งก้อนทั้งแท่งนี้ทิบ แต่ความจริงแล้ว ทุกกลุ่มทยอยกันเกิดและทยอยกันดับเร็วที่สุด นี่เป็นเหตุที่ขณะใดที่รูปใดไม่ปรากฏ รูปนั้นดับแล้ว

เพราะฉะนั้น ท่านไม่ได้รู้สึกจริง ๆ เลยว่า ท่านมีหลัง ท่านมีข้อศอก ท่านมีใบหู ไม่ได้รู้สึก แต่ถ้ากระทบสัมผัส มีแข็งตรงนี้ และจำได้ว่าเป็นหู แต่เวลาไม่กระทบสัมผัส อยู่ที่ไหน หายไปไหน เกิดแล้วดับแล้ว ๆ ตลอดเวลา

ถ. ช่วยอธิบาย ระหว่างเสียงที่ได้ยิน กับสิ่งที่ปรากฏทางตา

ส. รูปอายุเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ ทรงแสดงวิถิจิตไว้อย่างละเอียดว่า ทางตาจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะไปแล้วก่อนที่จะมีการได้ยินทางหู เวลาที่เสียงปรากฏ แสดงว่ารูปทางตาปรากฏไม่ได้เลย

ถ. ยกตัวอย่างได้ไหม

ส. ยาก เพราะว่าสลับกันเร็วมาก จนกระทั่งเหมือนโลกนี้หยุดนิ่ง ไม่มีการเกิดดับเลย ความรวดเร็วเป็นอย่างนั้น เหมือนกับนกอยู่ที่กระดาดใบหนึ่งและกรงอยู่ที่กระดาดอีกใบหนึ่ง หมุนเร็ว ๆ เข้า นกก็อยู่ในกรง ซึ่งความจริงนกไม่ได้อยู่ในกรงเลย เพราะฉะนั้น ตากับหูก็คนละเรื่อง คนละเหตุปัจจัย เกิดพร้อมกันไม่ได้ ปรากฏพร้อมกันไม่ได้ด้วย แต่ความรวดเร็วทำให้ปรากฏเหมือนพร้อมกัน

นี่เป็นความไม่รู้ของคนที่ไม่อาศัยพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ไม่มีทางใดเลยที่สัตว์โลกจะพ้นจากความมืดบอดของอวิชชา คือ เกิดมาก็ไม่รู้ความจริง และก็ตายโดยที่ไม่ทันได้ฟังพระธรรม หรือได้ฟังพระธรรมบ้าง แต่ก็น้อยมาก ยังไม่ได้อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรมและก็ตาย ก็ต้องเกิดไปหลายชาติกว่าปัญญาที่ได้ฟังจะสะสมเป็นการเจริญสติปัฏฐาน ปัญญาค่อย ๆ เพิ่มความรู้ขึ้นจนกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเมื่อพร้อมแล้ว แล้วแต่ว่าจะเป็นสาวกของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ไหน จะเป็นสาวกโดยเป็นประเภทภิกษุ ภิกษุณี หรืออุบาสก อุบาสิกา พร้อมทั้งจะบรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์ หรือเพียงขั้นที่จะรู้แจ้งเป็น

พระโสดาบัน หรือว่าอาจจะน้อยกว่านั้นก็ได้ คือ เพียงแต่เป็นวิปัสสนาญาณบางขั้น เท่านั้นเองก็ได้

ผู้ฟัง ผมว่าเรื่องนี้พูดยาก ถ้าเข้าใจแล้วแม้แต่เพียงคำว่า การฟัง หรือจะอ่าน ให้เข้าใจก็ได้ หรือจะสนทนาธรรมก็ได้ เมื่อมีความเข้าใจแล้ว คิดว่าคงจะช่วยในเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เวลานี้เป็นความเห็นของคนไม่น้อยเลยที่ ...

ส. นี่ก็รู้มานานแล้ว

ผู้ฟัง อยากให้อาจารย์อธิบายให้ผู้ที่มีความสนใจและมีโอกาสร่วมคณะฟัง จะได้พิจารณาและเห็นประโยชน์

ส. อะไรที่เราหวัง และเราต้องการ ถ้าคนอื่นเขายังไม่พร้อมก็ไม่มีประโยชน์ เพราะว่าเขาก็ยังติดในความคิดนั้นอยู่ และการฟังช่วงนี้น้อย ไซ้ใหม่ ไม่มีเวลาพอ นอกจากถ้าเขาสนใจและเขาซักถาม ถ้าเขาไม่สนใจ ไม่ซักถาม เราจะไปบอกเขา ไม่มีประโยชน์ ต้องให้เขาสนใจและซักถาม เราก็ให้เหตุผลได้

ผู้ฟัง สำหรับคำพูดของพระ เท่าที่ผมฟัง นี่เป็นความเห็นส่วนตัวของผมว่า ท่านอาจจะเป็นผู้มีความจำดี สังเกตได้จากเวลาเปิดเทป ท่านจะตั้งใจฟัง ฟังแล้ว ท่านก็เอามาสรุป เพราะท่านมีความเห็นว่า การเปิดเทปแต่ละครั้งควรที่จะมีการสรุปว่า ท่านอาจารย์พูดว่าอะไรบ้าง

ส. อย่างอย่างนั้นเลย รู้สึกเป็นพิธีรีตอง

ผู้ฟัง คือ เป็นความเห็นของท่าน ท่านเป็นคนบอกในรถ ท่านต้องการให้สรุป และเอาปัญหามาวิจารณ์กัน ผมก็บอกว่าผมไม่ใช่ฐานะ อีกอย่างหนึ่ง ถ้าท่านมีความเข้าใจมากกว่านี้สักสักนิดหนึ่ง ผมคิดว่าคำพูดอย่างนี้คงไม่ปรากฏแน่ เพราะว่า การสรุปไม่ใช่เรื่องของการอธิบาย เท่าที่สังเกตดู เท่าที่ท่านพูดออกไป ท่านจำ พูดถึงเรื่องสติ ท่านก็คิดว่า สติก็มีตามปกติทั่ว ๆ ไปของทุกคน เป็นแต่เพียงว่า ผู้มันยังไม่รู้จักวิธีการที่จะนำเอาสติมาใช้

ส. อย่างนี้จะเรียกว่า ท่านจำได้อย่างไร ท่านไปจำอะไรมา

ผู้ฟัง เพราะท่านอาจารย์พูดถึงว่า การมีสติระลึกได้ ท่านก็คิดว่า สติ แปลว่า ระลึกได้ ท่านก็อธิบายของท่านเองว่า ไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ตามให้มีการรู้สึกตัวอยู่ตลอดเวลา

ส. คนส่วนใหญ่ก็เข้าใจกันอย่างนี้ เวลานี้คุณศุภกกำลังพูดถึงคนส่วนใหญ่ที่เขาไม่ได้ศึกษา ไม่ได้เข้าใจว่าธรรมคืออะไร เขาก็ต้องคิดของเขาเอาเอง อยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น มีคนส่วนน้อยที่ศึกษาจริง ๆ และเข้าใจจริง ๆ ว่า ธรรมคืออะไร เมื่อเราเป็นส่วนน้อย เราก็พยายามช่วยเหลือส่วนใหญ่เท่าที่เราสามารถจะทำได้ตามโอกาส แต่เราไม่ต้องไปขบคิดปัญหาอะไรทั้งนั้น เพราะว่า เป็นเรื่องธรรมดา เอาเรื่องอะไรที่เรายังไม่เข้าใจ และเรามีทางที่จะเข้าใจขึ้น และก็ไปช่วยทำให้คนอื่นเข้าใจขึ้น แต่ปัญหาอย่างนี้ ตลอดชีวิตไม่จบหรอก

ถ. ขณะที่รับประทานอาหาร ผมรู้สึกตัวขึ้นมา ก็ระลึกถึงลักษณะของรส ที่ปรากฏ สังเกตว่า นี่ลักษณะของรส ผมก็บอกคุณป้าว่า ถ้าผมรู้จักลักษณะจริง ๆ ของรส จะไม่มีคำว่า เปรี้ยว หวาน มัน เค็ม คุณป้าบอกว่า ไม่ใช่ ถ้ารู้รส ลักษณะจริง ๆ ของรส ต้องมีทั้งเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม มี ๗ รส ไม่ทราบว่าคุณเข้าใจผิดหรือเข้าใจถูก

ผมบอกว่า ถ้าเราจำแนกเป็นรสเปรี้ยว รสหวาน รสมัน รสเค็ม นั้นเราไปจำแนกลักษณะของรส คล้าย ๆ กับที่เราติดในคำพูดที่ว่า นิमित คือ ลักษณะที่ปรากฏ อนุพยัญชนะ คือ การจำแนกลักษณะที่ปรากฏออกเป็นเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม คุณป้าบอกว่า ไม่ใช่ คำว่า รสธรรมณ์ หมายถึงลักษณะของรสที่ปรากฏ ทำให้ผม ไม่ทราบว่า ความเข้าใจของผมถูกหรือผิด หรือคุณป้าเข้าใจถูกผิดอย่างไร

ส. รู้สึกว่า คุณธนิตจะปนเรื่องบัญญัติ คือ ชื่อ กับลักษณะของปรมาตถ์ เพราะการที่เราใช้คำว่า รส ไม่ได้หมายความว่าถึงสิ่งที่ไม่จริง แต่เราเรียกรสสำหรับ สิ่งที่มีลักษณะสภาพที่ปรากฏได้ทางลิ้น ถูกไหม และเวลาที่สิ่งนั้นปรากฏทางลิ้น เป็นอย่างไร อะไรปรากฏ

ถ. เป็นลักษณะอย่างหนึ่งที่ปรากฏ

ส. เวลาที่สภาพธรรมนั้นปรากฏทางลิ้น อะไรปรากฏ

ถ. รสปรากฏ

ส. ไม่ต้องเรียกก็ได้ แต่ถ้าใช้ชื่อว่ารส รสอะไร ถ้าไม่ใช้ชื่อยังมีรสอยู่ไหม

ถ. มี

ส. รสอะไร

ถ. หมายถึงว่า ต้องรสเปรี้ยว

ส. แน่นอน คือ เขามีลักษณะของเขา ไม่ใช่ที่ไม่มีรสอะไรเลย และมาใส่รสเอาที่หลัง ไม่ใช่

ถ. ตามความเข้าใจของผม อย่างที่คุณบ่อาธิบายก็คงจะต้องว่า รสารมณ์ หมายถึงชื่อรสอย่างเดียว

ส. ไม่ใช่ รสารมณ์ คือ สภาพธรรมที่ปรากฏทางลิ้น ซึ่งสภาพธรรมที่ปรากฏทางลิ้น เขาต้องมีลักษณะของเขาปรากฏ ไม่ใช่เขาไม่มีลักษณะ และมาใส่หวาน ใส่เค็มเอาที่หลัง ไม่ใช่ แต่ว่าลักษณะนั้นกำลังปรากฏ เป็นรสชนิดหนึ่ง เมื่ออีกลักษณะหนึ่งปรากฏ ก็เป็นรสอีกชนิดหนึ่ง เมื่อลักษณะนั้นปรากฏอีกอย่างหนึ่ง ก็เป็นรสอีกอย่างหนึ่ง หมายความว่าสภาพของรสนั้นเองมีลักษณะต่าง ๆ กัน เหมือนอย่างเสียง มีเสียงสูง มีเสียงต่ำ เราจะไปบอกว่า มีเสียงธรรมดาและมาเติมสูง มาเติมต่ำเองไม่ได้ คือ ลักษณะของเสียงสูงก็สูง ลักษณะของเสียงต่ำก็ต่ำ แต่ละเสียงที่ปรากฏกระทบหูจะมีลักษณะของเขา จะต้องเป็นอย่างนั้น หมายความว่า เมื่อมีหวาน เราไม่ต้องใช้คำว่าหวานก็ได้ แต่ลักษณะของหวานจะเปลี่ยนเป็นเค็มไม่ได้ นั่นคือปรมาณธรรม

ถ. แต่ในขณะที่เรากำลังลิ้มรส

ส. มีรสนั้นปรากฏ แล้วแต่ว่าจะเป็นรสอะไรก็แล้วแต่ จะต้องมีรสนั้น โดยไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อ หวานก็ต้องเป็นหวาน เปลี่ยนหวานเป็นเค็มไม่ได้ เค็มก็ต้องเป็นเค็ม จะเปลี่ยนเค็มเป็นเปรี้ยวไม่ได้ สภาพนั้นจึงจะเป็นรสได้

ถ. และชื่อที่คุณบ่ใช้ ที่ว่า รสารมณ์ ก็คืออันนี้

ส. ลักษณะสิ่งที่ปรากฏทางล้น คือ ของจริงเป็นอย่างไร ไม่ผิดของจริงเลย การศึกษาปรมัตถธรรม ทำให้เราเข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่ปรากฏ ไม่ใช่ให้เราสับสน นี่ถ้าเราไม่ได้เจริญสติ หรือไม่ได้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรม เราเอา ๒ อย่างมา ผสมกันที่หลังจะสับสน อย่างคำว่า รสารมณ์ ก็เป็นสิ่งที่ปรากฏทางล้น และเอา ความคิดของเราเข้ามาใส่ว่า ถ้าเป็นสิ่งที่ปรากฏทางล้นต้องไม่เปรี้ยว ไม่เค็ม ไม่หวาน เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางล้น อย่างนี้ไม่ถูกต้อง เพราะว่าสภาพธรรมปกติของเรา ทุกครั้งที่ลิ้มรส จะต้องมียสอย่างหนึ่งอย่างใด ไซ้ไหม เพราะฉะนั้น นั่นคือรสารมณ์ รสที่ปรากฏทางล้น

สูง ต่ำ แฝว จาง ดั่ง แหลม หรืออะไรก็แล้วแต่ จะจำแนกออกไปก็สืบเสียง ก็ตาม ขณะที่เสียงนั้นกระทบ เสียงนั้นเป็นอารมณ์ จะกล่าวว่าไม่มีเสียงสูง เสียงต่ำ มีแต่เสียงเฉย ๆ และมาเติมสูง เติมต่ำเอาเองที่หลังไม่ได้ นั่นเรียกชื่อ เรื่องชื่อ แต่สภาพธรรมไม่เปลี่ยน เสียงสูงก็ต้องสูง เสียงต่ำก็ต้องต่ำ แต่เวลาที่ปัญญาเกิดขึ้น หมายความว่า ให้รู้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง จะสูง จะต่ำ ก็ไม่สนใจในนิमितที่สูง หรือต่ำ ในอนุพยัญชนะซึ่งละเอียดลงไปอีก เพียงแต่ให้รู้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะเอาตัวตนหรือความเป็นตัวตนออก

ถ. และที่ถามว่าการรู้เรื่องสติปัฏฐานจะมีประโยชน์อะไร

ส. คุณศุกลตอบได้แน่ชัดนี้ คนที่ไม่รู้ว่าตัวเองมีกิเลส จะไม่เห็นประโยชน์ ของสติปัฏฐาน แต่คนไหนที่รู้ตัวว่ามีกิเลส เห็นโทษของกิเลส รังเกียจกิเลส อยากจะ ถอยกลับจากกิเลส คนนั้นจะหาทางว่า ทำอย่างไรกิเลสจึงจะน้อยลง และนั่นคือ คำตอบว่า ประโยชน์อะไรที่เจริญสติปัฏฐาน

ถ. นี่เป็นสิ่งที่คงต้องเอาไปใช้ เป็นประโยชน์มากทีเดียว เพราะเมื่อพูดถึง เรื่องเจริญสติปัฏฐานแล้ว เป็นความไม่เข้าใจ เพราะเห็นว่า ยังไม่ใช่เป็นหนทาง คือ ไม่ใช่เป็นการปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริง พูดถึงเรื่องพระพุทธศาสนาแล้ว แม้จะศึกษาเรื่องปริยัติมากสักเท่าไร ก็ยังไม่เชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติธรรม ถ้าปฏิบัติธรรมก็ หมายความว่า ต้องมีการบังคับจิต หรือว่าจิตต้องอยู่ในอำนาจของตัวเอง

ส. ขอนี้ยกไปได้เลยว่า เป็นธรรมดาของคนที่ไม่เข้าใจ คนที่ไม่เข้าใจธรรม ก็คิดอย่างนี้อย่างโน้นกันไป คิดไปเรื่อย ๆ เป็นเรื่องของการไม่เข้าใจธรรม มีทางเดียวที่จะทำได้ คือ ให้เขาเข้าใจว่า เขาไม่เข้าใจธรรม ถ้าเขาคิดว่าเขาเข้าใจธรรมแล้ว เขาไม่ฟังหรอก ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าเป็นธรรม รู้หรือเปล่า ถ้าไม่รู้ ก็คือนั่นแหละ ไม่เข้าใจธรรม

ถ. หลังจากไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และที่สำคัญ ๆ ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ได้ชมสิ่งมหัศจรรย์ต่าง ๆ เห็นแล้วว่า สิ่งมหัศจรรย์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นเพราะความวิจิตรของจิต คือ จิตของคนที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่วิจิตรขึ้นมาได้ เพราะว่าจิตวิจิตร จิตที่วิจิตรจนสร้างของที่วิจิตรออกมา จะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมอย่างไรบ้าง

ส. ก็ให้รู้ว่า เป็นสภาพธรรมที่ละเอียดอย่างละเอียดมากทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างต่างกันไป ทั้งในด้านวัตถุ และในด้านของจิตใจก็ต้องหลายเท่าของทางด้านวัตถุ ไม่ต้องอะไร อย่างต้นไม้ใบหญ้าที่เราเห็น ทำไม้ใบไม้เหมือนกัน ดอกไม้เหมือนกัน กลิ่นไม่เหมือนกัน ผลไม่เหมือนกัน รสไม่เหมือนกัน ทั้ง ๆ ที่ประกอบด้วยธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมเท่านั้นเอง สี กลิ่น รส ก็ยังต่างกันไป และสภาพของนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้ สามารถที่จะรู้เรื่องต่าง ๆ และสร้างธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมให้ปรากฏต่าง ๆ ได้ จะยิ่งวิจิตรกว่านั้นสักแค่ไหน ก็เป็นธรรมดาที่จะเห็นและถ้าย้อนกลับมาระลึกถึงว่า ความวิจิตรของอกุศลที่สะสมมาในสังสารวัฏฏ์ จะมากมายสักแค่ไหน ซึ่งแต่ละคนไม่มีทางจะรู้ได้ นอกจากเวลาที่สภาพธรรมนั้นปรากฏเมื่อไรจึงจะรู้ว่า ซาติก่อน ๆ นี้ และซาติก่อน ๆ นั้น ก็เคยสะสมมามากมากแค่ไหน ทำให้ความคิดแม้แต่ในขณะนี้ก็ยังวิจิตรไม่เหมือนกัน ความสามารถก็ต่างกัน

ถ. แต่จิตที่วิจิตรก็มี ๒ ลักษณะ อย่างที่ผมเห็น ลักษณะหนึ่งที่เขาสร้างสิ่งสำคัญทางพระพุทธศาสนา อย่างถ้าที่มีพระพุทธรูป มีสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา และอีกอย่างหนึ่งเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาอื่น ทั้ง ๒ ลักษณะนี้

ผู้ที่สร้างสิ่งสำคัญทางพระพุทธศาสนา คงจะมีจิตวิจิตรที่ประกอบด้วยมหากุศล ส่วนที่สร้างในศาสนาอื่น คงจะประกอบด้วยโลภะที่เป็นอกุศล

ส. เรื่องกุศลอกุศลที่เป็นจิตของคนอื่น เราตัดทิ้งไปได้เลย เราจะไปคิดไปประมาณอย่างไร ก็เป็นแต่ขั้นคิด ๒,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว ยังจะไปค้นคว้าว่า จิตของผู้สร้างอันนี้กับจิตของผู้สร้างอันนั้นจะต่างกันอย่างไร ก็เป็นแต่เพียงขั้นคิดทางที่ดีที่สุดที่จะได้ประโยชน์จากการที่มีจิต คือ สติระลึกลักษณะของจิตของตนเท่านั้น คือ เรื่องของคนอื่นหรืออะไร ๒,๐๐๐ กว่าปีก็เดาไปเฉย ๆ คಾದคะเนตามหลักวิชาการเท่านั้นเอง แต่ไม่สามารถรู้ความจริงได้ เพราะว่าดับไปนานแล้ว และไม่ใช้จิตของเราด้วย

ผู้ฟัง หมายความว่าที่จะเป็นประโยชน์สำหรับเรา คือ ต้องรู้ตัวของเรา

ส. เรื่องอื่นมากมาย รู้ตลอดชีวิต ไม่จบ แต่เรื่องของตัวเรา สามารถที่จะรู้ได้ชัดเจน ไม่ต้องไปนั่งคิดหรือคาดคะเนอย่างจิตของคนอื่น

ผู้ฟัง คุณนิภทฺทขณะที่กำลังคิดนี้ว่า จิตคนนั้นวิจิตร สร้างอย่างนั้นอย่างนี้ ก็ให้ระลึกว่า ขณะนั้นจิตของเรากำลังคิดนี้ถึงลักษณะ ...

ส. ที่ดีที่สุด คือ สติปัฏฐาน แต่สติปัฏฐานก็ไม่ได้เกิดได้อย่างที่ต้องการ ก็แล้วแต่เป็นขั้น ๆ ตามลำดับ สติอาจจะระลึกลงไปในกุศลประการอื่นก็ได้ หรืออาจจะเกิดอกุศลก็ได้ เหมือนอย่างคนหนึ่งที่มาสังเวชนียสถานบอกว่า เวลามาสังเวชนียสถานอยากจะให้กุศลจิตเกิดมากเป็นพิเศษ เห็นไหม มีความหวังว่า ไหน ๆ ก็มาแล้วถึงสังเวชนียสถาน เพราะฉะนั้น เป็นเวลา เป็นโอกาสที่พิเศษจริง ๆ ก็อยากจะให้กุศลเกิดมาก และก็ประณีตเป็นพิเศษ แต่ก็ไม่ใช่เป็นอย่างนั้น

คิดดูถึงจิตใจ อย่างไม่ที่ क्याเห็นลามะน้อย เห็นพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรของ ไทยธรรม เห็นอะไรต่ออะไรหลาย ๆ อย่าง และก็อยากจะให้จิตของเรา บางคนอาจจะถึงกับอยากให่วิปัสสนาญาณเกิดก็เป็นไปได้ แต่ทราบใดที่เป็นความหวัง ทราบได้เลยว่า ปิดประตูแล้วเรื่องของความสำเร็จ หรือผลที่ต้องการ ไม่มีเลย นอกจากจะปล่อย คือ ต้องไม่มีความเป็นตัวตน แล้วแต่อะไรจะเกิด และสติที่ระลึก ที่จะต้องเป็นผู้ขึ้นต่อ

ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่ละทวาร และเป็นผู้ที่รู้ด้วยว่า สภาพธรรมทางทวารไหนที่สติยังไม่เคยระลึก ยังไม่ชิน ยังเต็มไปด้วยความสงสัย

อย่างทางตา ส่วนใหญ่จะบอกว่า ยังไม่เป็นสภาพที่กำลังปรากฏทางตาเลย ยังเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นอะไรต่ออะไรอยู่ตลอดเวลา นั่นก็เป็นเครื่องเตือนสำหรับตัวเองได้ อย่างหลงลืมสติ ทางตา แม้ว่าจะได้ฟังมาชัดเจนก็ครั้ง ๆ ก็ได้ยินว่า สิ่งปรากฏทางตาเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และจิตที่เห็นคิดอะไรไม่ได้ เป็นกุศลไม่ได้ เป็นอกุศลไม่ได้ ประกอบกรรมอะไรไม่ได้เลย อยู่เฉย ๆ เห็นอย่างเดียว ไข่มุขกำลังเห็นเท่านั้นเอง ส่วนหลังจากเห็นแล้วจึงคิด เพราะฉะนั้น ต้องไม่หลงลืม และมีวิริยะที่จะรู้ว่า เพียงลักษณะที่อยู่นิ่ง ๆ ของสิ่งซึ่งไม่เคลื่อนไหว โดยที่ยังไม่ได้คิดอะไรเลย ก็น่าจะทำให้รู้ได้ว่า นี่เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา

อย่างคนไม่เคลื่อนไหวเลย นั่นคุณประวิตร หรือว่าหุ่น หรือว่ารูป นิ่งนิ่งเฉย ๆ ไม่มีทางที่จะรู้ว่าเป็นคน จะเป็นรูปภาพ หรือจะเป็นภาพเขียน หรือจะเป็นอะไรก็ได้ เพราะฉะนั้น แล้วแต่การคิดนึก

๑๖๕๖

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ส. แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ขณะที่เราเห็น เพียงเห็น และหลังจากนั้นขึ้นอยู่กับความคิดนึกว่า นี่เป็นใคร หรือนี่เป็นรูปปั้น หรือนี่ชื่ออะไร หรือว่าหน้าตาเป็นอย่างไร นอกจากนั้นถ้ามีการคิดนึกถึงรูปซึ่งเกิดดับสลับต่อกัน จนกระทั่งปรากฏทำให้คิดว่า เป็นการเคลื่อนไหว ก็คิดนึกว่า กำลังทำอะไรอีกด้วย

เพราะฉะนั้น แต่ละทาง ๆ จะต้องมีความแยกแยะที่จะต้องค่อย ๆ น้อมพิจารณาให้รู้ความจริง แม้เราจะได้ฟังเรื่องปรมัตถธรรม จิต เจตสิก รูปมาก และรู้ว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาชื่อรูปารมณฺ์ ก็ไปรู้จักชื่ออีกแล้ว จึงใช้คำว่ารูปารมณฺ์กันใหญ่

สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอะไร เป็นรูปารมณฺ์ แต่นั่นไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้เราเข้าใจลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏถ้าใช้คำว่า รูปารมณฺ์ แต่ต้องหมายความว่าถึงสติระลึกได้ว่า ขณะนี้มีสิ่งซึ่งเพียงหลับตาแล้วไม่ปรากฏ ขอเพียงแค่นี้ที่จะรู้ความจริงว่าไม่ใช่อะไรเลย และหลังจากนั้นเป็นความคิดทั้งหมด

เพราะฉะนั้น เราอยู่ในโลกของความคิดของเราเอง เท่ากับว่าเราอยู่คนเดียวกับความคิดของเรา แล้วแต่ที่เราเห็นและเราจะคิดว่าเป็นอะไร จะสุข จะทุกข์ เป็นเรื่องยาวเรื่องสั้นกับสิ่งที่เราเห็น และมาประกอบกับทางหูที่กำลังได้ยินได้ฟังนี่อีกก็แสดงว่า ช่วงของความหลงลืมสติมาก จนกระทั่งไม่สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏแต่ละลักษณะได้จริง ๆ เพราะยังแยกโลกของปรมัตถ์กับโลกของบัญญัติไม่ออก

ปรมัตถ์จะ สมมติจะ ไม่ใช่อยู่ในตำรา ทุกอย่างที่เราเรียนทั้งหมด ทุกคำทุกพยัญชนะ ไม่ใช่อยู่ในตำรา แต่จะต้องรู้พร้อมสติ ซึ่งจะต้องสามารถเข้าใจชัดเจนด้วยปัญญา เพราะว่าเมื่อระลึกลักษณะของปรมัตถธรรม สามารถเข้าใจลักษณะของปรมัตถธรรมขึ้น ก็รู้ว่าปรมัตถธรรมเป็นอย่างไร หลังจากนั้นแล้วเป็นบัญญัติ ก็จะได้

รู้ตัวว่า อยู่ในโลกของบัญญัติมานานเท่าไร และเมื่อสติเริ่มระลึกลับ ก็ค่อย ๆ ก้าวเข้าไปในโลกของปรมาต্মที่ละเอียดที่ละน้อย ๆ จนกว่าจะชินกับโลกของปรมาต্ম

และเมื่อชินกับโลกของปรมาต্ম จึงจะเห็นว่า โลกของบัญญัติไม่มีสาระ ซึ่งแต่ก่อนนี่อะไรมีสาระ ปรมาต্মหรือบัญญัติ โดยเฉพาะวิชาการต่าง ๆ แสวงจิตร ต้องมีวิชาการอย่างนี้ ต้องมีวิชาการอย่างนั้น โลกจึงจะอยู่ต่อไปได้ ถ้าไม่มีวิชาการอย่างนี้ ไม่มีวิชาการอย่างนั้น โลกก็ยากจนข้นแค้น ไร้ปัญญา ไร้วิชาการ นี่เป็นความคิดความเข้าใจโดยไม่รู้ความสำคัญว่า แท้ที่จริงแล้วเราไม่ได้ห้ามโลกของบัญญัติ ไม่ได้ห้ามความคิดเรื่องคอมพิวเตอร์ ไม่ได้ห้ามความคิดทางวิทยาศาสตร์ ทางวิชาการแพทย์ แต่ปัญญาจะต้องตามรู้ว่า ขณะไหนเป็นปรมาต্ম และขณะไหนเป็นบัญญัติ จึงจะสามารถรู้ความจริงได้ ไม่อย่างนั้นไม่มีทางที่ปัญญาจะเจริญขึ้นที่จะรู้ลักษณะของปรมาตมธรรมจนประจักษ์ความเกิดดับได้

อย่างเวลานี้ กำลังเป็นคุณศุกลถือไมโครโฟน จะดับไปได้อย่างไร กำลังเป็นโต๊ะ มีองุ่น มีกาน้ำ มีเทป มีอะไรต่าง ๆ ดับไม่ได้ เพราะนั่นเป็นความคิด เป็นความคิดของเรื่องของสิ่งที่ดับไปแล้ว กำลังเกิดและก่ดับ เกิดและก่ดับ อยู่ตลอดเวลา

ถ้าไม่สามารถจะรู้ความรวดเร็ว คือ สติระลึกลับไม่ได้ ตลอดทั้ง ๖ ทาง จะไม่เห็นว่าเป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างเป็นปริตตธรรม สั้นมาก ระหว่างเห็นกับได้ยิน คิดดู ถ้าสามารถค่อย ๆ ชินในลักษณะที่เป็นสภาพธรรมที่ต่างกันทั้งลักษณะ ต่างกันทั้งเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด ต่างกันทั้งมีความคิดนึกอันอยู่อีกตั้งหลายวาระ และยังมีวัฏจักรจิตคั่น ถ้าสามารถจะรู้อย่างนั้นได้ ทำไมเห็นนี้จะดับไม่ได้ในเมื่อสั้นนิดเดียว แต่ต้องสั้น ไม่ใช่ยาวอย่างชนิดที่ต่อกันเป็นเรื่องเป็นราว เป็นคนกำลังนั่ง กำลังคิด กำลังทำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

เพราะฉะนั้น จะได้รู้จักปัญญาของตัวเองตามความเป็นจริงว่า ในเมื่อได้ฟังเรื่องของอภิธรรม ในเมื่อได้รู้และเข้าใจเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานแล้ว แต่

สติปัฏฐานที่เกิดบ้างนั้นน้อยเท่าไร ถ้าจะเทียบกับความจริงที่จะต้องเข้าไป
ประจักษ์แจ้ง

แต่การรู้อย่างนี้ ก็ทำให้เป็นผู้ไม่ประมาท อย่าไปท้อถอย คือ ทำให้เป็น
ผู้ไม่ประมาทว่า เมื่อเป็นทางที่ไกล และทางที่ยาก แต่วิริยะมี ความเพียรมี
ความอดทนมี ขอบอย่างเดียว อย่าให้โลภะพาไปในทางที่ผิดที่จะทำให้ถึงสัจจญาณ
คือ ปัญญาที่มั่นคง แน่ใจจริง ๆ ว่า สัจจธรรมคือสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ต้องเป็น
ของจริงซึ่งกำลังเกิดดับ เป็นสังขารธรรมตามที่ทรงแสดง เมื่อเข้าใจสัจจญาณอย่างนี้
จริง ๆ แล้ว กิจจญาณ คือ สติ จะระลึกตรงตามที่เข้าใจ

เพราะฉะนั้น จะไม่ไปนั่ง และทำอย่างอื่น ถ้าไปนั่งทำอย่างอื่น เมื่อไร
จะประจักษ์ว่า เห็นขณะนี้ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร และเกิดดับอย่างไร

ธรรมต้องตรง และต้องสอดคล้องกันทั้งหมด ไม่ว่าจะส่วนหนึ่งส่วนใดของ
พระไตรปิฎกและอรรถกถา ถ้าเป็นผู้ที่ศึกษาและพิจารณาโดยรอบคอบ จะค่อย ๆ
หยั่งลงไปถึงอรรถ พร้อมทั้งการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะทำให้ความเข้าใจ
ในลักษณะของสภาพธรรมชัดเจนกว่าการที่เพียงเข้าใจปริยัติ แต่สติไม่เคยระลึกเลย
เหมือนอย่างกับรสนมณที่รู้ว่า รู้จักชื่อ แต่ก็ไปคิดเอาเองว่า ต้องไม่มีหวาน ไม่มีเค็ม
ซึ่งเป็นไปไม่ได้ ขึ้นชื่อว่ารสแล้ว จะต้องเป็นชนิดหนึ่งชนิดใดตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมไม่ผิดปกติ ปัญญาที่จะรู้ ก็รู้ตามปกติ แต่รู้ละเอียด
จนแทงตลอด ถ้าไม่ละเอียดแทงตลอดไม่ได้เลย เหมือนอย่างทางตาที่กำลังเห็น
จะต้องรู้ว่า ไม่ใช่ขณะที่กำลังคิดนึกเป็นเรื่องเป็นราว เป็นคน เป็นสัตว์
เป็นวัตถุสิ่งของ

ถ. ที่ท่านอาจารย์แสดงมา เป็นหนทางที่ยาวและไกลจริง เพราะว่าสติ
ที่จะเกิดขึ้นแต่ละครั้งก็ยากแสนยาก แต่ท่านอาจารย์ก็ให้กำลังใจว่า อย่าท้อถอย
ต้องมีความเพียรความพยายาม ซึ่งความเพียรความพยายามที่คนส่วนใหญ่ และแม้
ตัวผมเองก็เห็นว่า ดูเหมือนเป็นการไปบังคับให้สติเกิด ไปเร่งให้สติเกิด ที่จะถือว่า

www.dhammadhome.com

สุ. ทรงอุปมาทุกอย่าง ให้เราเห็นความจริง เทียบได้กับชีวิตของเราจริง ๆ กับสติปัฏฐาน วันนี้ไปที่ไหนบ้าง ที่ออโรว่า มีสติเกิดบ้างไหม

ผู้ฟัง ไม่มี

ผู้ฟัง มาที่อินเดีย ไม่ว่าจะไปที่ไหน ผมว่าได้ประโยชน์กว่าอยู่เมืองไทยมาก รู้สึกว่า สติจะดีกว่าอยู่เมืองไทยหลายเท่า แม้ว่าจะไปมัสยิดของมุสลิม ผมยกมือท่วมหัวตลอดเวลาวา นี่คือดินแดนที่พระพุทธองค์ท่านเสด็จไปเสด็จมา พระอรหันต์ทั้งหลายท่านไปทุกแห่งหน เป็นดินแดนที่ศักดิ์สิทธิ์

สุ. จะชี้หนทางไกลให้อีกหน่อย เพราะว่าไกลจริง ๆ คือ ต้องทิ้งแม้แต่ความพอใจอันนี้ นี่ยากจริง ๆ ยากแสนยากกว่าที่เราจะรู้ทันโลกะที่แอบแฝงอย่างซ่อนเร้น และสลับกันไปกันมาอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น สติสัมปชัญญะสำคัญที่สุดที่จะทำให้ปัญญาเจริญขึ้น รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ และละด้วยความรู้

ผู้ฟัง อกุศลแทรกเร็ว แป๊บเดียวเข้ามาแล้ว บางทีเข้ามาตั้งครู่หนึ่ง กุศลเกิดนิดเดียว ถ้าเราหวังผลมากไป อกุศลก็แทรกมาอีก ผมพยายามไป ๆ ก็อย่างว่า ...

สุ. ต้องต่อสู้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าปัญญาจะเจริญขึ้น อย่างเดียวเท่านั้น คือ ต้องปัญญาเจริญขึ้น ซึ่งขั้นของปัญญาที่จะเจริญก็มากมาย และค่อย ๆ เจริญทีละน้อยด้วย ข้อสำคัญที่สุด ไม่มีใครสังเกตเห็นการเจริญขึ้นของปัญญาได้ เหมือนกับไม่มีใครสังเกตเห็นการสีกไปของด้ามมีดที่จับแต่ครั้งได้

ผู้ฟัง โดยมากคนเรามักต้องการผลเร็ว ๆ ซึ่งเป็นปัญหา จะให้สำเร็จเร็ว ๆ

สุ. และยังมีความเข้าใจผิดต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้าท่านสอนง่าย ทำไม่มาทำให้ยาก ๆ กัน ก็ยังเป็นความเข้าใจผิดซ้ำเติมเข้าไปอีก แสดงให้เห็นว่าความไม่เข้าใจเท่านั้น และช่วยไม่ได้ด้วยว่า ใครจะเข้าใจผิดไปมากกว่านั้นอีก เพราะว่าเกิดจากความไม่เข้าใจ

ผู้ฟัง มีคนพูดถึงสติว่า เวลานี้ต่างคนต่างก็ไม่มีสติ แต่เมื่อสติระลึกก็จะรู้เลย ลืมไปว่า สติไม่ใช่ปัญญา

ส. เขาอาจจะหมายความว่า การระลึกถึงโดยลักษณะของสติ ไม่ใช่หมายความว่า ถึงตัวปัญญาก็ได้ หรือเวลาที่สติระลึก เขาอาจจะหมายความว่า ปัญญาเริ่มพิจารณา เริ่มรู้ก็ได้ แต่แทนที่เขาจะพูดแยก ก็พูดรวมไปเลย สติเกิดก็รู้ ก็หมายความว่า รู้ นั่นคือปัญญาที่เกิดพร้อมสติ

เป็นความเห็นของแต่ละคน อย่าได้ไปคิดถึงคนอื่นเลย เอาของตัวเองนี่แหละว่า เราเข้าใจอย่างไร

ผู้ฟัง เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่ง เพราะว่าเราต้องมีโอกาสพบ มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับผู้อื่น ถ้าเราเห็นว่า พอจะเป็นประโยชน์ เราก็อยากจะถือกุญแจ แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าหนัก ก็ต้องหลีกเลี่ยง

ผู้ฟัง อยู่ด้วยความเข้าใจด้วย ถ้าเราไม่เข้าใจ ไปสอนเขาว่า กำหนดแข็ง เขาก็ถามว่า แข็งแล้วอะไรอีกล่ะ เห็น เห็นแล้วอะไรอีก ถาม อะไรอีกล่ะ เรื่อยเลยอย่างนี้

ส. เขายังไม่ได้รู้อะไรเลย และเราไปให้เขาเจริญสติปัฏฐาน ก็ไม่ถูกต้อง ต้องหมายความว่า เขาเข้าใจว่าธรรมคืออะไร และเขาต้องมีศรัทธาพอที่จะต้องการละกิเลส เมื่อมีศรัทธาพอแล้ว ยังจะต้องมีการศึกษา การฟังที่จะเป็นสังฆารมณ์ปรุงแต่ง เพราะว่าสัมมาสติก็เป็นอนัตตา ไม่ใช่มีตัวตนไปเร่งรัด เร่งรัดไม่ได้เลย ไม่มีทาง

ผู้ฟัง โดยมากเป็นอย่างนั้น จะถามว่า และอะไรอีกล่ะ อยู่เรื่อยเลย

ส. และเขาก็ไม่เข้าใจอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ เขายังไม่เห็นประโยชน์ แต่ถ้าเขาเห็นประโยชน์แล้ว ก็ค่อย ๆ ปรุงแต่งไปจนกระทั่งสัมมาสติเขาเกิด ไม่ต้องไปบอกเขาให้ระลึก สติเขาก็เกิดเองได้ แต่เวลาที่เขาไม่เข้าใจ แข็งอย่างไร ๆ เขาก็แข็งอย่างไร อยู่อย่างนั้น ไม่มีทางที่จะเป็นสัมมาสติ

ผู้ฟัง เขาบอกว่า ไม่เห็นได้อะไรเลย

ส. นั่นก็แสดงอยู่แล้วว่า เขาไม่เข้าใจ และเราไปเร่งเขา

ผู้ฟัง ปัญหาใหญ่ตรงที่ไม่เข้าใจนี่แหละ

ส. เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะให้คนเจริญสติปัฏฐาน ให้เขาเข้าใจพระธรรมก่อน และเรื่องเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่เรื่องเรา เรื่องเขา เมื่อเขาเข้าใจแล้วนั่นเป็น

เรื่องเขา ไม่ใช่เรื่องเรา ไปชักชวนกันมานั่ง ๑๐ นาที ครึ่งชั่วโมง ไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย เพราะว่าไม่ได้ทำให้เกิดความเข้าใจอะไรขึ้น

ถ. คิด เป็นบัญญัติใช่ไหม แต่ตัวคิดนั้นเป็นปรมาตถ์

ส. แน่นนอน

ถ. เพราะฉะนั้น ขณะที่สติเกิด และตามมาด้วยบัญญัติ คือ ความคิด

ส. สติเกิด หมายความว่าสติปัฏฐานหรือเปล่า ถ้าสติปัฏฐานเกิด ต้องมีลักษณะของปรมาตถธรรมเป็นอารมณ์ นี่ตายตัวเลย เวลาที่สติปัฏฐานเกิดต้องมีปรมาตถธรรมเป็นอารมณ์ ลักษณะของปรมาตถธรรม แม้แต่กำลังคิด ขณะที่สติเกิด สติจะต้องระลึกได้ว่า สภาพที่คิดเป็นสภาพรู้ค่า ไต๊ะ แก้อ้อคิดไม่ได้

ถ. ตอนที่สติเกิด เมื่อเป็นสติปัฏฐาน มักจะตามมาด้วยความคิดนึกเสมอ

ส. ไม่ใช่ หมายความว่าสติปัฏฐานนั้นมีอะไรเป็นอารมณ์ หมายความว่ากำลังรู้ที่กำลังคิดนั้น เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง

ถ. คือ เป็นคนละขณะจิต ขณะจิตที่กำลังพิจารณา

ส. กำลังคิด ไม่ใช่หมายความว่าให้เราไปหยุดคิด คิดก็คิดไปตามเหตุปัจจัย แต่เมื่อสติเกิด ช่วงนั้นจะรู้ว่า ที่กำลังคิดเป็นสภาพรู้ค่า นี่คือการรู้ลักษณะของนามธรรม

ถ. เมื่อสติเกิดขึ้นพิจารณาสภาพที่คิดนั้น ก็มักจะหยุดคิดต่อไป

ส. ไม่สำคัญว่าจะหยุดคิด หรือไม่คิดเลย เพียงแต่ว่าประโยชน์ของสติที่เกิดขึ้นคืออะไร คือ เพื่อที่จะได้รู้ว่าขณะนั้นเป็นนามหรือเป็นรูป จะคิดต่อไป หรือไม่คิดต่อไป ไม่ใช่เรื่องสำคัญ เหมือนอย่างความโกรธ เมื่อสติเกิด หลายคนบอกว่า ดีจังเลย หยุดโกรธ ก็ไปดีอีก ถ้ามีปัจจัยที่จะโกรธต่อ สติก็จะระลึกต่อในลักษณะของความโกรธที่อาจจะเพิ่มขึ้นก็ได้ อาจจะลดลงไปก็ได้ อาจจะหยุดไปเลยก็ได้ คือไม่มีใครไปกะเกณฑ์ว่า ปัจจัยอะไรจะเกิดต่อจากนั้น แต่ไม่ว่าสภาพธรรมอะไรจะเกิดต่อ สติก็จะระลึกตาม เท่านั้นเอง โดยไม่คาดคะเนล่วงหน้า

ถ. จะเป็นการตั้งใจเกินไปหรือเปล่า หรือเป็นตัวเป็นตนหรือเปล่าที่มีการเปรียบเทียบทางทวารทั้ง ๒ ทั้ง ๓

ส. อย่ากังวลไปเลย เพราะตอนที่สติเกิดใหม่ ๆ ตัวตนก็เจ้าก็เจ้าการไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะค่อย ๆ คลายลงด้วยปัญญาที่รู้ขึ้น

แม้แต่คำว่า เจริญสติ ที่ทรงใช้ กับ สติเจริญ ถ้าเข้าใจโดยความเป็นอนัตตาแล้ว ต้องเป็นสติที่เจริญ แต่เมื่อยังมีความเป็นตัวตนอยู่ แม้ว่าสติเกิด และสติค่อย ๆ เจริญ ก็ยังคิดว่า เราเจริญสติ

เพราะฉะนั้น พญฺชนะ ๒ คำ ส่องถึงปัญญาแต่ละขั้น ปัญญาขั้นที่สูงกว่านั้นก็รู้ว่าสติเจริญ ไม่มีเรา แต่ปัญญาขั้นต้นแม้ว่าสติเกิดและสติเจริญก็เข้าใจว่า กำลังเจริญสติ เพราะยังมีความเป็นตัวตนอยู่ เพราะฉะนั้น ใช้พญฺชนะอย่างไร ก็เข้าใจพระธรรมได้ตรงตามสภาพของความจริงด้วย และถึงเวลาที่ความเข้าใจถูกโดยความเป็นอนัตตาเกิดก็จะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตนเลย เป็นสติต่างหากที่เจริญ เป็นมรรคมองค์ ๘ ที่เจริญ แต่เมื่อมรรคมองค์ ๘ ยังไม่ถึงขั้นที่จะเจริญจนกระทั่งคลายความเป็นตัวตน ก็เป็นเรากำลังเจริญมรรคมองค์ ๘ ก็เป็นเรื่องธรรมดาตอนต้น ๆ ยังต้องมีตัวตนอยู่

ถ. การที่เราเปรียบเทียบระหว่างทวารอย่างรวดเร็ว จะทำให้เห็นความไม่เป็นตัวเป็นตน

ส. แยกโดยขั้นคิด เพราะฉะนั้นเป็นการเปรียบเทียบ เป็นการนึก ไม่ใช่เป็นสติปัญญา

๑๖๕๗

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ถ. ก็ไม่เชิงคิด

ส. หมายความว่าขณะนั้นปัญญาผู้ลักษณะของนามและรูปโดยไม่คิด นั่นคือไม่ใช่ขั้นคิด

ถ. อยู่ในสภาพความไม่คิดมากขึ้น ถ้าเปรียบเทียบอย่างทางตากับทางหู

ส. กำลังใช้คำว่าเปรียบเทียบ แต่จริง ๆ สติปัญฐานจะระลึกที่ละลักษณะ และไม่ได้คิดในระหว่างนั้น

ถ. ถ้าเปลี่ยนทวารจะทำให้เวลาคิดไม่มี หรือมีน้อย จากที่สังเกตดู

ส. ไม่ใช่เปลี่ยนทวาร หมายความว่าสติระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรม

ถ. เปลี่ยนจากทวารหนึ่งไปพิจารณาอีกทวารหนึ่ง

ส. ไม่มีใครเปลี่ยน หมายความว่าสติระลึกลักษณะของสภาพธรรม นี่คือการแทรกซ้อนของความคิด ซึ่งจะต้องรู้ว่า ...

ถ. แต่เป็นสติจริง ๆ จากตามาทางหู

ส. เพราะฉะนั้น สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทีละอย่าง เราคงคำนึงไว้ จะทางไหนก็ตามแต่ สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมทีละอย่าง

ถ. คือ เห็นความเป็นธรรมชาติมากกว่าเก่า

ส. แต่จะต้องรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมซึ่งต่างกับรูปธรรม นี่คือการที่ปัญญาที่จะต้องเกิดจากการที่สติระลึก

ตัวปัญญาที่เกิดพร้อมสติชั่วขณะที่สั้นมากนั้น จะต้องเริ่มสังเกตศึกษาที่จะรู้สภาพที่เป็นนามธรรมว่าต่างกับรูปธรรม มิฉะนั้นแล้วสติที่เกิดก็ไม่ได้ประกอบด้วยปัญญา

ถ. ถ้าพูดถึงว่ามีนามเป็นอารมณ์ หรือมีรูปเป็นอารมณ์ ก็เป็นความคิด

- ส. นั่นสิ ถึงได้กล่าวว่า ขั้นที่จะไม่คิดแต่น้อมไปที่จะรู้โดยไม่คิด ถ้าสามารถที่จะค่อย ๆ เจริญขึ้น ก็เป็นอีกก้าวหนึ่งที่จะรู้จริง ๆ
- ถ. ทำไว้ในใจก่อน คือ โยนิโสมนสิการ
- ส. ไม่ได้ ไม่ได้เด็ดขาด ทำไว้ในใจก่อน นั่นใครทำ
- ถ. คือ บางครั้งเราก็ดูชีว่าเป็นนาม ...
- ส. นั่นแหละ ดูชี นั่นคือใคร เต็มที่แล้ว
- อ. แต่ไม่น่าแคว้นว่า คิดมากน้อยแค่ไหน เพราะว่าช่วยไม่ได้ ถ้าสติเกิด และก็มาพิจารณาบ้าง ก็ดีที่รู้แล้ว
- ถ. ก็คิดว่าไม่เสียหาย ก็เป็นสติขั้นหนึ่ง แต่เมื่อไรจะหลุดพ้นจากความคิด
- ส. เอาอีกแล้ว เมื่อไรมาอีกแล้ว
- ถ. อาจารย์มักจะพูดว่า มีคำพูดเป็นอารมณ์ ตามมาด้วยความนึกคิด เป็นคำ ๆ
- ส. คุณจงชยคิดเป็นคำหรือเปล่า
- ถ. กายทวารไม่เคยคิดเป็นคำเลย มีเป็นภาพ ไม่ใช่เป็นคำ
- ส. ที่ว่าคิด
- ถ. ก็เป็นการคิดเป็นภาพ เป็นอะไรขึ้นมา ไม่ต้องท่อง
- ส. ก็ไม่ต่างกัน ที่ว่าเป็นการคิดถึงรูป หรือการคิดถึงเรื่อง หรือการคิดถึงคำ
- ถ. ก็เป็นความคิดอยู่ดี แต่ก็คิดน้อยลง เป็นไปได้ไหม แต่ก่อนคิดยาวและท่องด้วย ท่องว่านั่นเป็นรูป นี่เป็นนาม ยิ่งใหม่ ๆ ท่องใหญ่เลย
- อ. คิดน้อยลง ก็หมายความว่า สติมากขึ้น
- ถ. ไม่แน่ว่าสติมากขึ้น หรือว่าสมาธิในขณะนั้นมากขึ้น
- อ. เพราะว่าผมไม่เห็นปัจจัยที่จะทำให้ใคร ๆ มีความคิดน้อยลง ปกติในชีวิตประจำวัน แต่มีสติเกิดขึ้นบ่อยกว่าเดิมได้
- ถ. สมาธิอาจจะมากขึ้น ที่เราดูหรือพิจารณาอารมณ์นั้นได้แนบแน่นขึ้น เพราะแนบแน่นที่สุด สมาธิจะต้องมีกำลังเพิ่มขึ้น ๆ เป็นพละเพิ่มขึ้น

ส. ปัญญาดีกว่าสมาธิไหม

ถ. ปัญญาก็ต้องมีสมาธิอยู่แล้ว

ส. ไม่ต้องเอาปริยัตินั้นมาเทียบ คนละตอน คนละเรื่อง

ผู้ฟัง คนละประเภท

ถ. แต่ก็ยังเป็นสัมมาสมาธิ

ส. สัมมาสมาธิเกิดร่วมกับสัมมาทิฏฐิ เกิดร่วมกับสัมมาวายามะ เกิดร่วมกับสัมมาสติ สัมมาสังกัปปะ เพราะฉะนั้น จะสังเกตลักษณะของ สัมมาสังกัปปะได้ไหม จะสังเกตลักษณะของสัมมาทิฏฐิได้ไหม ถ้ามีในขณะนั้น

ถ. เป็นเวลายาวนาน

ส. ไม่สนใจเลย ชาตินี้จะเป็นอย่างไร ได้เท่าไร ชีวิตปกติเป็นอย่างไร เป็นตัวของเราเอง นี่คือมัชฌิมาปฏิปทา และสติเขาก็ตามประกอบไปเรื่อย ๆ

ถ. ถ้าคิดไปหวังผล รู้สึกว่าจะมีด

ส. ถอยไปอีก ถอยกลับไปอีก

ผู้ฟัง เวลาที่เราปล่อยเป็นปกติธรรมดา รู้สึกว่าจะดีกว่าที่เราจะมุ่งมั่นว่า จะให้สติเกิด ให้ปัญญาเกิด

ส. เพราะว่ามัชฌิมาปฏิปทา สติปัฏฐานละอภิชฌา มีตั้งแต่อภิชฌาใด ๆ ให้เห็นว่าอยากได้ผล จนปลื้มย่อยลดลงมาจนกระทั่งแม้ในขณะที่สติกำลังระลึกรู้ จะแผ่อยู่หรือเปล่า ต้องรู้ให้ได้ว่า หนทางนี้จะละอภิชฌา

ถ. ถ้าอย่างนั้นผมคิดว่า เท่าที่ท่านอาจารย์พูดมาทั้งหมด คงจะเน้นคำว่า สัจจญาณ เป็นพิเศษ เพราะถ้าสัจจญาณไม่มั่นคงจริง ๆ ก็คงเป็นการคิดมากกว่าที่จะ เป็นลักษณะของสติ

ส. สัจจญาณ คือ ปัญญาที่ฟังแล้วพิจารณาและมั่นคงจริง ๆ ว่า สภาพธรรมที่จะต้องประจักษ์แจ้ง ที่เป็นของจริง คือ ขณะนี้เอง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ นี่คือสัจจญาณ ถ้ารู้อย่างนี้จริง ๆ จะไปทำ อย่างอื่นไหม นี่คือการถาม ถ้ารู้จริง ๆ จะไม่ทำอย่างอื่นเลย ไม่ไปนั่งเสียเวลาเปล่า ๆ

เพราะว่าอะไรกำลังเป็นสัจจะ ของจริง กำลังเห็น กำลังได้ยิน เมื่อเป็นของจริงซึ่งเกิดดับ กิจจญาณก็ระลึกตรงของจริงตามปกติ ตามธรรมดา นี่คือการปฏิบัติที่ตรงกับความเข้าใจที่เป็นสัจจญาณ หมายความว่ากิจจญาณกับสัจจญาณต้องตรงกัน และสอดคล้องกัน

ถ้ารู้จริง ๆ ว่า สัจจญาณเป็นอย่างนี้ กิจจญาณก็เกิดระลึกตามที่สัจจญาณมั่นคง ไม่ใช่ไปทำอย่างอื่น

แต่เรื่องความคิด เป็นเรื่องคิดได้ ไม่ใช่ห้ามคิดเลย สติปัฏฐานไม่ใช่ห้ามคิด แต่เป็นการรู้ลักษณะของปรมัตถธรรมซึ่งจะต้องรู้ว่า ทุกอย่างที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน เช่น เห็นและคิด ได้ยินและคิด ได้กลิ่นและคิด เหล่านี้ไม่ใช่เรา

เพราะฉะนั้น ไม่ได้ห้ามคิด แต่ให้รู้ว่ปัญญามีหลายชั้น ชั้นฟังเข้าใจแล้วคิดกับชั้นที่เป็นสติที่ระลึกที่ลักษณะของปรมัตถ์ ระลึกชนิดเดียว และตอนหลังคิดทันที เพราะว่ายังไม่ชำนาญ แต่จะต้องมั่นคงที่ว่า สติปัฏฐานต้องมีปรมัตถ์เป็นอารมณ์

และขณะที่ความคิดพาไป สติจะต้องระลึกอีกว่า ขณะที่กำลังรู้ค่านั้น เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่ง ตอนต้น ๆ ความคิดก็จะพาไปอีก คิดไปอีกว่า ขณะที่กำลังมีปรมัตถธรรมเป็นอารมณ์นั้น เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง เพราะเคยได้ยินมาอย่างนั้น จนกว่าจะชินกับลักษณะที่ว่า คิดที่รู้คำ ต่างกับขณะที่ไม่ได้คิด แต่กำลังมีปรมัตถ์เป็นอารมณ์

ถ. ขณะที่กิจจญาณ สติทำหน้าที่ แต่ทำหน้าที่ไม่ค่อยตรง หมายความว่า สติระลึกไม่ค่อยตรงสภาวะ แสดงว่าสัจจญาณของเราไม่มั่นคง

สุ. ไม่ใช่ สัจจญาณมี เราไม่ได้ไปทำอย่างอื่น เราไม่ได้ไปนั่งเฉย ๆ แต่ปัญญาของเราไม่พอ

ถ. คือ ไม่เข้าใจจริง ๆ

สุ. แน่นนอน นั่นคือสัจจญาณ

อ. ที่คุณธงชัยพูด คือ มีความรู้สึกว่ อย่างนี้ดีสติเกิดมาก อีกแบบหนึ่งไม่ดี หรืออย่างไร

ถ. หมายความว่า เป็นการสังเกตจากผลของการที่สติเกิด โดยเฉพาะตอนกลางคืนนั่งรถไฟ สติเกิด มีเสียงรถเป็นอารมณ์ ทันใดนั้น ทางตา แสงสีข้างหน้าเป็นอารมณ์ และสติก็เกิดที่เสียงใหม่ และไปเกิดที่ตาใหม่ และไปเกิดที่แข็งใหม่ ซึ่งไว ๆ เร็ว ๆ ทำให้สังเกตเห็นว่า ไม่ค่อยได้คิด

ผู้ฟัง ถ้าสติระลึกรู้เท่าทันสภาวะจริง ๆ ทุกสิ่งทุกอย่างขณะที่ระลึกรู้ จะต้องตรงกับสภาวะเท่านั้น คือ จะไม่มีอะไรคั่น ไม่ใช่การคั่นว่า คิดจากทวารนี้ไปทวารนั้น สติที่เกิดในขณะนั้น รู้สึกว่าจะไม่มีกำลังเท่าไร

สุ. เพราะว่าปัญญาไม่ได้รู้ชัด ไม่ได้ศึกษาโดยไม่ได้คิด คือ ปัญญาจะต้องรู้ความต่างกันขณะที่สติระลึก กับหลังจากที่สติระลึกแล้วคิด จะได้ว่า ขณะที่คิดไม่ใช่ขณะที่กำลังมีปรมัตถธรรมนั้นเป็นอารมณ์แล้ว จุดนี้ที่จะต้องเข้าใจ เพราะถ้าไม่ใช่ขณะที่มีปรมัตถธรรมเป็นอารมณ์ ก็เป็นความเข้าใจขั้นคิดที่กำลังไตร่ตรอง ขั้นที่ยาก คือ ขั้นนี้

ถ. อาจารย์อธิบายซ้ำแล้วซ้ำอีก ก็ยังน่าฟัง ทั้ง ๆ ที่ฟังแล้ว ก็อยากฟังอีก

สุ. ก็เหมือนกับบอกให้ยกเท้าขึ้น ทุกคนที่กำลังมีเท้าอันหนักจมอยู่ในปลัก บอกให้ยกขึ้น ๆ ค่อย ๆ ชวนจุดให้ยกขึ้น แล้วแต่ว่าจะยกขึ้นไหวหรือยังไม่ไหว หรือวันนี้มีกำลังขึ้นมานิดหนึ่ง และกว่าจะก้าวไปแต่ละก้าว แต่ตอนที่ยกเท้าก็ยาก เพราะว่าหนักไปด้วยอวิชชา ความไม่รู้ในหนทางระหว่างสติขั้นคิดกับสติที่รู้โดยไม่คิด น้อมไปที่ที่จะศึกษาโดยค่อย ๆ พิจารณาจริง ๆ และขณะที่ใดที่ความคิดแทรก ก็รู้ว่าขณะนั้นมีคำเป็นอารมณ์ เป็นขั้นคิดแล้ว ไม่ใช่เป็นขั้นศึกษาปรมัตถธรรมที่กำลังปรากฏ

ปรมัตถธรรมคำเดียวนี้ก็แย ไซ้ใหม่ ที่จริง ไม่แยเลย ธรรม คือ สิ่งที่มีจริง รู้คำนี้คำเดียว มีการบ้านเยอะเลย อะไรจริงบ้าง ต้องตอบได้หมดจึงจะแปลว่า ธรรม คือ สิ่งที่มีจริง และยังเป็นปรมัตถธรรม หมายความว่าสิ่งที่มีจริงนั้นเป็นของจริง โดยไม่ต้องเรียกชื่อ ไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อก็มีจริง ๆ นั่นคือความหมายของปรมัตถธรรม

เช่น เห็นอย่างนี้ เราไม่ต้องเรียกอะไรเลย ทุกคนกำลังเห็น พิสูจน์ได้เลยว่า
จริงไหม ถ้าจริง การเห็นจริง การเห็นก็เป็นปรมาตธรรม นอกจากเราเห็นแล้ว
สัตว์เห็นไหม นกเห็นไหม ช้างเห็นไหม อุฐเห็นไหม เทวดาเห็นไหม

เพราะฉะนั้น เห็น เป็นปรมาตธรรม ไม่มีเจ้าของ เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง
เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงความจริงว่า ทั้งหมดที่เรา
เคยยึดถือว่าเป็นตัวเราตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างซึ่งเป็นของจริง
อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว แต่ถ้าใครยังไม่ประจักษ์ ก็ยังเป็นเราอยู่
ไม่ว่าจะเห็นก็เรา ได้ยินก็เรา ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเป็นปรมาตธรรม คือ เป็นธรรมที่เกิดขึ้น
เพราะเหตุปัจจัย บังคับบัญชาไม่ได้ และไม่ต้องเรียกชื่ออะไรทั้งนั้น

ถ. บางทีก็ไปนึกชื่อเอง เห็นปั๊บ นี่เป็นธาตุ รูปธาตุบ้าง และก็ธาตุรู้
นามธาตุบ้าง ไปนึกอย่างนี้

ส. เป็นเรื่องไปหมด ไม่ใช่เป็นลักษณะของสภาพธรรม

ถ. ยกเท้าไม่ขึ้นสักที จะยกขึ้นก็กลับที่เก่าอีกแล้ว เพราะว่าบัญญัติ
คอยแทรกมาเรื่อย เห็นเป็นรูปธาตุ รู้เป็นนามธาตุ ถอยกลับทุกที ยกไม่ขึ้น

อ. แต่มีทางเดียว การทำใจไม่มีประโยชน์เลย ทำให้ยิ่งช้าลง

ส. และความหวังอีก ฉะนั้น ตัดความหวัง กับตัดความทำใจ ก็สบายมาก
ไปเรื่อย ๆ

ถ. ผู้ที่ไม่มีความรู้ เริ่มฟังจะไปได้ไวไหม กับผู้ที่รู้มาก แต่...

ส. ความรู้นี้ หมายความว่า รู้อะไร

ถ. อย่างที่ตามฟังไปที่ละเอียดละน้อย

ส. อย่างสมมติว่า อนัตตา คำเดียว รู้มากหรือรู้น้อย ที่ว่าคนที่รู้น้อย
กับคนที่รู้มากกว่า ใครจะก้าวไปไกลได้เร็วกว่ากัน

ถ. ก็คนที่รู้มาก

ส. ไม่ใช่ เอา อนัตตา คำเดียว ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน
รู้น้อยคืออย่างไร และรู้นั้นติดตามมา ๆ รู้อย่างไร รู้มาก รู้แค่ไหน

ถ. รุ้่น้อย คือ เพิ่งจะเริ่มฟัง อนัตตา คือ ไม่มีตัวตน

ส. เพียงฟังแค่นี้ จะปฏิบัติได้ไหม

ถ. .... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. แปลว่ายังไม่พอ ต้องค่อย ๆ ฟังจนกว่าจะเข้าใจขึ้น ๆ เมื่อเข้าใจขึ้นแล้ว การปฏิบัติจะเกิดได้ ข้อสำคัญที่สุด คือ ความเข้าใจพอหรือยัง ถ้ายังไม่พอ หรือ มีน้อย ปฏิบัติไม่ได้เลย

ถ. ดีกว่าจะก้าวข้ามไปโดยที่ไม่รู้ และคิดว่ารู้แล้ว

ส. ถูกต้อง ความรู้คือเข้าใจ

ถ. ฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน มีคำถามว่า จำเป็นด้วยหรือที่จะต้อง มีวิธีการฟังอย่างนี้ ถ้าไม่ฟังอย่างนี้ ไม่สามารถเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานได้หรือ ขอให้ท่านอาจารย์อธิบายว่า สำหรับผู้ที่คิดว่าจะอ่านเองจากพระไตรปิฎก หรืออะไร ก็ได้ ถ้าอ่านแล้วมีความเข้าใจ ไม่จำเป็นจะต้องพูดถึงเรื่องการฟังได้ไหม

ส. แน่นนอนที่สุด ขอให้เข้าใจเถอะ คำเดียวเท่านั้น คือ ขอให้เข้าใจเถอะ

ถ. เมื่ออ่านแล้วไม่เข้าใจ ก็มาสอบถามผู้เป็นอาจารย์ก็ได้

ผู้ฟัง คำว่า ฟัง คงไม่จำกัดอยู่แค่การฟังเทปอย่างเดียว

ส. ไม่เลย จะอ่านก็ได้ หรือสนทนาก็ได้ ทุกอย่างหมดที่จะทำให้เข้าใจ จะใช้วิธีไหนได้หมด แต่ต้องเข้าใจ

ผู้ฟัง ความเข้าใจสำคัญที่สุด อ่านจากพระไตรปิฎก ถ้าเข้าใจตรงกับที่ พระพุทธองค์ต้องการให้เราเข้าใจก็สำเร็จได้ แต่เราไม่เข้าใจ เราไม่รู้หรือรต อ่านแล้ว อ่านอีก ก็ยังไม่เข้าใจ ถ้าไม่มีผู้อ่านแล้วซาบซึ่งในอรรถนั้นมาชี้แนะ

ส. ในสมัยพุทธกาล พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญการสนทนาธรรม เพราะเป็นการแสดงว่า สิ่งที่เราเข้าใจนั้นถูกหรือผิด มากหรือน้อย ตรงหรือเปล่า แม้แต่ ท่านที่เป็นพระอัครสาวก หรือพระมหาสาวก ท่านก็ยังสนทนาธรรม ไม่อย่างนั้น เราจะคิดเอาเองว่า ความเข้าใจของเราถูก ซึ่งอาจจะผิดก็ได้ แต่เมื่อเราฟังคนอื่น เขาอาจจะพิจารณาถูกต้องกว่าก็ได้

ถ. ดิฉันก็คิดอย่างนั้น ความจริงพระไตรปิฎกเล่มเดียวกัน อ่านแล้วอาจจะแปลความหมายไปคนละทาง ฉะนั้น เมื่ออ่านแล้วควรมาพูดกันว่า อย่างนี้ถูกไหม

ส. และก็รับในเหตุผล

ถ. พังความเห็นของคนอื่น ถ้าถูกเราก็รับ

ส. นี่คือการถูกต้อง

นิ. อาจารย์สำนักต่าง ๆ ต่างก็อ้างว่าอ่านสติปัฏฐานกันทั้งนั้น เดินก็รู้ว่าเดิน นั่งก็รู่ว่านั่ง นอนก็รู่ว่านอน สอนตรงในสติปัฏฐานเลย

ส. ไม่ต้องพูดถึงสำนักอื่นก็ได้ เพียงแต่ว่าปัญญาที่เกิดจากการฟังที่จะให้เข้าใจสิ่งที่เรากำลังมี ทั้ง ๆ ที่ตั้งแต่เกิดมา ถามตัวเองจริง ๆ ซิว่า เรา รู้จักตัวเองแค่ไหน เมื่อไม่รู้จัก ทำอย่างไรจึงจะรู้จักขึ้น ใครก็ตามที่สอนให้เรา รู้จักตัวเองตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าชัดเจนขึ้น เราถือว่าเป็นสิ่งที่เราได้จากชีวิตนี้ คือ จากความไม่รู้อะไรเลย ที่เกี่ยวกับตัวเองและคนอื่น ๆ มาเป็นความรู้ขึ้น

เพราะฉะนั้น ธรรมข้อใดก็ตามที่ทำให้เราเกิดปัญญารู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ที่เคยยึดมั่น ที่เคยเป็นที่ตั้งของความยินดีพอใจ ที่จะทำให้อกิเลสหนา และเมื่อมีความเข้าใจขึ้นแล้ว กิเลสก็ค่อย ๆ บางลงจากความไม่รู้เป็นความรู้ขึ้น แค่นี้เราก็น่าจะพอแล้ว และยังสามารถทำให้เราดับกิเลสได้ด้วย จะยากเย็นเพียงใดอย่างไร แต่ถ้าเป็นหนทางที่ถูก ก็ยังดีที่เราได้เข้าใจ เราจะถึงหรือไม่ถึง ดับได้หรือไม่ได้ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ขอให้เราได้เข้าใจสิ่งที่กำลังมีในขณะนี้ ซึ่งเราไม่เคยคิดเลยว่าเราจะต้องเข้าใจ

อย่างกำลังเห็นอย่างนี้ เราเคยคิดไหมว่าเราจะต้องเข้าใจเรื่องนี้ ได้ยินนี้ ธรรมดา ๆ เคยคิดไหมว่าเราจะต้องเข้าใจ ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง คิดนึก เป็นสิ่งที่เราจะต้องเข้าใจหรือ แต่ถ้าเรา ย้อนคิดมุกกลับ ถ้าเราไม่เข้าใจสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะให้เราเข้าใจอะไร

เพราะฉะนั้น สิ่งที่มีต่าง ๆ เหล่านี้ต่างหากที่เราจะต้องฟังให้เข้าใจ ใครทำให้เราเข้าใจได้ นั่นเป็นประโยชน์ ไม่ว่าใครทั้งนั้น

๑๖๕๘

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

นิ. ที่ผมอ้างถึงอาจารย์ทั้งหลายที่สอนกันนี้ เพราะว่าการศึกษาธรรมจะยึดถือความเห็นของตัวเองเป็นหลักไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นที่ได้จากตำราก็คือต้องมาวิเคราะห์หรือสอบสวนกันว่า มีเหตุผลถูกต้องที่จะยึดถือเป็นหลักปฏิบัติได้หรือไม่ ไม่ใช่ยึดว่า ฉันสอนมาอย่างนั้นตั้ง ๑๐ ปี ๒๐ ปีแล้ว ก็ต้องเอาอย่างนี้ใครจะว่าอย่างไรก็แล้วแต่ ถ้าเป็นในรูปนี้แล้ว สำนักจะเกิดขึ้นมากมาย และจะไม่ตรงกันด้วย และต่างคนต่างก็อ้างว่า เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าหมดมาจากหลักฐานคือพระไตรปิฎกเหมือนกัน ซึ่งที่ถูกต้องแล้วไม่ควรจะมีคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แตกต่างกันในหลักปฏิบัติ ต้องเป็นแบบเดียวกัน จะใครสอนก็แล้วแต่ ถ้าเป็นหลักที่ถูกต้องจริง ๆ ที่มีเหตุผล ที่จะช่วยเป็นปัจจัยในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป ต้องตรงเหมือนกันหมด ไม่ว่าอาจารย์ไหนจะสอนก็แล้วแต่ผมมีความเข้าใจอย่างนี้

สุ. เราอย่าไปคำนึงถึงเลย เราเอาประโยชน์ที่ว่า เวลานี้มีเห็น มีได้ยิน มีได้กลิ่น มีสิ่งที่เราต้องเข้าใจขึ้น ทำอย่างไร ฟังอย่างไร จึงจะเข้าใจขึ้น ส่วนคนอื่นยาก ทุกคนก็มีความคิดเห็นต่าง ๆ กัน ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า

นิ. ถ้าสามารถให้คณาจารย์ทั้งหลายมา ...

สุ. ไม่มีทาง มาทำอะไร

นิ. มาสัมมนากัน

อ. นับถือด้วยสติที่เกิดขึ้นในขณะนี้ เป็นการนับถือที่มีประโยชน์มากที่สุด นับถือมากกว่านี้ไม่ได้

นิ. ถ้าต่างคนต่างสั่งสอน จะทำให้คนหลงผิด

ส. คุณนิภัทรคิดว่าจะช่วยอย่างไร ช่วยใคร เพราะอะไรทราบไหม ที่ทำไมต่างคนต่างสอน เพราะอะไร

นิ. เพราะมีความเข้าใจผิด

ส. เมื่อมีความเข้าใจผิดเกิดขึ้น คล้าย ๆ กัน ก็มีความเห็นคล้าย ๆ กัน อยู่เสมอ ทุกคน

ธรรมมี ๒ อย่าง ความเข้าใจผิดก็เป็นธรรม คือ เป็นของจริง ความเข้าใจถูก ก็เป็นธรรม คือ เป็นของจริง เพราะฉะนั้น ความเข้าใจผิดย่อมมี ความเข้าใจถูก ก็ย่อมมี ทั้ง ๒ อย่าง และเราจะไปเอาความเข้าใจผิดมาให้เป็นความเข้าใจถูก ใครทำได้ ในเมื่อเป็นเพียงสภาพธรรม

นิ. ความเข้าใจผิดของหัวหน้าหมู่ หัวหน้าคณะนี้ ...

ส. มีความโน้มเอียงที่จะเข้าใจอย่างนั้น เพราะว่าคนที่มีความโน้มเอียงที่จะเข้าใจผิด ก็ไปสู่ความเข้าใจผิด คนที่มีความโน้มเอียงที่จะเข้าใจถูก ก็มาสู่ความเข้าใจถูก เป็นเรื่องของโลกที่เป็นอย่างนี้ เพราะมีธรรม ๒ อย่าง

ฉะนั้น ยุติเรื่องการที่จะทำให้สภาพธรรมเหลืออย่างเดียว เป็นไปไม่ได้ ต้องมี สภาพธรรม ๒ อย่าง

อ. มีโอกาสเมื่อไหร่ แนะนำคนอื่นให้รู้ขึ้นบ้างก็ดี

ส. แต่จะทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งหมด เป็นไปไม่ได้

นิ. เรื่องนี้เกิดกับตัวผมเอง คือ ความเข้าใจผิดกับความเข้าใจถูก ผมพูด ให้เพื่อนฝูงฟัง เขาก็หาว่าเรารู้เสียคนเดียว คนอื่นผิดหมด

ส. นั่นสิ ดิฉันจึงไม่อยากให้คุณนิภัทรพูด เขาไม่อยากสนใจที่จะรู้ว่า มีธรรมถูกกับธรรมผิด และเราไปบอกเขาว่า ธรรมมีถูกมีผิด เขาก็ไม่พอใจ ไม่อยากให้ ทำอย่างนี้ ไม่เกิดประโยชน์ เพราะว่าคุณนิภัทรมีความเข้าใจและคุณนิภัทรก็ต้องเข้าใจ ต่อไปว่า โลกนี้มีธรรม ๒ อย่าง คือ ความเข้าใจถูกกับความเข้าใจผิด ถ้าใครโน้มเอียง ที่จะเข้าใจถูก คุณนิภัทรช่วยได้ แต่ถ้าเขาสะสมมาที่จะมีความโน้มเอียงไปทาง

เข้าใจผิด มีความพอใจในความเข้าใจผิด พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทำอะไรไม่ได้

คุณนิภัทรอยากจะให้คนที่เข้าใจผิด เข้าใจให้ถูก แต่ลืมว่าคนที่เขาเข้าใจผิด เขาอยากเข้าใจถูกหรือเปล่า ถ้าเขาไม่อยาก ทำอย่างไรเขาก็ไม่อยาก เราไปฝืน อธิษฐานเขาเปล่า ๆ ในเมื่อเขาพอใจในความเห็นอย่างนั้น แต่ถ้าเขาพร้อมที่จะ รับความเห็นถูก คุณนิภัทรช่วยได้ ต้องดูบุคคล

นิ. ต่อไปก็ต้องสำรวจ

สุ. ในพระไตรปิฎกนี้ละเอียดมาก คำพูดดีก็เป็นคำพูดชั่ว ถ้าไม่เหมาะแก่ กาลและบุคคล นอกจากบุคคลแล้ว ต้องกาลด้วย ยังไม่ถึงเวลาที่เขาจะรับ เราไปคะยั้นคะยอให้เขารับ เขาก็เห็นว่าเรายุ่งมาก ทรมานจิตใจ

นิ. เป็นเรื่องลำบากจริง ๆ ที่เราจะแยกว่า ธรรมะข้อปฏิบัติไหนเป็น ข้อปฏิบัติที่ตรง ที่ถูกต้องตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้ผู้ที่นับถือ พระพุทธศาสนาเข้าใจ เป็นเรื่องยากจริง ๆ ผมเองว้ายเวียนอยู่กับสำนักต่าง ๆ มา ตั้งหลายแห่ง

สุ. ว้ายเวียนมานานแล้ว ตอนนี้หยุดว้ายเวียน เมื่อที่คุณนิภัทรพูดว่า ถ้าเรารู้จุดประสงค์ของพระผู้มีพระภาคว่าทรงแสดงธรรมเพื่ออะไร เพื่อต้องการให้เรา รู้อะไร ขอคำตอบด้วย

นิ. ต้องการให้เรารู้สภาวะความเป็นจริงที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน

สุ. มีคนที่ไม่อยากรู้ไหม

นิ. คนที่ไม่อยากรู้ มี เพราะเขายังไม่เข้าใจว่าความจริงคืออะไร

สุ. มีคนที่ไม่อยาก ถูกต้องใช่ไหม เพราะฉะนั้น เขาจะไม่ฟังคำสอน เพราะเขาไม่อยากจะรู้ เท่านั้นเอง ง่าย ๆ แต่ถ้าคนที่อยากรู้ มีหนทางเดียว ใช่ไหม

นิ. แต่ก็คิดว่า เรื่องอะไรไปบังคับ ไปทำให้คนอื่นเขารู้ ในเมื่อตัวเราเอง ก็ยังไม่รู้ ตัวเองก็ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ คิดอย่างนี้แล้วทำให้ความเจ็บใจน้อยลง

สุ. อีกหน่อยคงไม่ได้คิดแล้ว

ผู้ฟัง ผมเข้าใจ เพราะเคยได้ฟังความเป็นมาที่คุณนิภัทรพูดเสมอว่า ตลอดเวลาเคยเป็นผู้แสวงหาธรรม ไปปฏิบัติธรรมและรู้ตัวเองว่า ไม่มีประโยชน์ โดยเฉพาะเรื่องปัญญาไม่มี แต่เมื่อมาฟังธรรมของท่านอาจารย์สุจินต์ แม้ฟังครั้งแรก รู้ว่าดีแต่ยังไม่เข้าใจ ก็อาศัยการฟังจนกระทั่งเกิดความเข้าใจขึ้น เป็นการระลึกถึงผู้ที่ชี้แนะ และทำให้ตัวเองได้รับประโยชน์ และเห็นว่าพระพุทธศาสนาจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องไปทำอย่างอื่น ก็ทำให้คุณนิภัทรเกิดความปีติมั่นใจ การแสดงออกของคุณนิภัทร เป็นความจริงใจ แต่ว่าคำพูดรุนแรง

ส. ขอโทษ ทำไมคุณนิภัทรไม่พูดเรื่องเหตุผลธรรมดา ๆ ไปเรื่อย ๆ โดยไม่จำเป็นต้องพูดถึงสำนัก เป็นเรื่องของเหตุผลโดยไม่ต้องอ้างสำนัก

นิ. ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของลูกศิษย์สำนักเดียวกัน เขาถามผมว่า ทำไมแตกออกมาจากอาจารย์ จึงเป็นเหตุให้เราต้องพูดความจริงออกมา

ส. เราก็พูดธรรม ไม่พูดเรื่องอื่น เหตุผลของธรรมมีอย่างไรรู้เช่นนั้น หมายความว่าเราได้ฟังสิ่งซึ่งทำให้เราเกิดความเข้าใจขึ้น ในสิ่งที่เราไม่เคยรู้เลยว่ามีผลสำคัญ

นิ. ความจริงผมฟังอาจารย์มาตั้งแต่ปี ๒๕๑๐ ฟังมาก็ไม่ใช่เข้าใจถูก แต่ว่าชอบ อยากฟัง คิดว่าเข้าใจ แต่เมื่อมาคิดต่อ ๆ มาก็นึกว่า ความเข้าใจตอนแรก ยังไม่ถูก ก็ค่อย ๆ พัฒนามาเรื่อย ๆ ซึ่งผมได้ข้อสังเกตว่า การที่จะรู้อะไรอย่างถูกต้อง จะต้องศึกษาให้ติดต่อ ไม่ใช่ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง แม้ฟังซ้ำ ๆ ซาก ๆ ก็ฟังไป อย่างนี้จึงจะเป็นประโยชน์ เพราะกว่าจะเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ มีคุณค่าจริง ๆ ใช้ระยะเวลาเป็น ๑๐ กว่าปี

ก. คงไม่เหมือนกันทุกคน หนูฟังจริง ๆ ตั้งแต่ปี ๒๕๒๘ ฟังแรก ๆ ก็ไม่ได้เข้าใจมาก แต่ฟังแล้วเกิดศรัทธา คือ ไปปฏิบัติที่ไม่เห็นผลมาก่อน เมื่อฟังแล้ว ก็รู้ว่าต้องเป็นอย่างนี้จึงจะถูก ใช้เวลาไม่มาก แต่ฟังแล้วอยากติดตาม เพราะเห็นประโยชน์

นิ. อย่างนี้แหละที่พูดว่า พังมานานหรือไม่ ไม่สำคัญ สำคัญที่เข้าใจหรือเปล่าเท่านั้น นี่คือจุดมุ่งหมายในการศึกษาธรรม ผู้ที่เข้าใจธรรมแม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ก็ยิ่งดีกว่าผู้ไม่เข้าใจธรรมมีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี ๑,๐๐๐ ปี มีแสดงในธรรมบท ขุททกนิกาย

ก. เรียนถามท่านอาจารย์ว่า ทำอย่างไรจึงจะรักษาศรัทธาให้มั่นคงได้

ผู้ฟัง เหตุที่ทำให้รักษาศรัทธาได้ คุณกาญจนาบอกว่าได้ฟังท่านอาจารย์มาแล้ว แต่จำไม่ได้ ขอให้ท่านอาจารย์พูดอีกครั้ง

สุ. จำไม่ได้เหมือนกัน

ก. ท่านอาจารย์พูดว่า ชีวิตที่ผ่านมาไปมีอะไรเลย แต่ขณะที่ผ่านไบก็นึกไป ไม่มีอะไร

สุ. ทำให้คุณกาญจนามีศรัทธาเพิ่มขึ้น

ก. ทำให้สนใจมากขึ้น รู้สึกประทับใจมาก แต่ก็ลืมแล้ว

ผู้ฟัง ผมมักจะถามตัวเองอยู่เรื่อยว่า เราติดอาจารย์สุจินต์ คือ ลำเอียงหรือเปล่า เพราะว่าผมสนใจในเรื่องเหตุผลมากที่สุด ที่อาจารย์บรรยายมาผมเห็นว่าไม่มีช่วงไหนเลยที่ไม่เป็นความจริง ไม่ได้มาเชียร์อาจารย์ ผมชอบอ่านทุกอาจารย์เลย และผมจะวิเคราะห์จากตำรา ผมขีดเส้นใต้ข้อความที่ไม่ได้เหตุผล ไปเปิดพระไตรปิฎกก็ไม่มี แต่ที่ท่านอาจารย์บรรยาย จะหาข้อความที่ไม่ได้เหตุผลจริง ๆ ไม่มี ไปอ่านในพระไตรปิฎก ที่จะนอกเหนือจากอายตนะทั้งหลายทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และสิ่งที่เกี่ยวข้อง ผมยังไม่เห็นว่าจะออกไปนอกจากนี้เลย คือ สอดคล้องหมด จึงเกิดความศรัทธาขึ้น ไม่มีอะไรตรงไหนที่ขัด แต่ตำราบางเล่ม บางอย่างขัดกัน บางทีขึ้นต้นดี แต่คล้าย ๆ ต่อไปขัดกันเอง และเราไปเปิดดูก็ไม่ตรงกับปริยัติด้วย

สุ. ตอนดี คือ ตอนที่ตรงกับพระไตรปิฎก ตอนไม่ดีที่ขัด คือ ตอนที่เห็นความรู้ของตัวเอง จะต้องเป็นอย่างนี้ตลอด เพราะฉะนั้น ผู้แสดงธรรม แสดงตามที่

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ไม่ใช่ว่าแสดงตามที่เราคิด ถ้าตามที่เราคิด ๑๐๐% ไม่ใช่ว่าตรัสรู้มาจากไหน เพราะฉะนั้น ต้องพลาด

คนอื่นเขาฟัง เขาอาจจะคิดว่า แหมนี่เก่งมาก มีเหตุผล อ่างโน้นอ่างนี้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจจริง ๆ จะรู้เลยว่า ไม่ได้แสดงธรรมตามที่ทรงแสดงไว้ เพราะฉะนั้น ไม่ถูก ทางเดียวที่จะรู้ว่าถูกหรือผิด คือ จากการศึกษาพระไตรปิฎก

ผู้ฟัง เมื่อก่อนอ่านพระไตรปิฎกโดยที่ไม่ได้ศึกษา อ่านพระสูตรตันตปิฎกแล้วก็เข้าใจบ้าง ไม่เข้าใจบ้าง แต่เมื่อฟังอาจารย์แล้ว อ่านเข้าใจมากขึ้น ตรงนี้ที่ทำให้เกิดศรัทธา

ส. ก็แสดงตามที่ทรงแสดงไว้ ไม่ใช่ไปคิดมาเอง หรือมาเพิ่มเติมอะไร

นิ ผมเอาหนังสือปรมัตถธรรมสังเขปไปบ้านนอก หวังจะให้ครูบาอาจารย์ที่เคารพนับถือกันให้ท่านได้อ่านบ้าง ท่านเป็นเปรียญ ๙ ประโยค เป็นเจ้าคุณลูกศิษย์ลาเพศไป เมื่อผมเอาหนังสือของอาจารย์ไปให้ท่านอ่าน บอกว่าเป็นหนังสือดี ควรจะอ่าน ท่านก็บอกว่า ผมมีมาก หนังสือธรรมปฏิบัติดี ๆ ทั้งนั้น ก็เอามาให้แลกเปลี่ยนกัน

ส. ที่หลังคุณนิภัทรจะได้จำไว้ อย่าไปให้ใครง่าย ๆ คือ ถ้าเขาไม่สนใจ ขอย่าให้เลย เขาอาจจะเอาไปวางทิ้งไว้ไม่อ่าน น่าเสียดาย

นิ ก็นึกว่าจะสนใจ พุดง่าย ๆ ว่า มีอาชีพทางนี้

ส. ขอบพระทานโทษที่ต้องขัด คือ ควรจะได้คุยกันนิดหน่อยพอที่จะรู้ว่าเขาสนใจอะไร และความสนใจของเขาเป็นความสนใจจริง ๆ หรือเปล่า คือ คนเราอาจจะคิดว่ากำลังสนใจ แต่เมื่อรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ไม่ตรงกับอหยาตัย คือ ไม่คิดว่าธรรมจะเป็นอย่างนี้ เมื่อมาพูดอย่างนี้ก็ไม่สนใจเลย

อย่างเรื่องเห็น เรื่องได้ยิน เรื่องได้กลิ่น เรื่องลิ้มรส เรื่องรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เรื่องคิดนึก เขาบอกว่าธรรมดา เขาอยากจะไปโน่น เห็นอะไรต่ออะไร ให้สงบ ให้เป็น อย่างโน้นอย่างนี้ขึ้นมา เพราะฉะนั้น ถ้าคุณนิภัทรได้คุยกับเขาสักเล็กน้อยก่อน หมายความว่าดูอหยาตัย ดูพื้นความสนใจของเขา ถ้าเห็นว่าเขายังไม่สนใจที่จะรู้

ของจริงที่เป็นสัจจธรรม เขากำลังติดอย่างอื่นอยู่ ก็ไม่มีประโยชน์ คือ ยังไม่ใช่กาลที่สมควร พระพุทธเจ้าท่านยังทรงต้องคอยกาลเวลาของสัตว์โลกที่จะพร้อมรับพระธรรม

นิ. ที่กระผมทำไปเพราะคิดว่า โดยส่วนตัวของท่าน ท่านก็บวชมาตั้งแต่เด็ก แม้ศึกษาลาเพศไปก็ประกอบอาชีพที่อาศัยธรรม ตั้งโรงพิมพ์ พิมพ์หนังสือธรรม แต่งเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ...

สุ. ถ้าคุณนิภัทรทราบว่า แต่ละคนมีอัธยาศัยต่าง ๆ กัน เพราะฉะนั้นเราอย่าไปทำให้เขาโมโหโทโส หรือเกิดอกุศล ถ้าเรารู้ว่าเขาไม่ชอบ ก็ช่วยไม่ได้ คือเขาไม่ฟังเหตุผล ไม่จำเป็นที่จะกล่าวข้อดีฉันเลย เพียงแต่ว่า ธรรม ตามธรรมดาเป็นอย่างนี้ คุณกันเรื่องธรรม จะได้คุณันะในเรื่องธรรมว่าตรงกันหรือเปล่า ถ้าธรรมคนละแบบ ก็คุยกันไม่ได้ นอกจากจะทำให้เกิดความไม่พอใจ

นิ. ส่วนใหญ่คิดว่า การปฏิบัติธรรมต้องไปที่ใดที่หนึ่ง ต้องไปนั่งปฏิบัติให้ใจเป็นสมาธิ และปัญญาจะเกิดขึ้นมารู้สัจจธรรมเอง ส่วนตำราที่ศึกษามาจนแตกฉานเป็นเปรียญถึง ๙ ประโยค ไม่เก้อกุลเลย คือ ทิ้งไปเลย ไม่ต้องดู ไม่ต้องอ่าน ต้องไปทำอย่างนี้ อาจารย์ที่ท่านสอนบางทีนักธรรมตรีก็ยังไม่ได้เลย แต่ลูกศิษย์ก็ไปปฏิบัติตาม ตำราทั้งตู้ที่เรียนมาตั้งแต่เริ่มแรกไม่ได้เก้อกุลอะไรเลย น่าเจ็บใจจริง ๆ เรียนมาทำไมให้เสียเวลาโดยไม่จำเป็น

สุ. อย่างนี้ดีกว่า เวลานี้ใครสงสัยอะไรบ้าง ใครอยากฟังเรื่องอะไรหรือเปล่า

ถ. ถ้าเราจำ ความจำก็ยังอยู่ บางครั้งไม่ได้คิด ระลึกขึ้นมาเอง อย่างเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านมา บางครั้งไม่ได้คิด ระลึกได้เอง ถ้าสิ่งที่เราสนใจก็ทำให้จำ และระลึกขึ้นได้เว็บหนึ่ง ไซ้ไหม

สุ. ถ้าพูดถึงลักษณะสภาพธรรมที่จำ ก็เป็นเจตสิกที่เกิดกับจิตทุกขณะเลย อย่างเวลานี้ดิฉันเห็นคุณทวี ก็ต้องจำ ถ้าไม่จำก็ไม่ว่านี่เป็นอะไร เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปค้นหาความละเอียดหรือความพิเศษ เพียงแต่ว่าขณะใดที่สภาพธรรมใด

ปรากฏให้รู้ ก็รู้ แต่ถ้าไม่ปรากฏ ก็มีอยู่ตามธรรมชาติ อย่างสัญญา ความจำ ก็ต้องมีอยู่ตามปกติ ตามธรรมดา

๑๖๕๙

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ถ. อย่างนี้เองที่อาจารย์ว่า เวลารู้ว่าเป็นรสเปรี้ยว รสเค็ม รสหวาน ลักษณะของรสนั้นต้องปรากฏตามลักษณะของเขา ไม่ใช่รู้แต่รสเฉย ๆ ไม่รู้ว่าเปรี้ยวว่าเค็ม ว่าหวาน เพราะในขณะที่รู้รสนั้นก็เกิดพร้อมอยู่แล้ว สัญญาต้องจำว่าลักษณะอย่างนี้เป็นรสเค็ม รสหวาน แต่เราไม่ต้องไปใส่ใจ ไม่ไปคิดนึกเรื่องของชื่อเท่านั้นเอง แต่ลักษณะจริง ๆ ต้องปรากฏ ไม่อย่างนั้นทางมโนทวารจะรู้ตามได้อย่างไร

สุ. ชิวหาวิญญูญาณเป็นสภาพที่เกิดขึ้นลิ้มคือรู้รสนั้น เพราะฉะนั้น รสนั้นมีลักษณะของจริงอย่างนั้น เปลี่ยนรสนั้นไม่ได้ รสเกลือก็เป็นรสหนึ่ง รสน้ำตาลก็เป็นรสหนึ่ง เปลี่ยนไม่ได้ ไม่ใช่ทั้ง ๒ อย่างไม่มีรส และทางมโนทวารไปจำไว้ ไม่ใช่แต่รสเค็มจะรู้ได้โดยกระทบกับชีวหาปสาทและจิตเกิดขึ้นจึงได้รู้รสเค็มนั้น เพราะว่ารสเค็มนั้นกระทบกับลิ้น ส่วนรสหวาน รสหวานก็กระทบกับชีวหาปสาทซึ่งเป็นรูปที่ลิ้นที่สามารถรับกระทบกับรส และชีวหาวิญญูญาณที่ลิ้มรสก็เกิดขึ้นรู้หวาน

ผู้ฟัง ลิ้มเองขณะนั้นไม่ได้คิด

ถ. ที่อาจารย์พูดเป็นประโยชน์จริง ๆ สำหรับขั้นต้นที่จะเริ่มเข้าใจธรรม ถ้าเข้าใจว่าธรรมคืออะไร จะเป็นบันไดที่จะให้เราเข้าใจต่อ ๆ ไปได้อย่างดี ผมคิดว่าคุณทองศรีคงจะเข้าใจแล้วว่าธรรมคืออะไร

ท. ดิฉันไม่แน่ใจ จึงยังไม่อยากออกความเห็น คิดว่าอยากฟังมากกว่า

สุ. เพราะฉะนั้น ถ้ามองง่าย ๆ ให้คิดว่า คุณทองศรีจับสีได้ไหม

ท. ไม่ได้

สุ. เพราะอะไร

ท. เพราะไม่มีอะไรที่เรียกว่าเป็นสีที่จะจับได้

สุ. เวลาจับ คุณทองศรีจับอะไร

ท. ก็จับได้หลายทาง ตั้งแต่ตาก็จับ คือ มองดู

ส. ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น แต่หมายความว่า อย่างดิฉันจับถ้วยแก้ว หรือจับโต๊ะ จับรองเท้า จับได้ สัมผัสได้ กระแทบได้ แต่สิ่งที่เป็นสิ่งที่เราจับได้ใหม่

ท. ไม่ได้ เพราะไม่มีตัวตนให้เราจับ หรือไม่มีสิ่งที่แสดงออกมาให้เราจับได้

ส. ถ้าอย่างนั้นเวลาที่เรารับ เราจับอะไร

ท. เมื่อก็จับผ้า จับโต๊ะ

ส. ถ้าคุณทองศรีหลับตาและจับ นี่อะไร

ท. มือคุณประวิทย์

ส. หลับตาแล้วยังรู้อีกหรืออีกหรือ ทำไมทราบว่าเป็นมือคุณประวิทย์ ลองจับใหม่ ตอนนี้มีมือใคร

ท. ไม่ทราบว่ามีมือใคร

ส. เมื่อกี้ทำไมไม่รู้ว่าเป็นมือคุณประวิทย์

ท. เมื่อกี้รู้ เพราะมีนาฬิกาว่ามือคุณประวิทย์

ส. ที่จริงแล้วสิ่งที่จะจับได้ คือ เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหว เท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดทั้งสิ้น ความจริงแท้ ๆ โดยที่เรายังไม่เรียกชื่อสิ่งนั้น ยังไม่เรียกว่าคุณแก้ว คุณประวิทย์ หรือว่าเทป หรือว่าผ้า หรือว่าอะไรก็ตาม สิ่งที่เราสัมผัสกายก็เป็นสภาพธรรมของจริงอย่างหนึ่งซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง กระทั่งเมื่อไร เมื่อนั้นจะปรากฏลักษณะที่เพียงอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว มีเท่านั้นเอง

นี่ทางกาย โลกหนึ่งแล้ว นี่คือปรมัตถธรรม ธรรมที่ไม่ต้องใช้ชื่อ แต่เรามาสम्मติเรียกกัน อย่างคุณแก้ว มีอะไรบ้าง เรามาวิจยดูตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า กระทั่งสัมผัสไปเรื่อย ๆ อ่อนหรือแข็งเท่านั้นเอง เป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งมีลักษณะที่ใครก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้ และในตัวคุณแก้วก็ยังมียาอากาศธาตุ หรือในตัวทุกคน หรือแม้แต่โต๊ะ ก็มีอากาศธาตุแทรกคั่นอยู่ทุกกลุ่มปริมาณเล็ก ๆ ซึ่งสามารถแตกย่อยออกมาได้ อย่างละเอียดยิบที่สุด หาความเป็นโต๊ะอีกไม่ได้เลย แต่เมื่อมาประชุมรวมกันขึ้น ก็ทำให้เกิดความจำว่า ลักษณะอย่างนี้เป็นโต๊ะ ทั้ง ๆ ที่แข็งเท่านั้นเอง ลักษณะอย่างนี้

เป็นแก้อ้อ ทั้ง ๆ ที่ก็อ่อนหรือแข็ง หรือนุ่ม ลักษณะอย่างนี้เป็นเทปคาสเซ็ท แต่ถ้ามาแตกย่อย และเอามาแต่เฉพาะลักษณะแท้ ๆ ของเขา ก็คือ สภาพธรรมที่เปลี่ยนไม่ได้ เป็นสิ่งซึ่งมีจริงและกระทบสัมผัสได้

เราจึงต้องมาแยกรู้ว่า ที่เราเคยยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ หาความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นสิ่งต่าง ๆ จริง ๆ ได้ไหม หรือมีแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละลักษณะ แต่ละธาตุซึ่งมารวมกัน และทำให้เรายึดมั่นว่าสิ่งนั้นมีจริง

อย่างคิดว่าเทปต้องมีจริง ๆ แน่ รูปร่างอย่างนี้ต้องเป็นเทปแน่ ๆ เป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ แต่ตามความจริงแล้ว ถ้าไม่มีธาตุดินและกลุ่มของรูปซึ่งมารวมติดกัน อย่างนี้ สิ่งนี้ก็มีไม่ได้ ฉันทิ ตัวคนก็เหมือนกัน ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าก็มีไม่ได้ แต่เรมายึดถือด้วยความไม่รู้ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วที่เรายึดถือ คือ อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว

เพราะฉะนั้น ทุกอย่างที่คุณทองศรีต้องการ ลองกลับไปจับดูว่า ต้องการอะไร ทางกายต้องการอ่อน แข็ง เย็น ร้อน แล้วแต่จะทำให้เราสบายหรือไม่สบาย ทางตาก็คงพอใจในสี สีจริง ๆ ที่ปรากฏ สีเท่านั้น ถ้าไม่มีความต่างของสีที่เป็นคิ้ว เป็นปาก เป็นแก้ม เป็นหน้าเป็นตา เราก็ไม่พอใจ ไซ้ไหม แต่ถึงแม้ว่าจะมีคิ้ว เป็นรูปร่างอย่างนี้ เราก็ยังพอใจที่จะให้มีสีตรงนี้ ที่เราคิดว่าเป็นคิ้วให้เป็นอย่างนั้น ที่เราคิดว่าเป็นปากให้เป็นอย่างนี้ คือ เราติดในสีที่ปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้น จึงมีคำพูดที่เขาพูดกันว่า คนที่น่ารักที่สุด คือ คนที่คนตาบอดรัก เพราะเขาไม่เห็น

ถ. ยังไม่เข้าใจ

สุ. คนที่น่ารักที่สุด คือ คนที่คนตาบอดรัก คือ เขาไม่ได้รักสีสันวัณณะ ไม่ได้รักหน้าตาว่าคนนี้สวยหรือไม่สวย เพราะฉะนั้น คนนั้นต้องเป็นคนที่น่ารักจริง ๆ ที่แม้คนตาบอดก็รัก

ท. ขอนี้ยอมรับไม่ได้ คนที่คนตาบอดรัก อาจจะไม่จำเป็นต้องน่ารักสำหรับคนอื่นก็ได้

สุ. เป็นคนดีสำหรับเขา ดีสำหรับคนตาบอด ก็น่าจะดีสำหรับคนอื่นด้วย คือ แม่ไม่สวຍ คนตาบอดก็ยังรักได้

ผู้ฟัง เมื่อคืนนี้อาจารย์สมพรพูดว่า ธรรมที่ท่านอาจารย์สุจินต์บรรยาย มีความละเอียดมากที่สุด ถ้าไม่ได้ฟังด้วยตัวเองจะไม่รู้เลยว่า การประพฤติปฏิบัติ คืออย่างไร รู้สึกมีความเป็นห่วงมากกว่า ผู้ให้ความรู้ธรรมต่อจากท่านอาจารย์สุจินต์จะมีใครหรือเปล่า ผมก็บอกว่า เป็นเรื่องที่ไม่สามารถไปแต่งตั้งใครได้ อาจารย์สมพรบอกว่า น่าเสียดาย เพราะว่าโอกาสที่จะได้ฟังธรรมอย่างละเอียดอย่างนี้ หาฟังที่ไหนไม่ได้ และที่คุณนิภัทรพูดถึงความรู้สึกออกมา ที่ตัวเองได้รับประโยชน์ จนกระทั่งทำให้คนอื่นที่เขาไม่ได้อยู่ในวงการ เขาก็มองไปในแง่ว่า คุณนิภัทรยกย่องท่านอาจารย์จนกระทั่งที่อื่นผิดหมด

สุ. วันนั้นที่ไปพระเชตวัน ที่ถามว่า ไปหาอะไรในเชตวัน พี่หงวนก็บอกว่า ที่ไปเพื่อหาพระธรรม ไปหาความเข้าใจ ซึ่งถ้าดิฉันไม่ได้อธิบายไว้ พี่หงวนก็ไม่มีทางที่จะเข้าใจพระธรรมนี้ได้เลย ดิฉันก็ต้องบอกว่า พี่หงวนต้องเก็บไว้ในหทัย คือ อย่าพูดคำนี้ เพราะว่าพูดแล้วอาจจะทำให้หลายคนเป็นกุศลหรือเป็นอกุศลก็ได้ เพราะเขาอาจจะคิดว่า เป็นการยกย่องเฉพาะคนเดียว เพราะฉะนั้น มีอะไรก็เก็บไว้ในหทัย คือ เก็บไว้ในใจ ถ้าไม่สมควร

ผู้ฟัง ทุกคนไม่เหมือนกัน อย่างความรู้สึกของผม ผมพิจารณาว่า การที่จะกล่าวยกย่อง ดูเหมือนไปดูถูกคนอื่นว่าเขาผิดหมด

สุ. ก็ไม่จำเป็นต้องยกย่อง

ผู้ฟัง สนทนาธรรมดีกว่า

ผู้ฟัง เพราะฉะนั้น ในส่วนที่ระลึกถึงบุญคุณ

สุ. ไว้เป็นโอกาสอื่น ส่วนตัว

ผู้ฟัง ห้ามไม่ได้ที่จะพูดออกมาเป็นคำพูด

ผู้ฟัง ผมคิดว่าสมควรที่จะพิจารณาธรรมในขณะนี้มากกว่า เพราะว่าเวลานี้น้อย และค่อย ๆ หาเวลาปลีกตัวยกย่องต่างหาก

ส. ยกย่องในใจ ยกย่องลับหลัง ยกย่องที่ไหนก็ได้

ผู้ฟัง แต่คนส่วนใหญ่ที่ถามเรา เห็นว่าเราสนใจธรรม เขาก็ถามว่าจะไปสำนักไหนดี จะไปหาอาจารย์ที่ไหนดี

ส. ถ้าเขาถาม เราก็บอกต่อนั้น แต่ตอนนี้เราจะสนทนาธรรมกัน เก็บเรื่องนี้ไว้ก่อน เพราะว่าบางคนอยากฟังเรื่องธรรม และเขาได้ยินการยกย่อง เขาก็เลยสงสัยว่าธรรมเป็นอย่างไร ยังไม่เข้าใจอะไรเลย

ผู้ฟัง แต่ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นธรรม ถ้าเราเข้าใจธรรม

ส. แต่เขายังไม่พร้อม ความพร้อมของคนสำคัญที่สุด

ผู้ฟัง เวลานี้ไม่จำเป็นต้องพูดเปรียบเทียบ เพราะว่าสิ่งที่เราควรเข้าใจ คือหนทางการเจริญสติที่จะเข้าไปสู่คำว่า สัมมาสติ

ส. และอีกอย่าง ฟังดู เขาจะคิดว่าเราเปรียบเทียบ ทำให้เขาเข้าใจผิดได้ว่าทำไมต้องมีการเปรียบเทียบ ถ้าเราพูดถึงธรรม และเขาเปรียบเทียบ อย่างนี้จะดีกว่า ใช่ไหม

ผู้ฟัง พูดถึงอาจารย์หรือสำนัก ถามเขาได้ทันทีว่า สำนักนั้นเขาสอนอะไร หรือว่าอาจารย์นั้นเขาสอนอะไร เมื่อได้ยินเรื่องธรรมของที่นั้น ก็มีเรื่องธรรมที่จะคุยกันได้ว่า เป็นธรรมจริง ๆ หรือเปล่า เปลี่ยนจากเรื่องสำนักเป็นเรื่องธรรมทันทีโดยถามว่า เขาสอนอะไร

ถ. พูดถึงคำว่าสังขญาณ เป็นความรู้ที่หมดความสงสัยในเรื่องของการฟังให้เกิดความเข้าใจ เช่น ทางที่จะรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ มีลักษณะที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม หมายความว่าแม้สภาพธรรมอย่างนั้นยังไม่ปรากฏ แต่จากการฟังมีความมั่นคง คิดว่าถ้าสภาพธรรมอย่างนั้นปรากฏ ก็ต้องปรากฏที่เป็นรูป เป็นนาม จนกระทั่งไม่สงสัย ใช่ไหม

ส. สังขจะ แปลว่า ความจริง ญาณ แปลว่า ปัญญา เพราะฉะนั้นสังขญาณ คือ ปัญญาที่เข้าใจความจริงว่าความจริงคืออะไร สังขธรรมนี้คืออะไร และต้องมีกิจญาณต่อไป เขามีตั้ง ๓ รอบ

ถ. และสภาพของกิจญาณที่จะต่อจากสังขญาณคืออะไร

ส. สติระลึกทันที

ถ. เวลาพูด แยกกันได้ แต่เวลาสภาพธรรมที่จะต่อเนื่อง ก็ต่อได้ทันทีเลย โดยไม่ต้องไปรอ

ส. ไม่มีใครรู้ได้ว่า สังขารชั้นนี้จะปรุงแต่งให้สติเกิดเมื่อไร ในขณะที่กำลังฟังและเข้าใจก็ได้

ถ. เพราะฉะนั้น กิจจญาณสามารถต่อจากสังขญาณได้เลย

ส. เมื่อมีสังขญาณแล้ว กิจจญาณจะเกิดเมื่อไรก็ได้ ตามสังขารชั้นที่จะปรุงแต่ง แล้วแต่ ไม่มีใครเป็นตัวตนที่จะไปบอกว่า เมื่อนั้น เมื่อนี้

ถ. เมื่อมีความเข้าใจอย่างนี้ จะต้องให้สังขญาณแน่น เหมือนเป็นกรอบ เป็นการแบ่งชั้น แบ่งระดับ

ส. รู้จริง ๆ ว่า ปัญญาจะต้องรู้อะไร แน่ใจ เข้าใจ ไม่ไปทำอย่างอื่น เหตุกับผลต้องตรงกัน ถ้าเข้าใจว่า สังขจะ ความจริง คือ กำลังเห็นนี้จริง เกิดดับ กำลังได้ยินนี้จริง เกิดดับ และเราจะไปทำอย่างอื่นได้อย่างไร นอกจากสติจะระลึก ที่เห็น ที่ได้ยิน ตามปกติ จนกว่าจะประจักษ์แจ้ง

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. อย่างเขาไปอาบน้ำที่แม่น้ำคงคา และเขาล้างบาป คุณแก้วคิดว่า ถูกหรือผิด

ถ. คิดว่าไม่ถูก เพราะว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สรรเสริญเรื่องนี้ว่า อาบน้ำแล้ว จะถูกต้อง

ส. ถ้าเหตุเป็นอกุศล ผลก็ต้องเป็นอกุศลวิบาก ถ้าเหตุเป็นกุศล ผลก็ต้องเป็นกุศลวิบาก ถ้าเป็นความเห็น ว่า สิ่งที่ทำไปแล้วเป็นอกุศล ซึ่งจะต้องให้ผลแน่ ๆ จะเอาน้ำมาล้างได้อย่างไร เพราะฉะนั้น ที่ว่าผิด ผิดเพราะอย่างนี้ คือ เราสามารถอธิบายชี้แจงให้เขาฟังได้ว่า เมื่อเหตุมีแล้ว ผลต้องมี เราจะเอาน้ำไปล้างผลออกไป ทั้ง ๆ ที่เหตุมีอยู่ที่จะให้เกิดผล จะเป็นไปได้อย่างไร ก็เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น เราต้องกล้าหาญที่จะรู้ว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีครูบาอาจารย์ ไม่มีอะไรเลย มีแต่ความเห็นถูกและความเห็นผิด

ความเห็นถูกคืออะไร ความเห็นผิดคืออะไร เอาชื่อคนออกให้หมด ถ้าเรากล้าหาญพอที่จะเข้าใจธรรม จึงจะมีปัญญาที่ช่วยตัวเราเองได้ เราไม่ใช่ไปว่าใครเลย แต่เราพิจารณาธรรม เป็นอย่างนั้นก็เป็นอย่างนั้น ถ้าผิดเราก็ตอบบอกว่าผิด ถ้าผิดจะให้เราบอกว่าถูก เราก็บอกไม่ได้ ถ้าเราบอกว่าผิดเป็นถูก ก็หมายความว่าเรามีความเห็นผิดไปด้วย อะไรถูก อะไรผิด คุณแก้วอาศัยอะไร

ถ. พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้

สุ. และเราพิจารณาพระธรรมอีกว่า พระธรรมที่ทรงแสดงถูกหรือผิด ถ้าผิดไม่ต้องเชื่อ พระพุทธเจ้าตรัสว่า แม้ใครจะอ้างว่าได้ฟังมาจากพระโอรส แต่ถ้าพิจารณาแล้วไม่ถูกต้องก็ไม่ต้องเชื่อ ไม่เป็นเหตุเป็นผลก็ไม่ต้องเชื่อ

เพราะฉะนั้น ใครจะอ้างว่าอย่างไร ไม่สำคัญเลยทั้งหมด เราศึกษาพระธรรม และพิจารณาดูว่า พระธรรมที่ทรงแสดงเป็นเหตุเป็นผลไหม ถ้าเป็นเหตุเป็นผลถูกต้อง อย่างอื่นที่ตรงกันข้ามกับพระธรรมที่เป็นเหตุเป็นผล ต้องผิด ถ้าเอาตัวเราตัดสิน ผิดได้ แต่ถ้าเอาพระธรรม พิจารณาแล้ว ศึกษาแล้ว จึงจะเป็นเครื่องชี้ว่าอะไรถูก อะไรผิดได้

ผู้ฟัง พุดถึงความเห็นผิด คิดว่าเป็นโทษ และจะมีผลต่อไปข้างหน้าหรือเปล่า เพราะถ้ายังไม่เห็นคุณ ยังไม่เห็นโทษ แม้จะพูดว่าเห็นผิด เห็นถูก ก็เป็นการพูดเฉยๆ แต่ถ้ารู้ว่า เห็นผิดแล้วจะนำไปสู่หนทางที่ไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย จนกระทั่งเป็นเหมือนคนที่ไปอาบน้ำที่แม่น้ำคงคา คิดว่าเป็นการล้างบาป จนกระทั่งอาจจะมากกว่านั้นอีกก็ได้

ความเห็นผิด เห็นถูก จะนำไปสู่ทางกาย ทางวาจาหมดเลย ถ้ายังไม่เห็นโทษ คิดว่าพระธรรมคงจะไม่มีประโยชน์สำหรับในชีวิตประจำวัน ผมคิดว่าอย่างนั้น ถ้าเห็นโทษ เห็นประโยชน์เมื่อไร จึงจะรู้ว่าพระธรรมมีประโยชน์มาก

อย่างหนังสือที่คุณนี้มาเขียน คือ พระพุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่น่าคิดมาก ทำไมต้องมาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว คำว่าพระพุทธศาสนา คือ การไปวัด ไปทำบุญตามประเพณี ไม่ได้มากไปกว่านั้นเลย แต่เมื่อมาฟังเรื่องแนวทางการเจริญสติปัฏฐาน กับคำพูดว่า พระพุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน ก็แสดงว่าต้องเกี่ยวข้องกันทุกสิ่งทุกอย่างหมด

ถ้าเข้าใจ ผมคิดว่า แม้คนมีเงินก็ตาม คนจนก็ตาม จะมีประโยชน์มากที่สุด เวลาจนก็ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนจนเกินไป เวลาดี ก็ไม่ทำให้หลงระเหิรเกินไป เพราะว่าเวลาดีแล้วมักจะประมาท เวลาจนก็มักจะเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจที่ไม่สามารถมีบางสิ่งบางอย่างได้อย่างคนอื่น

ถ้าเราเข้าใจตามเหตุผลว่า เราไม่สามารถจะเปลี่ยนสภาพความมี ความจน ความสุข ความทุกข์ได้ในปัจจุบัน เพราะที่ทำปัจจุบันนี้กำลังจะไปรับผลต่อไปข้างหน้า เป็นการสร้างเหตุอยู่เรื่อย ๆ ทุกขณะเรากำลังทำเหตุเพื่อจะไปรับผลต่อไป แต่ที่เราเกิดมาแล้ว เราได้รับผลแล้ว และสร้างเหตุต่ออีก ๆ ผมจึงพิจารณาว่า พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันอย่างมากที่สุดเลย

เริ่มตั้งแต่เรื่องของทาน ทานตามความหมายที่ถูกที่ตรงแล้ว ต้องเป็นการลดความตระหนี่ของตัวเองลงไป เพราะขณะที่เราให้ แสดงว่าเราไม่ตระหนี่ ซึ่งโดยปกติแล้วก็ไม่ค่อยให้ และเมื่อจะให้ ถ้าเป็นวัตถุให้วัตถุระดับที่ต่ำกว่า ที่จะให้วัตถุระดับเสมอกันยังไม่มีเลย แม้แต่ผมเอง จะให้ของที่เรารู้ใจแก่คนอื่น ยังให้ไม่ได้ แต่ต่ำกว่าให้ได้ เช่น เสื้อผ้ากางเกง

ทานจริง ๆ นี่ ยากมาก ถ้ายังไม่ใช้เพื่อเป็นการขัดเกลาความตระหนี่ ซึ่งเป็นการขัดเกลากิเลส ผมคิดว่า ยังไม่เข้าใจในความหมายในทางพระพุทธศาสนา

๑๖๖๐

สนทนาธรรมระหว่างเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย

เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ผู้ฟัง ชีวิตประจำวันของเรา ไม่มีอะไรที่จะไม่เป็นธรรม เพราะคำว่า ธรรม คือ สภาวะที่เป็นจริงที่ปรากฏอยู่ตลอดเวลา แต่ส่วนใหญ่ที่เราไม่เข้าใจธรรม เพราะไปติดอยู่ในเรื่องของโลกที่สมมติกัน ดีใจ เสียใจ ในเรื่องราวต่าง ๆ เมื่อไม่เข้าใจธรรม ก็จะเห็นแต่เรื่องราวของโลกที่ปรากฏ

ศ. ตัวอย่างที่ดีมี สำหรับการมาคราวนี้ ผมขอยกย่องคุณนี่นา เพราะเป็นผู้ไม่ปล่อยโอกาส ต้องการหาความรู้ความเข้าใจและเก็บทุกสิ่งทุกอย่างหมดเลย

นิ. เพราะว่าอยู่ยุโรปไกลมาก ไม่มีโอกาสมากเหมือนอยู่เมืองไทย

ส. ทริปนี้คุณนี่นาปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

นิ. เริ่มปฏิบัติ แต่ทุกครั้งถ้าเข้าใจว่า ยังไม่เข้าใจดี นั่นถูกต้อง ช่วยมาก ได้รู้สิ่งที่ยังไม่รู้ มีประโยชน์มากที่สุด each time collecting the lobha , so ปฏิบัติโดยชอบ เห็น แก่การปฏิบัติผิดทุกครั้ง

ศ. ความเข้าใจที่คุณนี่นาพูดออกมาเป็นความละเอียดมาก เพราะว่าเวลาเราพูดถึงเรื่องการประพฤติปฏิบัติ มักจะรอให้ศึกษาจบก่อนจึงเริ่มปฏิบัติ แต่ความหมายของคุณนี่นา คือ การปฏิบัติที่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ถ้าปฏิบัติถูก เป็นการลดความเห็นผิดปฏิบัติผิดไปที่เล็กลงน้อย

นิ. ... ความคิดไม่ใช่สติเลย ...

ศ. แต่คงไม่เท่าความอดทนที่จะเจริญสติปัฏฐาน ยากมาก เพราะว่าลำบากแค่ไหน ก็ยังไม่ลำบากเท่าการรู้ลักษณะ การอดทนอย่างไรก็ไม่เท่ากับการอดทนที่จะประพฤติปฏิบัติที่เป็นสัมมาสติ

ถ. เหตุอะไรทำให้คุณนี่นามีสรรพคุณที่มั่นคงในการเจริญสติปัฏฐาน

นิ. คิดว่าสะสมแต่มาก่อน เป็นปัจจัยให้เกิดขึ้นอีกในชีวิตนี้

ส. คุณกาญจนาอาจจะอยากทราบถึงปัจจัยเก่าที่สะสมมา และชาตินี้ปัจจุบันชาติ อะไรเป็นปัจจัยด้วย

นิ. ธรรมพิสูจน์ได้ แต่ปฏิบัติรู้ตัวเองมากขึ้น

ถ. ธรรมเป็นเรื่องที่เราต้องศึกษา พังอยู่ตลอดเวลา และเมื่อไรจะพอ

นิ. จนเป็นพระอรหันต์

ส. ก่อนมาอินเดีย คุณนี่น่าจะคิดว่าจะมีประโยชน์ ไซ้ไหม เมื่อมาแล้วมีประโยชน์จริง ๆ หรือเปล่า

นิ. มีประโยชน์จริง ๆ มากกว่าที่ดิฉันคิด มีประโยชน์ทุกครั้ง

ส. ชอบลำบากหรือ

นิ. ไม่ชอบ อยู่คนเดียว สามีก็อยู่ยุโรปคนเดียว ไม่ชอบเลย แต่ก่อนมาอาทิพย์หนึ่ง ดิฉันบอกสามีว่ายากที่สุด แต่ดิฉันเตรียมทุกอย่างแล้ว จะไป แต่กลัวใจนิดหน่อย

ส. ประโยชน์มีมากกว่าการอดข้าว การอดน้ำ การอดนอน

นิ. วันนี้คิดว่า ที่อยู่ร่วมกัน ทำให้รู้จักกันดีขึ้น อยู่ต่ออีก ๓ อาทิตย์ก็ได้

ส. ตอนนี้ไม่ลำบากแล้ว อยู่ต่ออีก ๓ อาทิตย์ก็ได้

นิ. ดิฉันอยากจะเริ่มใหม่ที่กัลกัตตา ที่สังเวชนียสถานด้วย ทุกอย่าง ๆ

ส. เพราะอะไร ทำไมถึงคิดอย่างนั้น

นิ. เพราะว่าทุกวันมีประโยชน์ ได้ฟังธรรมจากเทพในรณาน ๆ

ส. คุณนี่น่าจะบอกว่า ดิฉันจะไม่ลืมที่คุณศุกลทำ ตอนเช้ามีได้มีการประกาศว่า ที่นี้สถานีวิทยานั้น และต่อสถานีนั่น เพราะว่าโอกาสที่จะทำอย่างนี้ไม่มีหรืออาจจะมี

นิ. ในรถคันของเรามี speaker คันอื่นไม่มี

ส. ความจริงกว่า ๓ อาทิตย์ ๒๐ กว่าวัน

นิ. สำหรับดิฉัน ๔ อาทิตย์ รวมทั้งในเมืองไทยด้วย ดิฉันจะเล่าให้สามีฟังทุกอย่าง รวมทั้งที่สังเวชนียสถานด้วย เรื่องกุรุ สถานที่แสดงมหาสติปัฏฐาน ดิฉันสนใจมากที่เห็นพระเจ้าอโศกเขียน

ผู้ฟัง คือ เราคอยเตือนสติกัน ถามกันว่า คุณนี้น่าจะลึกรู้หรือเปล่า หรือหลงลืมสติ และเราก็คุยกัน

สุ. ต้องเจริญไปอีกหลาย ๆ ชาติ ชาติเดียวไม่ถึง

ผู้ฟัง อย่างในยุโรปที่คุณนี้น่าอยู่ ผู้ที่สนใจในทางนี้มีน้อย วิทยุที่จะฟังเรื่องนี้ก็ไม่มี เหตุปัจจัยน้อย ถ้าเหตุปัจจัยพร้อมก็ยิ่งจะส่งเสริมให้มีความเข้าใจเร็วขึ้นมากขึ้น ถ้าไม่ได้ฟัง ที่เราพอจะเข้าใจอยู่บ้างก็กลับมืด ๆ มัว ๆ ไป เพราะฉะนั้นเรื่องฟังสำคัญจริง ๆ ต้องฟังเรื่อย ๆ ติดต่อกัน ถ้าไปเว้นเสียแล้ว ความเข้าใจเดิมที่คิดว่ากำลังสว่าง ๆ สลัวไปทันทีเลย สติที่พอจะมีบ้างก็หายไปเลย เท่าที่ผมสังเกตตัวผมเองเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้น วันไหนผมอยู่บ้านต้องเปิดเทปฟัง ทำงานก็ฟัง คือถ้าได้ฟังถึงแม้จะหลงลืมไปบ้างในขณะที่ฟัง ก็ยังมีประโยชน์กว่าไม่ได้ฟังเลย

สุ. ถ้าคุณนี้น่าจะเล่าว่า ได้รับประโยชน์อะไรจากการมาคราวนี้ ทุกคนจะสนใจและน่าฟังมากเลยว่า มีประโยชน์อะไรบ้าง

นิ. ดิฉันเรียนเรื่องมารยาทของคนไทยที่โอบอ้อมอารีมากกว่าคนยุโรป เพราะวัฒนธรรมยุโรปไม่เหมือนกัน

สุ. นี่เป็นประโยชน์อันหนึ่งที่เป็นธรรมสำหรับปฏิบัติ ไม่ได้อยู่ในหนังสือ ไม่ได้อยู่ในตำรา

นิ. ได้ประโยชน์จากเพื่อนธรรมมากที่สุด

สุ. เพราะว่าคราวนี้ปฏิบัติธรรมหลายอย่าง ไม่ใช่แต่สติปัฏฐานอย่างเดียว ไซ้ใหม่ เหมือนกับเข้าคอร์สหรือเปล่า คุณดวงเดือนบอกว่า เป็น intensive course

นิ. จริง ให้สำคัญน้อยลง We have to be little ourselves.

สุ. ต้องลดความสำคัญของตัวเองลง

นิ. นี่เป็น foundation สำหรับการปฏิบัติวิปัสสนา เพราะจุดประสงค์ คือ ตัวเองไม่สำคัญ ไม่มีจริง ๆ

ศ. ต้องทำตัวให้เป็นผ้าขี้ริ้ว ผ้าเช็ดเท้า

นิ. จริง

ถ. ที่อาจารย์อธิบาย หมายความว่า ผมมีความคุ้นเคยกับอกุศลมาก และติดกับตัวตนมาก จนกระทั่งไม่สามารถที่จะพิจารณา และถึงจะศึกษามาแล้ว ขณะที่ศึกษาก็เข้าใจว่า ไม่ใช่ตัวตนแน่ ๆ อย่างจิต เจตสิก รูป เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง แต่เมื่อเรียนรู้แล้ว ขณะที่พิจารณา ถ้าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย พิจารณาอย่างไร ๆ ก็ยังเป็นอัตตาอยู่เหมือนเดิม

สุ. ถูกต้อง และไม่ใช่เฉพาะคุณสมนึก ทุกคนมีวิชาสะสมมาในสังสารวัฏฏ์มากมาย และเวลาที่ไต่ยินได้ฟังพระธรรม ก็เริ่มเข้าใจสิ่งที่ไม่เคยรู้เลยว่า นี่เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจ เกิดมาจนตายไม่เห็นน่าจะต้องมาเข้าใจอะไรในเรื่องของการเห็น การไต่ยิน ไซ้ไหม แต่เมื่อได้ฟังแล้วก็รู้ว่า นี่เป็นสิ่งที่ต้องรู้ เพื่อปัญญาจะได้เจริญขึ้นจนสามารถที่จะดับกิเลสได้

นี่เพียงเริ่มฟัง เริ่มเข้าใจ เพราะฉะนั้น จะไปต่อต้านอะไรกับวิชาและความหลงลืมสติในสังสารวัฏฏ์ที่ยาวนานมาก ที่มีปัจจัยทำให้เมื่อเข้าใจแล้วสติก็ยังไม่อาจที่จะระลึกได้ตรงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และเมื่อระลึกแล้ว ก็ยังไม่สามารถที่จะศึกษาได้ทันที ยังต้องเกิดความคิดถึงสิ่งที่ไต่ยินได้ฟังก่อน จนกว่าจะต่อไปอีก ๆ และในที่สุดก็จะสังเกตเพิ่มขึ้นว่า ขณะที่กำลังรู้ค่า ขณะนั้นไม่ได้พิจารณาลักษณะของปรมัตถธรรม

ก็ต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป นี่เป็นธรรมดา นี่เป็นปกติ ไม่ใช่ผิดปกติ สำหรับทุกคน ถ้าใครก็เหมือนกันอย่างนี้ทั้งนั้น ไซ้ไหม คุณนี่น่า คุณนี่น่าเองก็เป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ผิดปกติ เป็นธรรมดา

ถ. ผมเห็นคนที่ศึกษาใหม่ ๆ บางคนกระตือรือร้น

สุ. กระตือรือร้นทำอะไร

ถ. คือ ต้องการเข้าใจธรรม อย่างเมื่อเริ่มมาศึกษาก็อยากเข้าใจให้มากขึ้น จะมีแนวทางอย่างไร อย่างผมจะศึกษาต่อไปให้มากยิ่งขึ้นๆ จะเรียกว่าความเพียรก็ได้ แต่ความเพียรนี้ไม่ใช่ความเพียรในสัมมาวายามะเท่านั้น เพราะฉะนั้น ความเพียรที่ว่า จะมุ่งศึกษา มุ่งอะไรต่าง ๆ อย่างคนที่เข้ามาใหม่ ๆ เขาควรจะทำอย่างไร

สุ. ก่อนอื่นที่สุดต้องเข้าใจว่า เราฟังธรรม เราต้องการอะไรจากการฟัง มีประโยชน์อะไรจากการฟังธรรม

ความถูกต้อง ต้องถูกต้องตั้งแต่ขั้นต้นไปเรื่อย ๆ เพราะถ้าผิดสักนิดหนึ่ง ก็จะเริ่มแทรกความผิดเข้ามาเรื่อย ๆ แม้เพียงในขั้นการฟัง เราก็ต้องมีสติสัมปชัญญะที่จะพิจารณาว่า เราฟังเพื่อประโยชน์อะไร ใช้ไหม ทำไมไม่ไปอ่านหนังสือ ดูหนังดูละคร ไปเที่ยวเตร่ เรามาฟังธรรมทำไม เพราะฉะนั้น ต้องตอบให้ตรงกับจุดประสงค์ คือ ฟังเพื่อเข้าใจสิ่งที่กำลังได้ฟัง

เพราะฉะนั้น ความเพียร คือ เพียรพิจารณาในเหตุในผลให้ถูก เมื่อเราเข้าใจแล้ว ก็ได้ผลจากการฟังแล้ว เราจะต้องไปชวนขยายเร่งรัดอะไรกัน วิธีชวนขยายเร่งรัด เราจะไปทำอย่างอื่นได้ไหม นอกจากยิ่งฟังก็ยิ่งเข้าใจขึ้น และความเข้าใจนี้ ก็เป็นสังขารชั้น ๒ อย่างที่เราเรียนมา เจตสิก ๕๒ ดวง เวทนาชั้น ๒ เป็นเวทนาเจตสิก สัญญาชั้น ๒ เป็นสัญญาเจตสิก เจตสิกอื่นเป็นสังขารชั้น ๒ และความหมายของสังขารชั้น ๒ คืออะไร คือ สภาพที่ปรุงแต่ง ไม่ใช่เราไปทำ ถ้าเขายังไม่พร้อมที่จะปรุงแต่ง สติปัฏฐานก็เกิดไม่ได้ ไม่ใช่อยู่ดี ๆ ก็อยากจะให้สติปัฏฐานเกิดได้ แต่ความเข้าใจที่ค่อย ๆ ผสมผสานปรุงไปทีละเล็กทีละน้อย ทำให้สติปัฏฐานสามารถเกิดได้ ไม่ใช่เราจะไปเร่งรัดชวนขยายทำโน่นทำนี่

คำว่า ขวนขวาย ขวนขวายทำอะไร ขวนขวายทำอย่างไร อยากจะเข้าใจธรรม เอาละ ดี และจะทำอย่างไรจึงจะเข้าใจ จะชวนขยายกันอย่างไร เหตุกับผลต้องตรงกัน ถ้าเป็นความถูกต้อง

เพราะฉะนั้น ธรรมไม่ใช่เรื่องที่ เราจะประมาท หรือเรียนอย่างหยาบ ๆ และคิดว่าเข้าใจแล้ว เพราะว่าเข้าใจแล้วก็ยังเป็นอีกขั้นหนึ่งอีก ที่จะประจักษ์แจ้งต่อไปอีก

คำว่า เข้าใจ คำเดียว ก็มีความหมายหลายอย่าง เข้าใจขั้นไหน ขั้นฟัง หรือ ขั้นปฏิบัติ หรือขั้นปฏิเวธ

ผู้ฟัง ผมว่าต้องฟังแล้วฟังอีก บางคนฟังตั้ง ๒๐ - ๓๐ ครั้ง ก็ไม่พอ ฟังอีก ๆ ฟังจนกว่าจะเข้าใจ ยากจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่ศึกษามาก มาฟังเรื่องนี้ก็ยิ่งยาก ไม่ใช่เข้าใจง่าย ๆ

ส. จริง ๆ แล้วก็น่าสนใจ เพราะว่าเป็นธรรมหมดทุกอย่าง เหนือนี้ก็ยังไม่รู้ และก็เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตนทั้งหมด เกิดขึ้นและดับไปด้วย ของจริงเป็นอย่างนี้แท้ ๆ แต่อวิชชาไม่สามารถที่จะเข้าใจอะไรได้เลย แม้แต่ขั้นการฟัง ถ้าเป็นอวิชชา ฟังอย่างไรก็ไม่เข้าใจ แต่เมื่อเป็นวิชชาก็ค่อย ๆ เริ่มเข้าใจขึ้น จนกระทั่งถึงขั้นประจักษ์แจ้ง เป็นความจริงอย่างนั้น แต่มองเห็นความต่างกันว่า ถ้าเป็นอวิชชา ต่อให้สภาพธรรมนี้กำลังปรากฏ ก็ไปถือเอาเป็นอย่างอื่นไป กำลังไม่เที่ยงก็ถือว่าเที่ยง ไม่เห็นที่เกิดดับ ไม่ใช่ตัวตน ก็เป็นเช่นนั้น นั่นเป็นสิ่งที่ต่างกันของ อวิชชา กับ ปัญญา

ไม่ใช่ไปรู้อย่างอื่น แต่รู้สิ่งที่กำลังปรากฏที่มีมาตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งเป็นสิ่งที่รู้ยาก เพราะอวิชชาตัวเดียว แต่ถ้าปัญญาเจริญจนกระทั่งสมบูรณ์คมกล้าแล้ว ก็แทงตลอดได้

ส. คำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นไตรลักษณ์ เป็นลักษณะทั้ง ๓ สำหรับผู้ที่ปฏิบัติธรรม ถ้าเป็นการเจริญสมถภาวนา สามารถรู้ลักษณะไตรลักษณ์ได้ไหม

ส. ไม่มีทาง

ส. ไตรลักษณ์จะรู้ได้ต่อเมื่อเป็นการเจริญสติปัฏฐาน

ส. โดยอุทยัพพญาณเป็นต้นไป

ถ. และด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ใช่ไหม

ส. แน่นนอน คนละเรื่องกับสมถะ

ศ. ถ้าพูดว่ารู้ไตรลักษณ์ แต่การปฏิบัติเป็นไปด้วยการเจริญสมถภาวนา ก็คงเป็นการพูดตามชื่อเฉย ๆ

ส. ถ้าถามเขาเพียงคำเดียวว่า กำลังเห็น อะไรเป็นนาม อะไรเป็นรูป ขอให้ตอบมา ยังไม่ต้องไปถึงไตรลักษณ์

ศ. คำว่า ไตรลักษณ์ หรือลักษณะสามนี้ เป็นสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป สภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปนั่นเองจึงเป็นลักษณะทั้ง ๓

ส. อาการเกิดขึ้นและดับไปนั้น คือ ไม่เที่ยง สภาพที่เกิดขึ้นดับไม่เที่ยงนั้น เป็นทุกข์ สภาพที่เกิดขึ้นดับไม่เที่ยงเป็นทุกข์นั้นเป็นอนัตตา

ศ. ต้องเป็นปัญญาขั้นอุทยัพพญาณ

ส. แน่นนอน ที่จะประจักษ์แจ้ง ก็เดี๋ยวนี้กำลังเกิดดับ นามธรรมเป็นอย่างไร รูปธรรมเป็นอย่างไร ยังไม่รู้ และจะไปบอกว่า นามเกิดขึ้นและดับไป รูปเกิดและดับไป ได้ไหม ก็กำลังเป็นตัวตนอยู่ทั้งนั้นอย่างนี้ ยังไม่ใช่นาม ยังไม่ใช่อรูป จะไปเกิดดับได้อย่างไร

